

Θεσσαλονίκη 7.2.1940
v. 56-107

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α΄.
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ (1289—1293 ΚΑΙ 1304—1310)

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΥΠΟ ΙΩΣΗΦ ΚΑΛΟΘΕΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΝΥΝ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΣ ΕΚ ΤΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 251 ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ
ΚΩΔΙΚΟΣ (ΙΔ΄ ΑΙΩΝΟΣ) ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ ΜΟΝΗΣ
ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

ΥΠΟ

ΑΡΧΙΜ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝΟΥ, ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ
ΑΘΩΝΙΑΔΟΣ ΣΧΟΛΗΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο συγγραφεὺς τῆς παρούσης βιογραφίας τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου Α΄, Ἰωσήφ Καλοθέτος μοναχὸς ἤρπασε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος. Ὁ δὲ κώδιξ, ἐξ οὗ ἐλήφθη ἡ συγγραφή αὕτη, ἐγράφη ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἀποκεῖται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱερᾶς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ὑπ' ἀριθ. 251, μὴ ἀναφερόμενος ἐν τῷ γνωστῷ καταλόγῳ τῶν ἀγιορειτικῶν κωδίκων τοῦ ἀειμνήστου Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἐκτεινομένῳ μόνον μέχρι τοῦ ὑπ' ἀριθ. 234 κώδικος τῆς Μονῆς ταύτης.

Ὁ Ἀθανάσιος ἠκμασε τὸν ΙΓ΄ καὶ ἀρχάς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος δις κλεισας τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἥτοι τὸ 1289—1293 καὶ 1304—1310, γεραίρεται δὲ ἡ μνήμη αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου. Μέχρι τοῦδε τρεῖς βιογραφίαι, ἐκ διαφόρων κωδίκων εἰλημμέναι, ἔχουσιν ἐκδοθῆναι, ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα καὶ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας. Πρώτη εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου¹⁾, ἡ δευτέρα ὑπὸ τοῦ H. Delaude καὶ ἡ τρίτη ἡ ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως²⁾ τετάρτη δὲ

1) Ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ αὐτοῦ» 1664.

2) «Βίοι δύο οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος Ἀθανασίου Α΄ καὶ Ἰσιδώρου Α΄.» ἐν Πετρονπόλει 1905.

ἡ παροῦσα, ἣτις τὸ πρῶτον βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, καὶ ἡ παλαιότερα καθ' ἡμᾶς.

Ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν ὑποθέτει¹⁾, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου γραφεῖσα, τυγχάνει σύντομος παράφρασις τῆς παρούσης. Τῇ γνώμῃ δὲ αὐτοῦ τάσσεται καὶ ὁ Κ. Δουκάκης²⁾. Ἡ ἀνάγνωσις ὅμως ἀμφοτέρων τῶν βιογραφιῶν πείθει τὸν ἀναγνώστην, ὅτι ἡ τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου εἶναι διάφορος τῆς τοῦ Ἰωσήφ Καλοθέτου. Τὴν διαφορὰν δὲ ταύτην βλέπει τις οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς σχολίοις μεθ' ὧν συνοδεύομεν τὴν παροῦσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἱστορικὰς ἀνακριβεῖας τῆς τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν δύο ἐγγράφων παραιτήσεων, αἷς ὅμως ὁ Καλόθετος διέσωσεν ἐν τῇ παρούσῃ. Ἡ τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου ἀναφέρει π. χ. ὅτι ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς (1347—1355) μετέβη περὶ καὶ ἐκάλεσε τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὴν β'. πατριαρχίαν, ἐν ᾧ τὸ γεγονός τοῦτο ἔλαβε χώραν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου (1282—1328), ἐφ' οὗ καὶ ἀπέθανεν ὁ Ἀθανάσιος. Οὐδόλως δὲ ἀναφέρει ὁ Λάνδος πόθεν ἤντησε τὴν βιογραφίαν.

Τὰς δ' ἑτέρας βιογραφίας τοῦ Delayade καὶ τοῦ Α. Παπαδοπούλου οὐδαμοῦ τῶν ἐν Ἀγίῳ ὕρει βιβλιοθηκῶν εἰσόμεναι ἵνα συγκρίνωμεν πρὸς τὴν παροῦσαν τοῦ Καλοθέτου. Ὁ Louis Petit-Thomas, ὅστις ἀνέγνω ταύτας καὶ τὴν παροῦσαν, ἀποφαινέται ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Γ. Ι. Ζολώταν, ὅτι αἱ δύο αὗται εἶναι διαφοροὶ τῆς τοῦ κώδικος 251 τῆς Μονῆς Παντοκράτορος, ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Καλοθέτου γραφεῖσας³⁾. Πειθόμενοι εἰς τὸ κῦρος, τὸ ὁποῖον κέκτηται ὁ μεσαιωνογράφος οὗτος ἀνὴρ, ὁ ἄλλοτε ἀρχιεπίσκοπος τῶν λατίνων ἐν Ἀθήναις χρηματίσας, ἀπεφασίσαμεν νὰ φέρωμεν τὴν παροῦσαν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἀνέκδοτον οὖσαν τὸ πρῶτον.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης λαβὼν ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ἡ ἀφήγησις τοῦ βίου τῶν ἀπελθόντων μεγάλων ἀνδρῶν «πολὺ τὸ χάριεν ἔχει καὶ τὸ ἐπαγωγὸν τοῖς τε λέγουσι καὶ τοῖς ἀκροωμένοις»⁴⁾ ἀνέλαβε νὰ γράψῃ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ Ἀθανασίου Α'. ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὠφελείας τῶν μεταγενεστέρων. Διότι ἐφρόνει ὅτι πᾶσα ἀποσιώπησις τοσούτων ἐναργέτων πράξεων τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ἦτολεν ἀποβῆναι τοῖς μεταγενεστέροις «ζημία . . . μεγίστη, σπουδαίοις τε αὐτῷ καὶ μὴ»⁵⁾.

1) «Πατριαρχικοί πίνακες» σελ. 411.

2) «Μέγας Συναξαριστής» ἐν Ἀθήναις. Χρυσόπρασος=μὴν Ὀκτώβριος 28.

3) Ὁρα ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Χίου ὑπὸ Γ. Ι. Ζολώτα. Τόμ. Ι'. σελ. 373—75. ἐν Ἀθήναις 1926. «βίον . . . διαφέροντα τῶν ὑπὸ Η. Delayade καὶ ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως δημοσιευθέντων».

4) Κεφ. 1.

5) Κεφ. 2.

Προήλθε δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς συγγραφῆς οὐχὶ διότι ἐβασίζετο εἰς τὰς ἰδίαις του δυνάμεις τὰς ἀσθενεῖς, ὡς λέγει, ἀλλὰ εἰς τὸ θάρος, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσεν αὐτῷ ὁ ἅγιος, ὑποσχεθεὶς, ὅτι θέλει τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ βίου του¹⁾. Καθόσον ἐνῶ εὗρίσκετο ἐν ἀμφοταλλαντεύσει νὰ ἀρχίσῃ ἢ οὐ τὴν συγγραφικὴν ἀφήγησιν παραστὰς νύκτωρ ὁ ἅγιος κατησπάσθη αὐτόν, ἐνεψύχωσε καὶ ἱκανῶς ἐτόνωσε καὶ προέτρψεν αὐτόν, ἵνα ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου²⁾. Οὕτω δὲ μόνον ἤρχισε νὰ συγγράφῃ τὴν παροῦσαν βιογραφίαν χειραγωγούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου, ὅστις πάλιν «νυκτὸς ἐπιφανεῖς» ὠδήγει τὸν συγγραφέα, ἵνα μὴ παραπλανηθῇ, ἀλλὰ νὰ διηγηθῇ ἅπασαν τὴν ἀλήθειαν³⁾.

³Εν τούτοις ο συγγραφεὺς πληροφορίας τινὰς, ἀφορώσας τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἁγίου ἐν Κωνιπόλει ἔλαβε παρὰ τινος συναθλητοῦ, ὅστις μετὰ τοῦ Ἀθανασίου συνωμολόγησε, βασιανισθεὶς ἐπὶ τοῦ Λατρινόφρονος βασιλέως Μιχαῆλ Παλαιολόγου Η΄.⁴) Τὰ δὲ ἀφορώντα τὰ ἔσχατα τοῦ βίου τοῦ ἁγίου φαίνεται ἀντλήσας παρὰ τινος ~~ὑποφύτου~~ ἀνδρός⁵).

Ὁ τόπος τῆς συγγραφῆς τῆς παρούσης εἶναι ἡ Κων[σταντινούπολις, ἐν ᾗ δια-
 μένων ὁ συγγραφεὺς ἐπολέμει τὸν λαϊκισμὸν τῶν Ἀκινδύνων καὶ τοὺς ὁπα-
 δοὺς αὐτοῦ. Ἐξεφωνήθη δὲ αὕτη δηλώσις πάντως ὀλίγον μετὰ τὸ 1344,
 ὁπότε ὁ συγγραφεὺς βλέπων τὸν πατριάρχην Ἰωάννην Καλέκα νὰ ἐκτί-
 θηται φανερά υπὲρ τοῦ Ἀκινδύνου ἠθέλησε νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς συναισθη-
 σιν, ὅπως μιμηθῇ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὡς πατριάρ-
 χου. Διὰ τοῦτο καὶ δι' ἀποστοφῆς ὁ συγγραφεὺς ὑπαινίσσεται τὸν πα-
 τριάρχην ἢ καὶ τὸν Ἀκινδύνον, ὅτι δὲν βαδίζουσι τὴν πατρῶαν ὁδὸν τῆς
 ἁμωμῆτου ἡμῶν πίστεως⁶⁾.

Ἡ βιογραφία αὕτη ἐν τῷ 251ῳ χειρογράφῳ κώδικι περιέχεται ἐν φύλλοις 253β—313α. Χάριν δὲ τῶν παραπομπῶν διηρέσαμεν αὐτὴν εἰς 115 κεφ. (τὴν δὲ περιγραφὴν τοῦ κώδικος καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀντιρρητικὴν διδασκαλίαν τοῦ Καλοθέτου κατὰ τοῦ Ἀκινδύνου ἔχομεν ἐτοιμὴν εἰς ἄλλην ἡμῶν πραγματείαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ὁ Ἰωσήφ Καλόθετος μοναχὸς καὶ ἡ ἀντιρρητικὴ πατὰ τοῦ Ἀκινδύνου διδασκαλία αὐτοῦ»).

1) Κεφ. 3.

2) Κεφ. 4

3) Κεφ. 24.

4) Кεφ. 68.

5) Κεφ. 114.

6) Кεφ. 86, 87.

Βίος καὶ Πολιτεία

τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπό-
λεως Ἀθανασίου συγγραφεῖς παρὰ τοῦ τιμιωτάτου Ἰωσήφ
μοναχοῦ τοῦ Καλεθέτου.

Πρόλογος 1—6

1.—Στήλαις καὶ ἀνδριᾶσι πάλοι ποτὲ δοκοῦν ἐφάνη τοῖς λογάσι τῶν ἀνδρῶν, ἀντ' ἄλλου τινὸς ἐπινικίου πρεσβείου, τοὺς κατὰ πόλεμον ἀριστεύσαντας τιμᾶν καὶ στεφανοῦν, ἔν' ὅπότ' αὐτοῖς εἰς πόλεμον ἐξιέναι δεήσεις μὴ ἐπιλίποιεν ἄνδρες μάχιμοι καὶ τολμηροὶ κατὰ χεῖρα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα οὐχ οἷα τέ εἰσιν ἀντέχειν, κἂν ὅτι μάλιστα στερεὰ τὴν φύσιν ὥσι πρὸς τοιαύτην ἀκάματον φορὰν τοῦ χρόνου, ἀλλ' οὗτος, ὥσπερ τις χειμάρρους, μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιρρέων κατακλύζει τὰ προστυχόντα, δεῖν ἔγνωσαν ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἀρετῆς ἐπειλημμένοι τοὺς αὐτῶν ἐκείνων μακροὺς ἰδρώτας, οὓς ὑπὲρ τε τοῦ καλοῦ καὶ μέντοι καὶ παντὸς τοῦ ὁμοφύλου νυκτὸς καὶ ἡμέρας διαταλαιπωροῦντες ἀνστήσαντες, ἀναγράφτους ποιήσασθαι καὶ μὴ ὅτι γε, ὧν ὁ βίος πολὺ τὰ χαλεπὰ ἔχει καὶ ἐπαγωγὸν τοῖς τελέγουσι, τοῖς τε ἀκροομένοις, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐπὶ κακίᾳ διαβεβοημένων. Εἰ γὰρ μὴ ἀρετὴ τιμῶτο τοῖς καθήκουσιν ἑταίροις καὶ κακία τοῖς ψόγοις κολῶντο, τὰς ἂν ἐντὸς ὀλίγου τὸ καλεῖται τὸ πᾶν, ὥς εἰπὲν οὐκ ἀπὸ τῆς κακίας. Ταῦτ' ἔτι αὐτοῖς τὰ μακρὰ διηγήματα, καὶ σπητοῦται φιλοτιμία καὶ φιλόσοφοι γινώμει.

2.—Εἰ γοῦν τοῦτ' οὕτως καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἱεροῖς ἀνδράσι διαφερόντως ἐξύμνηται καὶ ὅσα τε εἰς δυνάμειος ἦκει λόγον ἐσπούδασται, οὐδ' ἡμεῖς ἔξω τοῦ εἰκότος ποιήσαιμεν ἄν, καθέκωντες ἑαυτοὺς εἰς τουτονὶ τὸν ἀγῶνα, κἂν ὅτι μάλιστα ὑπερφερῆς ἢ καὶ δυσχερὴς ἀνύσαι. Ζημία γὰρ ἀντικρὺς τῷ παντὶ γενήσεται μεγίστη σπουδαίους τε αὐ καὶ μὴ, εἰ τοσούτων καὶ τηλικούτων κατορθωμάτων ὄγκον σιγῇ παρέλθοιμεν.

3.—Ἐγὼ γ' οὖν πρὸς τουτονὶ τὸν ἀγῶνα ἀποδύμενος δέδοικα μὴ καὶ τοιοῦτόν τι πάθοιμι, ὅποιον ἂν τις ἀπειροθάλαττος καθεὶς ἑαυτὸν κατὰ βυθοῦ οὐδὲ ραδίως ἀνανῆξαι δύναται ἄν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐθάρρουν ἑμαυτῷ τὸν λόγον, εἰμὶ πάννυ τε θαρρηκῶς ἡμην συνάρασθαι με τὸν μέγαν. Καί μοι μηδεὶς οἰέσθω δυνατόν εἶναι νομίζειν, ὅσα τῷ μεγάλῳ μεθ' ὑπερβολῆς ἐξεργάσθῃ, πάντα διεξιέναι. Ἀδύνατον γὰρ τοῦτο, οὐχ' ὅτι γε ἡμῖν τοῖς πάλοι πάντῃ κατ' ἄμφω κατερραθυμηκόσι περὶ τε καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς τοῖς εἰς ἄκρον κατ' ἄμφοτερά τὰ πρωτεῖα ἀραμμένοις. Νικᾷ γὰρ ἅπαντα λόγον καί, εἰ χρόνῃ, πάντα ἀνθρωπῶν ἐπιγινώσκειν τὴν οἰκίαν ἀσθένειαν καὶ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς παρεξετάζειν ἑαυτόν, μηδ' ἐπαίρεσθαι διακένους φνισήμασιν, ὥς τοῦ θεοῦ πᾶν ὕψωμα καθαιροῦντος καὶ κατωφρυωμένους μὲν ἀντιτασσομένου, ταπεινοῖς δὲ χάριν καὶ θάρρους διδόντος.

Οὐκ ἄλλως οὖν με καὶ αὐτὸν ἢ κατὰ ταῦτα ποιητέον καὶ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν πανταχῇ καὶ ἐν πᾶσιν ἐπιμαρτύρεσθαι. Ὁ γὰρ μεγάλα μὲν ὑπασχνούμενος, ἥττονα δὲ τῶν ὑπεσχημένων προῖσχύμενος, τάχα ἂν ἑαυτῷ καὶ μῶμον ἐπαγάγη. Εἰ γοῦν καὶ ἡμῖν ἢ ἐν ἐκείνῳ χάρις ρώμην ἐνθεῖσα ἐπιπνεύσειε, κατεψυγμένοις οὖσι τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶτταν, περιγενήσεται μὴ καθυβρίσαι τὸν ἄνδρα ταῖς εὐφημίαις, μηδὲ πολὺ τῶν ἔργων ἀπολειφθῆναι.

4—Ἄλλ' εὖ οἶδ', ὅτι μὴ ὅτι γε ἐπιρρώσειεν, ὥσπερ ἐπὶ πολὺ διοκνοῦντι μοι καὶ ἀναβαλλομένῳ τὸν λόγον. Οὗτος νυκτὸς ἐπιστάς καὶ κατασπασάμενός με θάσος ἐνῆκε τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ ἱκανῶς στομώσειε πρὸς ἐκεῖνον γε ποιούμενόν με τὸν λόγον καὶ πρὸς τὰς ἀντιθέτους καὶ βλασφημους γλώττας, αἱ κακῶς ἐπεισπεσοῦσαι, τετολήμασι κατὰ τοῦ ἁγίου λαλεῖν ἄδικα, οἳ τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες ὁρᾶν καὶ ὄσαι ὥραι ταλανίζειν ὑπερόριον καὶ λοῖδορον γλῶτταν ἐπαφιάσι τῷ δικαίῳ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐνταῦθα κείσθω, ἡμῖν δ' ὁ λόγος ἐπὶ τὰ πρόσω γαστρίῳ.

5—Ὅτι μὲν οὖν τῶν ἀπάντων ἐγένετο εἰς ἑαυτὸν ἐπεστράφθαι καὶ ἑαυτῷ προσεσχηκέναι καὶ τὸς τοῦ νοῦ διεξάσαι, περιπεφράχθαι, ἐντεῦθεν αἱ ἀπλανεῖς τοῦ νοῦ κινήσεις καὶ πρὸς Θεοῦ ἐπιτήδειοι ἀνίσταται μὲν πρὸς Θεόν, καθελθὲν περιστραφθεὶς ὁ νοῦς τῆς θείας γνώσεως μετασφῶν, τοῖς ἄλλοις πᾶσι μακρὰ χαίρειν ἀφίει, ἑνὸς μόνου ἀποῖς ἔχεται, Θεοῦ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνθεν τε καὶ ἐπεισπεσὼν αὐτῷ ἐπιδόνος ὁ τῶν ὑπειλημμένων παρὰ Θεοῦ τοῖς ἁμαρτάνουσι κατὰ τῶν φόβος καὶ μνήμη τῶν ἐπηγγελμένων γερῶν τοῖς τὴν ἀνάντη καὶ στεγνὴν ἐλομένοις, ἀποδύεται πρὸς τὰ σκάμματα καὶ τὴν τοῦ πνεύματος πανοπλίαν ἐνδυσάμενος ἐνίσταται ἑαυτὸν τῇ παρατάξει Χριστοῦ καὶ διὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν αὐτοῦ ἀμέμπτως βαδίζει καὶ διὰ πάντων τῶν μακαρισμῶν πρόεισι καὶ διὰ πάντων τῶν παθημάτων στεφανοῦται καὶ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι συναποθνήσκει Χριστῷ καὶ συνθάπτεται, ἀλλὰ καὶ συνανίσταται καὶ συμβασιλεύει καὶ εὐωδιάζεται κατὰ Παῦλον, καὶ Χριστὸν ἔχει λαλοῦντα ἐν ἑαυτῷ καὶ τῆς ἀνθρωπείας ὑπέρκειται φύσεως καὶ τοῖς ἄλλοις κανὼν καὶ στάθμη γίνεται, ὥστε μέγα τι χρῆμα καὶ Θεῷ ἐπέραςτον τὸ εἰς ἑαυτὸν ἐπεστράφθαι. Μετὰ τῶν τοιούτων γοῦν καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος, ὁ νῦν ἡμῖν προκείμενος εἰς ἀγῶνα γίνεται. Ἦδη μὲν οὖν τις νόμοις ἐγκωμίων ἐπόμενος πατρίδα καὶ γένος τῶν εὐφημουμένων καὶ περιφάνειαν βίου ἐμνήσθη. Ἡμῖν δὲ πρὸς τουτονὶ τὸν ἀγῶνα καταβαίνουσιν, εἰ μὲν μὴ πλείστας καὶ μεγάλας παρεῖχεν ἐγκωμίων ὑποθέσεις ὁ νῦν εὐφημούμενος, τάχ' ἂν ἴσως ἐμέλησε καὶ ἡμῖν ἐκ τῆς αἰάκτου καὶ ἀνωμάλου φορᾶς καὶ τῆς τῶν στοιχείων ὕλης περιθελίνας τῷ ἀνδρὶ κλέος.

6—Ὅτι μὲν οὖν παντὶ τρόπῳ ὑπῆρξε ταῦτ' ἀποδυσάμενῳ, ὥσπερ οἳ τὰ ρυπρῶδη ἀπαμφιασάμενοι ράκη, εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένην μακα-

ριότητα πολιτογραφηθῆναι, ἐν ἣ μυριάδες ἀρχαγγέλων αἰνούντων τὸν Κύριον, ἐνθα ἥχος ἰορταζόντων, ἐνθα ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων, μικροῦ καὶ δυσχεραῖνοι ἂν καὶ ἐπεγκαλοῖη τῷ οὕτω πως ἐγγειροῦντι τοῖς ἐγκωμίοις καὶ μονοноῦ ἔοικεν ἀποκρίνεσθαι, ὥς οὐκ ἔστιν, οὐς ἂν εἴροι τις εὐπατρίδας, ἥδη καὶ ἀγαθοὺς πάντως εἶναι, ὥσπερ αὐτὸ οὐδὲ τοῦναντίον, τοὺς μὴ εὐπατρίδας, ἥδη καὶ πάντως κακοὺς. Ἀλλ' ἕκαστον τῶν πραγμάτων, ὥς γέ μοι δοκῶ, ἐξ ἑαυτοῦ χρητὰς ψήφους εἰσφέρειν καθάπερ τῶν ἀνθέων τὰ εὐώδη καὶ μή. Οὕτωςί μὲν οὖν ἐγὼ τίθεμαι περὶ τούτων καὶ οὕτω διάκειμαι. Ἐπεὶ δὲ τοῖς πολλοῖς ἀναγκαῖον δοκεῖ προσκείσθαι ταῖς εὐφημίαις πατρὶς καὶ γένος τοῦ ἐγκωμιαζομένου, καὶ μοὶ συνδοκεῖτω.

Ὁ βίος τοῦ ἁγίου 7—115

7—Πατρὶς μὲν οὖν τῷ μεγάλῳ ἢ πρὸς ἄρκιον κειμένη περιφανὴς ἐν πόλεσι μητρόπολις, ἡ Ἀδριανοῦ, πόλις τῶν πώποτε ἐπιφημιζομένων πολυανθρωποτάτη καὶ οὐχ' ἦττον καυδοῦσα ἐπὶ εὐκλείᾳ καὶ ἀρετῇ τῶν ἐνφωκηκότων ἢ τοῖς ἄλλοις, οἷς ὁμοῦται τετρανοῖς διηγήμασι καὶ θεάμασι ¹⁾. Ἐξεστὶ γὰρ παντὶ βουλομένῳ σκοπεῖν τὸ τε μέγεθος, τὸ τε κάλλος αὐτῆς, τὴν τῶν ὥρων καὶ κρᾶσεων εὐτατείαν καὶ τὴν ἁλλήν, ὅσην δι' ἔτους ἀφθονίαν πλουτεῖ καὶ τοῖς ἐπιτενομένοις χρηστεῖ τὴν τῶν ἐν τῇ περιφανείᾳ τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀρετὴν καὶ ἐπιέκτισιν, τοὺς ἐν αὐτῇ παρθενώνας, τὰ ἐν αὐτῇ βασίλεια, οὐχ' ἦττον ἀγαλλόμενα δι' αὐτὴν ἢ ἀγάλλοντα, τὰ τε ἄλλα περιφανῇ σὺν ὥρων καὶ χροῦτι κεκοσμημένα θεάματα, ἅπερ εἰ καιρὸς ἦν εἰπεῖν, πολλοῦ ἂν ἐδεήσε χρόνου προσδιατρίψαι τῷ διηγήματι.

8—Πατέρες δὲ εὐγενεῖς ²⁾, τὴν ἄνωθεν εὐγένειαν, ἣν ὁ διαρρήξας τὰ δεσμὰ τοῦ Ἄδου καὶ τὸ διατείχισμα τοῦ φραγμοῦ καθελὼν καὶ τὰ διεστῶτα πρὸς ἐν συνάφας πολεμηθεῖσι τῇ ἁμαρτίᾳ παρέσχεν, οὐχ' ἦττον ἐπὶ ταύτῃ τῇ θεοσδότῳ ἡσάν τε καθ' ἑκάστην ἀγαλλόμενοι, ἦν δὴ καὶ μόνην εὐγένειαν τῷ ὄντι χρητὰ καλεῖν, δι' ἣν ὁ σωτήριος λόγος ὅσην ὁ ἥλιος ἐφορᾷ γῆν ἀπτέρῳ τάχει διέδραμε, δι' ἣν πρόοδος παρθενική, δι' ἣν ὁ Σωτὴρ τῷ σταυρῷ περιεπάρη τοῖς Ἰουδαίοις, ἡ Κύρος ἐπὶ τῇ αὐτοῦ

1) Ὁ Γεώργιος Φραντζῆς θέλει τὸν Ἀθανάσιον ἐξ Ἀνδρούσης τῆς Πελοποννήσου καταγόμενον (Χρονικὸν αὐτοῦ Βιβλ. Α'. Κεφ. Δ'). Τοῦτον ἀκολουθεῖ τυφλῶς καὶ ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν. (Ἑκκλ. Ἱστορ. αὐτοῦ ἐν Βιέννῃ 1784 σελ. 153). Ὁ δὲ Ἀγάπιος Λάνδος λέγει αὐτὸν Ἀδριανουπολίτην (ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 102). Πιστευτότερος εἶναι ὁ Καλόθετος, ὡς λίαν ἐγγύτερος τῷ Ἀθανασίῳ. Ὁ δὲ Bixon εἰς τὴν Echos d'Orient τόμ. 37 (1938) Σελ. 301 τὸν θεωρεῖ Ἀδριανουπολίτην. Ἴδε καὶ Delehay : La vie d'Athanasie patriarche de Constantinople, Mélanges d'Archéologie et d'Histoire. XVII 1897 σελ. 47—74.

2) Κατὰ τὸν Λάνδον ὁ Ἀθανάσιος ἐκαλεῖτο πρὶν Ἀλέξις, οἱ δὲ γονεῖς του ὀνομαζόντο Γεώργιος καὶ Εὐφροσύνη.

στρατεία καὶ Ξέρξης ἐπὶ τῇ καινοτομίᾳ τῶν στοιχείων μέγα φρονοῦντες. Πάλαι μὲν δὴ οὗτοι τοῦ σωτηρίου λόγου ἐν ἀκροάσει γενόμενοι λέγοντος «δυσκόλως πλούσιοι εἰς τῶν οὐρανῶν εἰσελεύσονται βασιλείαν» ¹⁾, ἅτε μεγάλων καὶ στερεῶν ὄντων διατειχισμάτων τῆς τῆς βασιλείας εἰσόδου καὶ πανταχῇ περιπεφραγμένης καὶ φλογίνης ρομφαίας φυλάττειν αὐτὴν προσταχθείσης, διὰ τοῦτο καὶ ἰσχυρῶν δεῖται τῶν ἀνταγωνιστῶν, οἱ οὖν οὐδὲν πρὸς πᾶν εἶδος δυσχερείας ταλαιπωρήσασιν ἅν, πλούσιοι δὲ παραπλήσιοι ὀστρακίνοις σκεύεσιν, οὓς καὶ καύσων καὶ λαίλαψ καὶ ψῦχος ἐκφοβεῖ.

9—Ταῦτ' ἄρα ἐκ διαμέτρου ἐκείνοις, δεῖν ἔγνωσαν αὐταρκεῖα συζῆν καὶ ταύτῃ σεμνύνεσθαι βίῳ παντί, ὥς τὰ σεσοβημένα μέλη καὶ ἐπαιρόμενα κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ συστελλούσῃ καὶ συνταπεινούσῃ. Εἰ γὰρ μέγα τι χρεῖμα καὶ πολλῶν ἀξία τῶν ἐγκωμίων πρὸς κτήσιν ἀρετῆς ἢ ἀκτισία, τὸν ἀντίον ἅπαν πλοῦτος καὶ τρυφή καὶ δόξα καὶ τιμαὶ βασιλεῖοι καὶ ραστώνη πρὸς καταστροφὴν ψυχῆς, δι' ἣν πᾶσα ψυχὴ κατασύρεται τῷ λείῳ τῆς ἡδονῆς καὶ καταγοητεύεται, ἐξ ἧν καὶ ὁ ἔσμος τῶν κακίστων παθῶν ἐφυβρίξει τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὸν βασιλευντὸν ἔχειν τὴν ψυχὴν τῷ ἡγεμονικῷ πνεύματι.

10—Ἐκ μὲν τοιούτων προελθὼν ὁ ἁγνός, καὶ τοιούτοις καθηγεμόσιν ἄγιμος καὶ τὴν περὶ τὰ ἱερὰ θεοσεβειῶν γοήματα, τὰ γλυκύτατα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον ²⁾ ἐκπαιδευόμενος, οὐ πως τὴν φιλὴν ἡλικιώτιν, οὐ πρὸς ἀθύρματα καὶ δρόμους, ἐφ' ὧν μᾶλλον μεσότης χαίρειν εἴωθεν, ἀπεῖδεν, ἀλλ' ὅλα σύννους, ὅλος περισσεύων ἦν, εἰς ἑαυτὸν βλέπων, βεβηκώς τὸ ἦθος, πολὺς τὴν σύνεσιν καὶ μὴν καὶ τὰς ἱερὰς ἀπάσας τῶν βίβλων φιλοπόνως μετιὼν καὶ τὸν ἐγκείμενον ταύτας νοῦν κάλλιστά τε ἀναλεγόμενος, καταλλήλως τ' ἦν εὐρίσκειν τὰ πράγματα καὶ πολὺ τὸ παραλλάτον ἔχοντα. Καὶ γὰρ πῇ μὲν τὴν περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν καὶ τὸν τῶν ἀνεξιχνιάστων αὐτοῦ κριμάτων βυθόν, πῇ δ' ὅπως τε ἐγεγόνειμεν καὶ ὅπως κατερρύνεμεν τοῦ κρείττονος φθόνῳ τοῦ πονηροῦ καὶ ὅπως εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπάνοδος γέγονε, Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ ὅπως αὐτὸς πάλιν ἔξει παραστήσων ἐν βραχεὶ ἑαυτῷ τὸ πλάσμα καὶ ὁποκαταστήσων, ὅπως τε ἐπήγγελται ἡ δι' αἰῶνος συμπαρεκτεινομένη μακαριότης καὶ μετ' ἀγγέλων συνδιαίτησις τοῖς ἐν Χριστῷ νομίμως ἀθλοῦσιν, ὅπως τε ἡπείληται ἀκοίμητον πῦρ, καίον αἰωνίως τοὺς ἀμετανοήτως ἐξαμαρτάνοντας ³⁾.

1) Ματθ. 19, 23.

2) Ψαλμ. 18, 11.

3) Ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα περιγράφει τὴν θρησκευτικὴν καὶ σεμνοπρεπεῖα ἀγωγὴν, ἣν ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ αἱ νεανίαις.

11—Ταῦτα τοίνυν συλλογιζόμενος τί ποιεῖ; Τάλλα πάντα, θέατρα, πανηγύρεις, ἀγοράς, ἱπποδρόμους, συμβόλαια, κυκεῶνα θαλάττης καὶ χειμερίαν καταιγίδα ἡγησάμενος καὶ ἔρρειν ἀφείς, ἀπανίσταται τῆς πατρίδος καὶ μὲν δὴ καὶ τὸν καθ' αἷμά τε προσηκόντων καὶ καθ' ἑταιρείαν, πρὸς τούτοις καὶ μητρῶα σπλάγγνα καὶ οἰκτρὰ δάκρυα πρεσβύτιδος προσβαλλόμενα ἴσα καὶ δελέασι παρ' οὐδὲν θέματος, ἃ καὶ πῦρ δίκην κατεμλιπρῶ καὶ κατασπαράσσει μικροῦ καὶ τὴν ἄρρηκτον καρδίαν καὶ τὸ οἶκον ἐκκαλεῖται φίλτρον, ὃ πάλαι ποτὲ καὶ ἡμῖν ἐγεγόνει τῆς ἐνεγκαμένης ἀπαίρουσιν ¹⁾, ὅφ' ὧν ὁ γενναῖος ἐκείνος καὶ ὅλος ἀνὴρ οὐδὲν τι ἀγενὲς ἐπεπόνθει, οὐδὲ μικρόψυχον, καταίρει πρὸς τὴν Φιλίππου Θεσσαλονίκη. Ὅστε δὲ πάντες οἱ ταύτην εἰδότες καὶ ἰδόντες, οἷς θεάμασι καὶ ποικίλισιν ἐντροφῶ καὶ ὅσοις ἡ πόλις τοῖς ἀγαθοῖς περριρρεῖται καὶ οἷς ἐγκανυᾶται καὶ ὧν ὑπέρεκειται πόλεων καὶ καθ' ὧν ἔχει τὴν ἡγεμονίαν καὶ δεσποτείαν καὶ ἄλλ' ὅσα δείγματα φιλανθρωπίας καὶ ἐπιεικείας ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ἀσφαλέστατα παρεχομένη καὶ ὅση τις τῶν ἀγαθῶν ἀφθονία περὶ ἐστὶ, πολλοῖς εἰρημένα καὶ ἱστορημένα ἔξεστι τῷ βουλομένῳ εὐτυχεῖν καὶ μαθεῖν.

12—Ἐν μὲν τοίνυν τῶν ἐκεί Μονῶν ἢ τὰς ἄλλας ἀπέκρυπτεν ὥρᾳ τε καὶ μεγέθει καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀρετῇ τε καὶ συνέσει, οὐ καὶ ὁ πρὸς πατρός θετός τῷ μεγάλῳ τυγχάνων ἡν, ἐν αὐτῇ καταλείπει καὶ φιλοφρονῶς ἐξέρχεται καὶ ὑποδεχθεὶς παρὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, βραχὺς ὁ λόγος, περικεῖρεται καὶ τὴν κόμην ἐκείσε, ἀμφιένονται τὰ μοναχικὰ ἄμφια, ἀλείφεται πρὸς ἀγῶνας πνευματικούς, ἐνέχεται πρὸς τὰ σκάμματα ἑαυτὸν ἐνὶ τριχίνῳ ἐσθήματι, ὃ παρὰ πάσας ἡμέρας καὶ νύκτας ἡμφίεστο, κατατρύχει τὸ σαρκίον, γυμνοποδεῖ παρὰ πάντα τὸν βίον, ἀλουτεῖ, χαμευνεῖ, ξηροκοιτεῖ ²⁾.

13—Ἐντεῦθεν αὐτῷ οἶά τινες κρηπίδες καὶ βάσεις ὀχυραὶ ἢ τε ἀκτησία καὶ ἢ ἐπὶ ξένης ἄφιλος διατριβὴ καταβάλλονται, δι' ἃ καὶ ἡ πολυέλικτος τῶν παθῶν καταιγὶς ἐκ ριζῶν ἀνασπᾶται, εἴπερ τοῦναντίον ἅπαν ὀργαὶ καὶ ταραχαὶ καὶ φθόνοι τῇ περιουσίᾳ τῶν κτημάτων ἐπιστρατεύουσι τοῖς ἀνθρώποις. Περιρρήγγυνσι τὸ γραμματεῖον τῆς παρακοῆς, ἥς γὰρ

1) Ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα ἀνεμνήσθη τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς γενετείρας του ὅταν μετέβη νὰ γείνη μοναχός.

2) Τίς ἡ ὥραία καὶ μεγάλη αὕτη Μονή; ἦτο ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης ἢ ἔξω αὐτῆς; Κατὰ τὸν Ἀγάπιον Λάνδον ἦτο ἔξω τῆς Θεσσαλονίκης. Τοιαύτη δὲ μεγάλη Μονὴ τότε ἦτο ἡ τοῦ Χορταίτου Μονή, ἣν καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης ἀναφέρει. Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Ἀγάπιον καρεῖς ὁ Ἀλέξιος μετωνομάσθη Ἀκάκιος λαβὼν φαίνεται τὸ μικρὸν σχῆμα τοῦ μοναχοῦ.

ἐνεκα λαθὼν ὁ προπάτωρ, τῆς ζωῆς ἀπληράθην, τῇ ἐναντίᾳ καὶ κρείττονι ὑποβαλὼν τὸν αὐχένα εἰσοικίζεται. Ὑπερόριον ποιεῖται ἢ τάχους εἶχε καὶ φύσεως, καθάπερ τοὺς ἐπὶ καταδίκης ἀγομένους ἢ, ὡς ἂν εἴποι τις, τὰ σεσηπότα καὶ δύσωδη τῶν σωμάτων εὐθὺς ἐκ γραμμῆς, ἅπαν τὸ ἑαυτοῦ φρόνημα καὶ θέλημα, ὃ πόσου τῶν κακῶν κρίνεται ἑαυτῷ στοιχεῖν καὶ μὴ ὥσπερ ἑαυτὸν ἐνεχείρισεν, ἀφίημι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν.

14 — Ἄλλ' οὐχ οὕτως ὁ γενναῖος καὶ ἀνδρικός τῷ ὄντι, ἀλλ' ὅλος ἦν τοῦ ἄγοντος, ὅλος τοῦ τὴν ναῦν οἰακίζοντος καὶ πρὸς τὰς τῶν πνοῶν ἀντιπνοίας ἀπομαχόμενου. Διὰ ταῦτα πολλὰς ἀγρυπνίας, πολλὰς τήξεις τῶν μελῶν, πολλὰς τὰς ἀσιτίας, πολλὰς τὰς ψαλμωδίας, πολλὰς τὰς προσευχὰς ἦν καθ' ἑκάστην προσφέρων Κυρίῳ τῷ θεῷ, νομοθετεῖ τῇ σαρκί, δουλαγωγεῖ πρὸς ὑποταγὴν πνεύματος. Τί ἄλλα; Καθάπερ τις μουσικὸς ἀριστος εὖ καὶ τεχνικῶς ἁρμοσάμενος μουσικὴν καὶ πρὸς μίαν ἁρμονίαν πρὸς ἀλλήλας καὶ καθ' ἑαυτὰς συνδήσας τὰς ἰευράς, ἡρέμα τε καὶ τεχνικῶς τοῦ πλήκτρου ποιούμενου, ἐν ἡδιστον ἐξηχεῖ μέλος, οὕτως καὶ οὗτος ὁ Γεννάδας, πάσας τὰς τῶν καλῶν καὶ σπουδαίων ιδέας πρὸς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐπισυνάψας καὶ πάντων ὑπεραφθεῖς τῶν χαμαὶ συρμένων καὶ τὴν ἀγλὴν τῶν ὀμμάτων διὰ τῆς φθόγγου καὶ αὐτὸς μετὰ Δαβὶδ τὴν εὐχτατοιτάτην ἐκείνην φωνὴν ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε, σφοδρὰ ἐπαυγύνθησαν οἱ διαλογισμοὶ σου, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας¹⁾.

15 — Πρώτῃ γάρ αὕτη κατάστασις καὶ ὥσπερ ψυχῆς μεθελικιώσις. ἢ τε ἀνάβασις τοῖς τὰ πρακτικὰ μετερχομένοις, τὸ ἐκ μεγέθους καὶ καλολογῆς κτισμάτων τὸν δημιουργὸν ἐξυμνεῖν. Πέφυκε γὰρ πῶς ἡ πρακτικὴ ὑφαίνειν τὴν γνῶσιν. Ὡ, τίς ἂν ἐξαρκέσειε λόγος συνεπαρθῆναι τῷ διηγήματι τῶν κατορθωμάτων σου πατέρων, Πάτερ! Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Πολλῶν πολλαχόθεν συρρεόντων ἴσα καὶ ρεύμασι θαλαττίοις ἀπαρχτίου καταιγίζοντος, ἃ τὴν εὐφημίαν μοι συμνύνει καὶ μεγίστην ἀπεργάζεται, ὥσπερ ἐπὶ τινος λειμῶνος πολυειδοῦς, ποικίλλως ἐξαλλαττομένου τοῖς χρόμασιν ἐν ἕαρος ὥρᾳ, πανταχόθεν πρὸς ἑαυτὰ τὸν θεατὴν ἐκκαλοῦντα τὰ ἄνθη καὶ οὐκ ἔχει τί μὲν ἂν θαυμάσαι, τί δὲ παρέλθοι, παραπλήσιόν τι καὶ αὐτὸς δοκῶ παθεῖν. Ἄλλ' ἐπανίτω ὁ λόγος ἡμῖν πάλιν ὅθεν ἐξέβη.

16 — Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τοῦ παντὸς ἄξιος παρ' αὐτοῖς τοῖς μοναχοῖς ὁ πατὴρ ἐκρίνετο, ἐστέργετο, ἡγαπᾶτο, δι' αἰδοῦς πάσης ἤγετο. Φιλεῖ γὰρ οὕτω πῶς πᾶσα ψυχὴ συνεφέλκεσθαι ταῖς τῶν χρηστῶν ἡθῶν σεμνότησι. Χρόνον γοῦν τινα συχνὸν ἐκείνοις ἐνδιατρίψας ἄχρὶ καὶ γεννείου λαχνώσεως καὶ πάντων, ὡς εἶπεῖν, τῶν εὐλαβείᾳ καὶ συνέσει διαφερόν-

1) Ψαλμ. 91, 4. 103, 26.

των ἐκεῖσε τὰς ἀρετὰς ἀναμαζάμενος τῇ φιλοπόνῳ μελίττῃ παρισωθεὶς, ἐνίησι τῷ κρυπτῷ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας σίμβλῳ, ἥκιστα μὲν τόνου καὶ πόνου ἀσκητικοῦ δεόμενος διὰ προθυμίαν καὶ ζέσιν πνεύματος πυρὸς αἰωνίου, ἥκιστα δὲ προθυμίας διὰ τόνου ἀσκήσεως. Οὕτω γὰρ ἀμφοτέρω διεδραμήκει, ὥσπερ ἐπὶ συμφώνου τῇ ἐκείνου θείᾳ ψυχῇ.

17—Πᾶς μὲν οὖν, σώφρονι χρώμενος λογισμῷ, οὐκ ἂν εἴποι τὴν ἐνάδα ἀπειροπληθῆ, οὐδὲ τὴν τοῦ ἀτλαντικοῦ πελάγους χύσιν ρευμάτων ἓν, ὃ πολλοῖς καὶ πολυειδέσιν ἐγγεῖται ρεύμασιν, οὐδὲ ταῦτα, καίπερ ὄντα τηλικαῦτα, τοῖς ἐξῆς τοῦ λόγου ἀντιπαραθήσει τις μὴ δοκῶν ἐκστήναι. Ἐπεὶ δ' ὁ σοφός, ὃν ἐκ πολλοῦ περὶ τοῦ Ἄθω ὠδινεν ἔρωτα οὕτω καιρὸς ἐπέτρεπε, συμβούλῳ τῷ Σολωμῶντι χρώμενος «καιρὸς τῷ παντί, λέγοντι πρᾶγματι»¹⁾, ἡσυχίαν ἤγεν. Ὅποτε δ' ὁ προσήκων ἐνέστη καιρὸς καὶ προσιστάμενον ἦν οὐδὲν αὐτῷ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνακρουόμενος τὴν δαυϊτικὴν κινύραν, ψάλλων καὶ ὑποφωνῶν, «ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε, ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰ σωτήριά σου» καὶ «κρεῖσσον ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ ἑκατάδας»²⁾ χαίρων ἐπέβη τοῦ Ἄθω.

Περὶ Ἀθῶνος

18—Τῷ ὄντι γὰρ ἴδοις ἐν ἐκείνῃ σκηνώματι, παροικίας καὶ κατασκηνώσεως ἐν ὄρει ἁγίῳ, πορευόμενοι, αἰσώμενοι καὶ εργαζόμενοι δικαιοσύνην, τελούντας τε ἀλήθειαν ἐν τῷ κρυπτῷ ταμείῳ τῆς ἑαυτῶν καρδίας. Ἀλλὰ μοι περὶ τούτου, ὃ παρόντες, βουλομένη βραχὲ ἄττα διελθεῖν δοίητε ἂν καιρόν. Κατέχει γάρ μοι ὁ παῖς τῶν ἐκεῖσε ἡδέων καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, ὃν νύκτας ὅλας περιπλανῶσα καὶ οὐκ ἔξ τοῦ πρόσσω φέρεσθαι. Εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ αὐτοὶ ποδοῦντες τὰ ἴσα μοι ἀντιποθεῖτε καὶ πάντες, ὡς εἰπεῖν, τὰς ἀκοάς ἡδιστ' ἂν ὑπέχοιτε.

19—Υπέρεκται μὲν γὰρ οὗτος ὁ χώρος ἀπάσης γῆς καὶ τῶν ὅπου γῆς θεαμάτων ἐστὶν ὁ κάλλιστος. Εὐθύς γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἀναφανέντα τε καὶ τὰ ὄμματα ἐκπετάσαντα καὶ τὰς ὄψεις ἐκατέρωθεν ἐπιβαλόντα ραδίαν καὶ ὁμαλὴν πανταχόθεν προβάλλεται τὴν θέαν καὶ τὸν θεατὴν ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις ψυχαγωγῆσαι χαίροντα ἐπὶ τὰ πρόσσω παραπέμπει. Περιχορεύουσι δὲ περὶ τὸν αὐτὸν Ἄθω νῆσοι ἐκ διαστήματος, μεγέθει μείζους τε καὶ ἐλάττους, ἄοικοί τε καὶ οἰκούμεναι, θεραπεαινίδες ὡς ἂν εἴποι τις, εὐνουστάτην τάξιν ἐκπληροῦσαι καὶ μονονοῦ ἐπὶ τῇ δουλείᾳ³⁾ σχεδὸν

2) Ψαλμ. 88, 1, 10.

1) Ἐκκλησιαστής 3, 1.

3) Ἀληθῶς ἅπασαι αἱ νῆσοι Θάσος, Σαμοθράκη, Ἰμβρος, Τένεδος, Λήμνος, Ἅγιος Εὐστράτιος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Εὐβοία, Σκόπελος, Σκιάθος, Σκύρος, Σκάντζουρα, Κυρὰ Παναγία, Ἀμμολιανὴ ἐδούλευον τῷ Ἀθῶνι δι' ἀγροκτημάτων

ἐπαλλομένων, νυκτοφλυακοῦσι τε αὐτὴν καὶ προφυλάττουσι καὶ τὰς ἐπιούσας ἐπιβουλὰς ἤδη καταμνήνουσι¹⁾. Μόνος γὰρ οὗτος ὁ χώρος τῶν ἐπὶ γῆς θεαμάτων τὰ δευτερεῖα οὐκ ἀποφέρεται.

20—Παρέλθοις ἂν καὶ Ρόδου κολοσσὸν καὶ Αἰγύπτου πυραμίδας καὶ τείχη Βαβυλώνεια²⁾ καὶ ἄλλ' ὅσα τῶν θεαμάτων τῷ χρόνῳ πάντα καταλυθέντα πρὸς τοῦτον εὐθὺς ἀπιδών. Προμήκης μὲν ἐστὶ πρὸς τὸ πέλαγος, ὥσπερ εἴ τις χεῖρα προτείνων εἰς ὑπόδοχὴν τοῖς ἐκ πελάγους καταίρουσιν, εἵποισ ἂν ἡπειρον ἐν νήσοις καὶ ἐν ἡπειρώταις ἦσαν. Ἐξεστὶν οὖν ἐν τούτῳ καὶ περιπλεῖν καὶ παραπλεῖν. Προΐσχεται δὲ κύκλῳ περὶ αὐτὸν παντοίους ὄρους καὶ λιμένας τοῖς ἐκ πελάγους καταγομένοις καὶ πᾶσιν ἄλλην ψυχαγωγίαν καὶ ραστώνην κατὰ χρεῖαν ἐκ χέρσου γείτονος καταλύουσι. Καὶ ὅθεν γῆς καθ' ἱστορίαν ἀφιγμένοις καὶ πᾶς τις ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ἡμέραις ξενισθεὶς εἰς οἶαν οὖν τύχῃ καταλύσας τῶν ἐκεῖσε Μονῶν καὶ τὴν ψυχὴν βελτίῳ σὺν τῷ σώματι ποιήσας πρὸς τὴν γείτονα παραπέμπεται.

21—Ἐτι δὲ ὥς ἐν προβόλου μοίρᾳ ὄντων τὰ καλῶς διατετειχισμένα καὶ περιπεφραγμένα πολυάνθρωπα φρούρια, εἰσὶν Μοναστήρια, χοροῦ σχῆμα σώζοντα ἢ, ὥς ἂν εἴποι τις, ἴσα καὶ στρατιώταις ἐν ὅλοις περὶ αὐτὸν ἄθω περιειλούμενα καὶ τὰς εἰσβολὰς τῶν ἐπιόντων πολεμίων ἀποφράττοντα καὶ προμαχοῦντα τῶν ὀπίσθεν καὶ εἰρήνην τῷ λοιπῷ τῶν ἐκείνων ἑπαύλεων σποτήματι βραβεύοντα. Ἐνδοιεύει δὲ τούτων πύργοι στεργοὶ καλῶς περιτετειχισμένοι καὶ κυκλῶς περιζήμενοι καὶ προφυλακοῦντες, οἳ τις ὀπλιτικὴ καὶ ἱππικὴ φύλαξις, τὰς ἀτειχίστους Μονάς.

22—Ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ μεσαιτάτου χώρου πόλισμα ἕτερον στεργῶς περιπεφραγμένον καὶ πεπολισμένον, εἵποισ ἂν ἰδὼν, ἐν μοίρᾳ ἀκροπόλεως κεῖσθαι. Περὶ αὐτὸ δὲ ἥτις καὶ μείζων ἀσκητήρια, κάλλει καὶ μεγέθει σεμνυνόμενα ἴσα καὶ βασιλεῖ δορυφοροῦντα καὶ αὐτῷ ἐπαγαλλόμενα καὶ οὐδὲν ἐστὶ μέρος, ὃ μὴ πλείστην ὠφέλειαν τῷ λοιπῷ μέρει πορίζον ἐστὶν³⁾. οὕτως οὐδένα τόπον ἀργὸν ἀπολείπει τοῖς εὐφημεῖν βουλομένοις. Τὰς γὰρ δυσχωρείας καὶ τοὺς χαραδρεῶνας καὶ τὰς ὑπωρείας, αἱ οὐκ ἀπεικόντως

τῶν Μονῶν Ἀγ. Ὅρους, ὧν τὰ πλείστα ἔδωκαν εἰς τὸ Δημόσιον διὰ τοὺς γηγενεῖς ἀκτήμονας καὶ τοὺς πρόσφυγας τὸ 1931.

1) Τοιαύτας ἐπιβουλὰς καὶ ἐπιδρομὰς ἀναφέρει ἡ ἱστορία πολλάς κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνα.

2) Ταῦτα εἶναι τὰ τρία ἐκ τῶν ἑπτὰ λεγομένων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θαυμάτων τοῦ κόσμου.

3) Τὸ πόλισμα τοῦτο εἶναι τὸ πρωτῆτον, ἡ Μεγάλῃ Μέσῃ ἡ Λαύρα τῶν Καρυῶν ἢ Καρυαὶ σήμερον καλούμενον, ὅπου αἱ ἀρχαί. Κεῖται δὲ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄρους, ἕξ ὥρας ἀπέχον τῶν ἄκρων αὐτοῦ, τῆς Λαύρας δηλονότι καὶ τοῦ Χελανδαρίου. Ἀσκητήρια δὲ εἶναι τὰ νῦν Κελλία ἐκ 3—5 μοναχῶν ἕκαστον.

ἂν ἀπηξιώθησαν παρ' ἐνίοις, ἤδη καὶ πλείω τῶν ἄλλων τὴν τιμὴν καὶ τὴν αἰδῶ αὐτὰς περιτίθεμεν.

23—Τρέφουσι μὲν οὖν τῷ ὄντι ωραίους ἄνδρας παρ' ὕδατα ποτιζομένους ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀψαύστου οὐρανοῦ διήκοντας τῷ μεταρσίῳ τοῦ νοῦς καὶ τὸ εὐσκιον φύλλον οὐκ ἀπορρύνοντας ἀνέμων πολυελίκοις στροφαῖς, εἴ τοιν τὴν εἰς Θεὸν ἀπαραιοίητον καὶ ἐδραίαν πίστιν καὶ ἀπαρεγγεῖρητον πεποίθησιν, ἃ καὶ πρῶτα πεφύκασι φύεσθαι ὥς καὶ προφυλακτικὰ τῶν καρπῶν ὄντα καὶ πάνθ' ὅσα ἂν λέγωσι καὶ πράττωσι καλῶς εὐδοκούμενά τε καὶ κατευθυνόμενα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλις. Οὐδὲ γὰρ τοῦ παρόντος καιροῦ μακρὰ περὶ τούτου συνείρειν. Τοῦτο δὲ μόνον καὶ σύντομον ἐρῶ. Ὡς, ὅπερ ἐν σώματι ὀφθαλμὸς καὶ βασιλεὺς ἐν τοῖς βασιλείοις καὶ ἐν ἱεροῖς τὰ ὕδατα ἢ προσφύεστερον εἰπεῖν, ὅπερ ὁ ἥλιος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς περιγίει τῷδε, τοῦτο καὶ οὗτος ὁ ἱερὸς χῶρος γένοιτ' ἂν τοῖς ἄλλοις τόποις τε καὶ ἀνθρώποις, ὅς καὶ μόνος ἀπάσης τῆς γῆς τὴν τῆς ἀγιότητος ἐπωνυμίαν ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου πλουτεῖ¹⁾.

24—Καιρὸς δὲ ἤδη καὶ ὅθεν ἐξεβήκαμεν ἐπανελθεῖν καὶ τὸν μέγαν αὐθις εἰς μέσον ἄγειν καὶ τὴν εὐφημίαν πλεεῖν ἐκείνου διὰ τῶν ἑαυτοῦ. Ὡς περὶ γὰρ τις ἡλίῳ ἔπαινον ἐκφράσσειν ἢ ἁπλοῦς οὐκ ἄλλοτρίᾳ τῇ περὶ τοῦτο λέγεται, οὐδ' ἄλλοθεν ποτεν αὐτῷ καθήκουσας αἰτίας ἐπαινοῦ προσποιεῖται· ἂν γὰρ ἐξ ὧν ὁρῶν προσφύει τοῖς ἐπαινουμένοις, κατὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῷ μεγάλῳ ποιήσομεν. Καὶ μὲν οὖν εὐκτὸν ἂν γένοιτο εἰς τοσαῦτα ἀπολαβὼν ἐξυμνῆσαιμι, οὐ γὰρ ὅσα ἐκείνῳ μεθ' ὑπερβολῆς ἐξήνυσται. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἀκίνδυνον τῷ οὕτω πως ἐγχειροῦντι, ὥς περ ἀμυήτοις οὔσι προσπελάζειν αὐτοῖς ἀψαύστοις, ἀλλ' ὅσα γε ἐξ ἀρχῆς τῷ παρόντι λόγῳ καθυπεσχόμεθα ἐνταῦθα γενόμενος ἀποκνεῖ μοι ὁ λόγος καθ' εἰρμὸν βαίνειν τῷ πλήθει τῶν ἐπιρρεόντων τῇ εὐφημίᾳ, ἀλλὰ θαρρητέον τὴν περὶ τούτου σύναρσιν τῷ μεγάλῳ, ὅς καὶ μόνος νυκτὸς ἐπιφανεῖς ῥᾶστα ἐξομαλίζει μοι τὴν τρίβον καὶ ραδίαν παρέχεται, οἷα νυκτὶ ἐν ἀσελήνῳ παμφοῦς ἐξαφθίσεως λαμπάδος.

1) Ἡ ἐπωνυμία τῆς ἀγιότητος τοῦ δρους Ἀθωνος εὐρεται ἀνεπισήμως μὲν ἐν πρῶτον ἐν δυσὶν ἐγγράφοις τοῦ Πρώτου τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἰωάννου, δι' ὧν παραχωροῦνται εἰς τὴν Λαύραν ὁ Πλατὺς τὸ 993 καὶ ὁ Μονοξυλίτης τὸ 999, μονῶδρια τοῦ Ἀθωνος παλαιὰ (Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου Ἀθωίτης Στοά 1899 φυλλάδιον βον), εἶτα δὲ ἐπισήμως ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τοῦ κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρ. Κωνσταντίνου Μονομάχου ἐν ἔτει 1046. Ὁ δὲ Μανουὴλ Γεδεών (Πατρ. Πίνακες σελ. 325) δέχεται τὴν γνώμην τοῦ Κ. Φρεαρίτου (Περίπλους Μακεδονίας. . . ἐν Πανδώρα Τόμ. ΙΕ'. σελ. 197—198) καθ' ἣν ὁ Μονομάχος διὰ πράξεως κυρωθείσης καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐχορήγησε τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην εἰς τὰ ἐν Ἀθῶν ἱερὰ σκηνώματα.

25—(ὁ ἅγιος ἐν ᾽Αθωνι τὸ α΄.) Εὐθύς μὲν οὖν ἐν προοιμίῳ τοῦ ὄρους, ὡς ἄνωτέρω ὁ λόγος ὑπέμνησε, λογισμὸς τῷ σοφῷ ἐμπίπτει, ὃν πάλαι ἐν τῷ κρυπτῷ ἐτήρει τῆς ἑαυτοῦ καρδίας. Πολλῶν γὰρ οὐσῶν τῶν ἐκεῖσε Μονῶν καὶ κατασκηνώσεων, ἐν αἷς ὥραῖοι ἄνδρες ἐκτρέφονται, μικρῶν τε αὖ καὶ μειζόνων, οὐκ ἔκρινε δεῖν εἶναι εὐθύς ἐκ προχείρου ἐπιδοῦναι τινι ἑαυτὸν πρὶν σὺν ἀκριβεῖ βασάνῳ πείραν λαβεῖν, τῶν τε σὺν πλήθει τῇ ἱερᾷ τῶν ἀρετῶν πλεκόντων σειρᾷ καὶ Θεῷ προσλαβόντων, τῶν τε αὖ μετ' ἐλαττώων, τῶν τε εἰς ἑαυτοὺς ἐπεσταμένων καὶ ἑαυτοῖς προσεσχηκότων ἐν ἡρεμαίᾳ σχολῇ καὶ ἀπερικτυπῇ τῷ νοῦ ὄμματι καὶ ἐν μυχῷ καρδίας Θεῷ προσφωνούντων οὐπερ καὶ τὰς ἐλλάμψεις τηλαυγέστερον ἡλιακοῦ δίσκου εἰσδέχονται. Διὰ τοι τοῦτο περιήει ὁ Γεννάδας τὰς δυσχωρίας ἀπάσας, πολλὰς τε οὐσας ὑποφωῶν καὶ ψάλλων «αἰνεῖτε ὄρη καὶ βουνοὶ τὸν Κύριον», τοὺς χαραδρεῶνας, τὰς ὑπωρείας τὰς κοιλότητας τῶν ὄρων ὥσπερ οἱ τὰς ἀργυρίτιδας ἐξετάζοντες φλέβας, τοὺς ἐρημικοὺς πανταχῇ φοίνικας ἀνερευνῶν, οἷς καὶ κατὰ σχολὴν συγγενόμενος καὶ ἱκανωτάτην πείραν διδοὺς καὶ λαμβάνων, ὡς ἐν βραχεῖ τὰ τελειότατα καὶ κρείττω μυεῖται, οὐκ ἀποχωρῶν εἶναι λέγοντις, τὴν σάρκα μὲν ἀτροφία ἐκτῆκειν, τὴν ψυχὴν δὲ πᾶσαν ἀνείσθαι λογισμοῖς.

26—Διὰ ταῦτα πείραν λαβὼν τοῦ κορυπτοῦ καὶ ἀφανοῦς πολέμου στή-
 μοις, οἷα τις τομώτατος σιδήρου καὶ αὐτὸν εὐθὺς τῆς πολεμίας φά-
 λαγος, περιζώννυται τὴν ὁσφύν, ὁμοίᾳ χωρεῖ κατὰ παθῶν καὶ μὲν τοι,
 κρατερᾶς συρραγείσης τῆς ἐκβολῆς τοῦ πολέμου, αὐτὸς τὰ τρόπαια ἀναι-
 ρεῖται, ῥώννυται πρὸς κρατερὰς τῶν παθῶν συμβολὰς ἀλείφεται
 πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας, ἐνίησιν
 ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἀφανεῖς καὶ διώκτας τυράννους τοὺς μικροὺς καὶ τότε
 καὶ νῦν, καθαιρεῖ ὑψώματα λογισμῶν, διάκενα φουσήματα, πρὸς τοὺς με-
 γάλους δαίμονας ἀντιτατόμενος, ἀποκρούεται τὰς τῶν λογισμῶν νιφάδας,
 ὡς καθ' ὅραν τῷ τάλαιπώρῳ γένει ἐπιστρατεύουσι περιφραζάμενος τὴν
 πανοπλίαν τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου.

27—Τίνα οὐχὶ καὶ μόνον ἐπὶ νοῦν ἰόντα οὐκ ἂν μᾶλλον ἐκπλήξειε
 καὶ πρὸς ἀγωνίαν ἐμβάλοι ταῦτα ἢ ὁ τοῦ Ξέρξου στρατός; Ἐκείνῳ μὲν γὰρ
 πολλάκις καὶ προκλητικὴ σάλπιγξ καὶ σημαία πόρρωθεν ἐπ' ὄρους φανείσα
 καὶ πεζικὴ φάλαγξ ἤδη κατεμήνυσε τοῖς συρραγῆναι μέλλουσι καὶ συνεισ-
 βαλόντων ἀλλήλοις συστάδην τῶν στρατευμάτων καὶ κατὰ φάλαγγας πε-
 σόντων, ἤδη πρὸς θάτερον ἢ νίκη χωρήσασα ἀναιρεῖται τὰ λάφυρα καὶ
 μηδενὸς προσισταμένου οἴκαδε ἐπανῆκεν. Ὁ δὲ ἀφανὴς οὗτος καὶ κρύφιος
 καὶ μετὰ τὴν ἡτταν εἰρήνην ἄγοντι τῷ ἡσυχάζοντι, αἰφνιδίως ἐπείσπεσὼν
 ἀνείλετο τὰ τρόπαια. Οὕτως ὁ ἀφανὴς τοῦ προφανοῦς ἔργῳ δεύτερος.
 Ἄλλ' ὁ λόγος ἐπὶ τὰ πρόσω χωρεῖτω.

28—Ἐπεὶ γὰρ ὁ μέγας σοφὸς ὢν τὴν διάνοιαν πάντα μὲν, ὅσα ἂν

ἥλιος ἐφορώη προσβάλλων τοῖς ὀφθαλμοῖς, πάνθ' ἑώρα καθ' εἰρμόν βαίνοντα πιθήνια τῷ δημιουργῷ λόγῳ ὄντα καὶ μηδὲν τούτων προσηδῶν καὶ τὴν ἀρίστην ἀρμονίαν συγγέον τοῦ παντός, ἀλλ' ἕκαστον ἐν ὅροις ἰδίους μένον καὶ ἕτερον ἑτέρῳ παραχωροῦν ὅτε καιρὸς ἐπιτρέπει, οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἔστιν, οὐδὲ γένοιτ' ἂν πρὶν ἡρὸς θέρος, ὥσπερ οὐδὲ πρὶν ἡβης ἄψασθαί τινα γηράσκειν, φάσκειν, οὐδ' αὖ πάλιν πρὸ πλήθους ἀπαδόν ἔστι λέγειν ἐνάδα, ἅπαντα παρ' ἑαυτῷ ὁ Γενναῖος τῷ ὄντι καὶ μηδὲν ἐάσας ἔξω τῆς ἑαυτοῦ πεσεῖν διανοίας, δίδωσι φέρειν ἑαυτὸν τῇ τοῦ Ἑσφιγμένου μεγάλῃ Μονῇ ¹⁾).

29—Εἴλετο γὰρ μετὰ πλειόνων τὴν ἀρετὴν ἐξυφαίνων, ἥπερ καὶ μᾶλλον πολλὰ καὶ καταφανῆ τὰ πρὸς ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν ὑποδείγματα. Ἐπλούτει γὰρ τῷ ὄντι καὶ νῦν καὶ τότε πεφυτευμένους ἄνδρας ἐν οἴκῳ Κυρίου. Αὕτη καὶ ἡμᾶς πνευματικῶς ὠδινεῖν ²⁾). Ὁ δὲ τῆς αὐτοῦ γενναιότητος καὶ καρτερίας τεκμήρια παρέσχε καὶ οἷαν στήλην ἀνδρείας καὶ ἐπεικειάς ἐπήξατο καὶ οἷον πρὸς ἅπαντα τῷ μελίχιον μετανοίας ἐκέρασεν ὁ ἀληθῶς καὶ χαλκοῦ στερεότερος καιρὸς ἥδη λέγειν.

30—Ἐπετέτραπτο ὑπὸ τοῦ ἐφεστῆτος ταῖς τραπέζαις ἐξυπηρετῆσθαι τῆς ἀδελφότητος. Οὐδὲ γὰρ τῇ ἐξουσίᾳ τοῖς ἀνθρώποις μᾶλλον καὶ οὐ Θεῷ ἐξυπηρετούμενος, οὐδὲ ἀκούσας ἐκεῖνος καὶ μιμητὴς εἰπέρις, οἴσπερ καὶ τὸν νότον παρέπεμπε καὶ παρ' οὗ τὰ πρῶτα οἱ προσεδόκα ἀφίεσθαι. Ὅσάκις γὰρ ἂν τῇ ἱερᾷ τῶν ἀδελφῶν τραπέζῃ ἐφειστῇκει, οὐκ ἐνῆν μὴ τοσαυτάκις μακαρίζειν τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας, ὅτι τοιούτων ἐκρίθησαν διάκονοι. Ταῦτα δὲ ἐπὶ νοῦν ἐκείνου ἐκτίτοντος, Θεὸς ἀνώθεν τὰς ψήφους ἐπεκύρου, ᾧ καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ψυχὴν ἱερὸν ἀνάθημα ἐπεποιήκει. Διὸ καὶ τότε καὶ νῦν καὶ μέχρις ἂν τόδε τὸ πᾶν τῆς ἑαυτοῦ πορείας τὸν κύκλον ἐξελίττη καὶ ἄνθρωποι ὧσιν οὐκ ἀφέξεται τοῦ μακαρίζεσθαι.

31—Ὅποτε δὲ καὶ ἀριστᾶν ἔδει ἀπόχρη ἔλεγεν εἶναι ταῖς παραπιπτούσαις ψυξὶ τῇ τραπέζῃ, ὥς κυσί, οὐ πλέον οὐδὲν ἐγὼ ἀποζῆν. Οὕτως ἐκεῖνος τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος τὰ στρατηγούντα πάθη τῇ βελτίονι μοίρᾳ τροποῦται. Οὕτως ἐκεῖνος συμβαριτικὴν τραπέξαν ἀπωσάμενος καὶ ἀσκήσει χρονίᾳ ταλαιπωρῶν καὶ ὑπὸ προεστῶτι ὄντι καὶ μέντοι καὶ πᾶσιν ὑποταττόμενος καὶ πᾶσιν ὑπηρετούμενος καὶ πάντας ὑπερφερεῖς ἑαυτοῦ

1) Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἄγνωστον τυγχάνει ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐν ποίῳ μέρει αὐτοῦ διήνυε τὸν ἀσκητικὸν βίον. Μᾶλλον φαίνεται περιερχόμενος τὰ ἡσυχαστήρια καὶ τὰς Μονὰς πρὸς ἐπιλογὴν μέρους εἰς διαμονήν, ὥς καὶ νῦν συμβαίνει εἰς τοὺς νεήλυδας μοναχοὺς.

2) Ὁ συγγραφεὺς ἐμόνασεν ἐν τῇ Μονῇ Ἑσφιγμένου, εἰτα ἐγένετο ἡσυχαστὴς καὶ τέλος ἐν Κων)πόλει, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἡσυχαστικὰς ἔριδας (1340-1344) ὑπὲρ τοῦ Παλαμᾶ.

ηγούμενος καὶ πᾶσιν ὡς ἀνδράποδον ὑπείκειν χρῆ λέγων, οὐ κατ' οὐδὲν βελτίων ἐγὼ δόξης θείας ἐκπεσὼν, ὀλίγοις ἀπέλιπεν ἐγγὺς ἐλθεῖν ἑαυτοῦ. Δυσὶν γὰρ ἐνιαυτῶν περιόδους ἐξανύσας ἐφεσθηκῶς ταῖς τραπέζαις¹⁾ οὐκ ὥφθη χρησάμενος ἰδιαζούσῃ κέλλῃ πρὸς καταγωγὴν, οὐ κλίνῃ, οὐ σκίμποδι, οὐ τραπέζῃ, οὐκ οἴνῳ, οὐκ ἐλαίῳ, οὐκ ἐψητῷ, οὐκ ἄλλῳ οὐδενὶ τῶν ἀναγκαίων. Οὕτως ἐκεῖνος τὴν σάρκα μὲν ἐκτήκων, ψυχὴν δὲ καθαγιαζόμενος, προσπορίζει ἑαυτῷ τὸ κράτος τῶν ἀρετῶν.

32 — Ἐπιτραπείς δὲ καὶ τὰ τῆς ἀδελφότητος ἔψαι ὕψα οὕτως ἦν ἐπιμελῶς ἔψαι. Συγκεραννύς αὐτὰ εὐχῇ καὶ σπουδῇ τὰ ἀρτύματα τῆς καλῆς πανδαισίας, ὥστε σχολῇ δ' ἂν τις ἀποκνήσειεν εἰπεῖν μὴ παρόρχεσθαι τῷ ἡδεὶ καὶ τὰς τῶν καταβεβλακευμένων τραπέζας. Οὕτω δὲ καὶ πρὸς τὴν παρακειμένην πυρκαϊὰν ἀποβλέπων καὶ πρὸς τὰς ἐκείσε τοῦ πυρὸς ἐκκαύσεις παραπέμπων τὸν νοῦν, ἔλεγεν, ὥσπερ τρανώτερον αἱ καθαραὶ καὶ θεοειδεῖς ψυχαὶ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου χωρηταὶ γενήσονται τοῦ θείου φωτός, οὕτως αὐτὰς πάλιν αἱ κατεσβλωμέναι καὶ ἀπηχρεωμέναι τῶν ψυχῶν δορυμέτρως ὁδύνης αἰσθησιν λήψονται τοῦ πυρὸς ἢ τοῦ ἐνταῦθα, κρουνηδὸν τὸ δάκρυον ὕφει.

33 — Ἀλλὰ γὰρ ποῖον ἂν πρῶτον καὶ τελευταῖον ἀπολαβὼν ἐξημνησάμην τοῦ ἀνδρός, οὐκ ἔχω λέγειν. Ἐκαστὸν γὰρ τούτων εἰς ἀπορίαν δεινὴν ἐλπίων ἔστιν τὸν λόγον καὶ τὸ πνεῦμα εἰς ταῦτ' ἐπετίθει. Ἐπὶ τῷ ἐπιτελείει τὸ κατεργασθὲν καὶ στερεῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ περὶ τοὺς ἀγῶνας παλάσματα. Ἐνθεν τὸ πᾶν φιλάδελφον καὶ ἐκείνης. Ἄλλοθεν πάλιν τὸ ἐξητασμένον καὶ βεβηκὸς περὶ τὰ θεῖα καὶ ἀνάτεταμένον φίλτρον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀκραιφνές. Οὕτω πάντα πανταχόθεν τῇ ἐκείνου συνέρρει ψυχῇ καὶ οὕτω καθ' ὑπερβολὴν ἐξήνυστο, ὡς χρυσοειδοὺς σειρᾶς εὖ καὶ τεχνικῶς ἡρμοσμένης, ἀπεικέναι οὐδέν. Διὰ ταῦτα ἀρετῆς ἄθλον καὶ εὐσεβείας λαμβάνει τὴν ἀπάθειαν, δι' ἣς θεωρεῖ καὶ μυστηρίων ἀποκαλύψεις καὶ τῶν μελλόντων προσρήσεις καὶ τῷ ἀπερικαλύπτῳ νοῦ ὁμματι ἐντυγχάνειν Θεῷ, εἴπερ ὁ ταῖς ἐντολαῖς ἐμμένων ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. Πρὸς ταῦτα ἐρρέτωσαν Βρούτοι καὶ Κάτωνες καὶ Ἡρακλέους στήλαι σὺν ἅμα Ὀλυμπιακοῖς καὶ Ἰσθμικοῖς ἀγῶσιν²⁾. Ἀρ' οὖν ταῦτ' ἀν-

1) Καὶ ὁ Ἀγάπιος λέγει ὅτι δύο ἔτη ἦτο ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Τραπεζῆς, ὡς μάγειρος δὲ ἐν «Συβαριτικῇ Τράπεζαν» ὁ συγγραφεὺς κολεῖ ἴσως τὴν πλουσίαν τράπεζαν τῶν γονέων του, πλουσίων ὄντων, ἣν ἐγκατέλειπε, διότι ἡ τοῦ Κοινοβίου τοῦ μοναχικοῦ τράπεζα εἶναι πάντοτε λιτή, ἐκτὸς ἂν ὀνομάξῃ ταύτην κατὰ πολὴν ἀντίθεσιν τῶν ψυχίων, ἐξ ὧν ἀπέζη ὁ ἅγιος.

2) Δηλαδή ἡ τιμὴ καὶ δόξα τῶν Ῥωμαίων τούτων ὡς στωϊκῶν φιλοσόφων, γαμβροῦ καὶ πενθεροῦ, Βρούτου καὶ Κάτωνος, κατὰ τὸν Α'. π. Χ. αἰῶνα. Ἡράκλειος στήλαι, εἶναι ἐκεῖναι, ἃς ἔστησεν ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὸν σημερινὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ὅτε μετέβη ἐκτελὼν τὸν ἄθλον τῆς παραλαβῆς τῶν μῆλων τῶν

τεξετάσει τις ταῖς Περικλέους καὶ Κίμωνος στρατηγίαις; Οὐ μοι δοκῶ αἰτίας ἀπηλλάχθαι, εἰμὴ καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν περιελὼν ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπαινοίη, Ἄλλ' ἐπαναγέσθω πάλιν ὁ λόγος.

34—Ἐπεὶ δ' ὁ μέγας πάντα καθ' εἰρμὸν κρίνας, ἐπεὶ τοῦ πρόσσω ἐγλίχετο βαίνειν, τὰ γὰρ ἐνταῦθ' ἀποχρώντως ἔχειν ἐδόκει, ἔγνω δεῖν εἶναι καὶ πρὸς ἐτέρους ἀγῶνας καὶ σκάμματα καθεῖναι ἑαυτόν, οὐ καὶ μόνος καὶ μετ' ὀλίγων αὐτῇ πολεμίᾳ φάλαγγι εἰς χεῖρας ἰούσῃ συρρήγνυσθαι ἔμελλεν ὑφ' ἐνὶ στρατηγῷ ἀγόμενος. Οὕτως ἐκεῖνος διάπυρος ἐραστής ὢν τῶν ἀγαθῶν καὶ ταῦτα πλήρες ἔχων τὸ πλοῖον.

35—Διὰ ταῦτα φέρων ἑαυτὸν ὑποστρωννύει, ὅτινι πολλὰ καὶ καταφάνῃ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα, ἀνδρὶ μεγάλῳ Γέροντι, ὃς ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου πεπλουτηκὼς ἦν θεωρίαν καὶ προᾶξιν πᾶσαν. Ἰκανῶς γὰρ τὸ σαρκίον κατείργαστο μακραῖς ἐνιαυτῶν περιόδοις σχολὴν ἄγων καὶ μόνῳ Θεῷ ζῶν καὶ προσφιλοσοφῶν, ὑφ' ᾧ ἦσάν τε ὑποταττόμενοι, καὶ ἐκπαιδευόμενοι, οὓς ἐξῆς ἡ πείρα παρέστησεν, ἄνδρες περιφανεῖς ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ γνωριμώτατοι καὶ τῶν πολλῶν προκαθήμενοι, ὥστε καὶ κάλλιον ὑπέλαβον οὐκ εἶναι ἢ εἰ μὴ ἐξ ἴσου, ὃν παρέχουσιν, εὐ πάντας ποιήσουσι, ὃν ὁ μὲν καθῆστο ἐπὶ τῆς Φιλαδελφείας οἴακας ἰθύνειν καὶ ταύτην ἐκ τῶν ἐνόντων κοσμῶν καὶ ποιητικῶς ὑπενέχον ὑπερέσχε τοῦ κλυδωνίου, ἄτερος δὲ τετιμημένος ἀξίωμα πρωτοσυγκέλλου ἐπὶ τῆς Ἀττικῆς ἦν διατρίβων καὶ τὴν ἀρετὴν ἐξομαλύνων, οὕτω καὶ χορὸν μαθητῶν ἑαυτῷ ἀνάγει καὶ φροντιστήριον ἀναγείρει ἐξ αὐτῶν βαθρων, μαγέθει καὶ κάλλει οὐδὲν ἦτον ἐξαλλάττων, εἰ μὴ τι καὶ ὑπερφόρον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιφημιζομένων ¹⁾.

36—Ἄ δὲ ἀρετῆς ἄθλα μετὰ τῶν συμφυλετῶν ὁ μέγας ἐνεστήσατο,

Ἐσπερίδων, αἵτινες ἦσαν κατὰ τὴν μυθολογίαν περὶ τὰ μέρη ταῦτα. Ἐστήθησαν δέ, ἡ μία παρὰ τὰ Γάδαιρα τῆς Ἰσπανίας καὶ ἡ ἄλλη ἐν Ἀβύλῃ τῆς Ἀφρικῆς (Μαρόκον). Οἱ δὲ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ τῆς Ἡλίδος εἰς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος καὶ οἱ Ἰσθμικοὶ ἀγῶνες ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος.

1) Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ ἐναρέτου τούτου καὶ μεγάλου Γέροντος καὶ ἡσυχαστοῦ, ὅστις τόσον περιφανεῖς μαθητὰς ἀνέδειξε κατὰ τὸν ΙΓ'. αἰῶνα. Ὁ Ἀγάπιος Λάνδος οὕτε καὶ ἀναφέρει τοιοῦτον Γέροντα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Ἀγίῳ Ὁρει. Ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀναφέρεται ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Θεόληπτος Φιλαδελφίας καὶ ἴσως ἦτο μαθητὴς τοῦ Γέροντος τούτου. Περὶ δὲ τοῦ πρωτοσυγκέλλου, ὅστις ἐν τῇ Ἀττικῇ εἶχεν ἰδρύσῃ Μοναστήριον, ἔχων χορὸν μαθητῶν, ὑποπευδόμεθα τὸν κτήτορα τῆς Καισαριανῆς, ἧς καὶ κατὰ τὸν ιε' αἰῶνα ἦτο διδασκαλεῖον, ἐν ᾧ καὶ ὁ Γεμιστὸς Γεώργιος ἐδίδαξε, διότι ἡ Μονὴ αὕτη φέρεται ἰδρυθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ'. ἡ ἀρχὰς τοῦ ΙΓ'. αἰῶνος. (Ὁρα Ἐγκυκλ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη καὶ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. ἐν τῇ λέξει «Καισαριανή»).

συγγραφῆς δεόμενα, οὐκ οὔσης ἐν τῷ παρόντι σχολῆς οὐκ ἀσύναι' ἂν δρώμεν μὴ θέλοντες τὸν λόγον, ὥσπερ ἐν ὑδάτων μεταλλαγαῖς, ἐφ' ἑτερα. Τούτων οὕτως ἐχόντων νόσος ἐξαίφνης ἐνσκήψασα τῷ διδασκάλῳ ἐξαίρει τοῦ βίου καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον παραπέμπει, ᾧ καὶ τὴν ἑαυτοῦ πάλαι ψυχὴν ἐμνηστεύσατο, οὗ ἔνεκεν καὶ οὗτοι τὸν διάυλον διήνυσεν καὶ τὸ πένταθλον ἀνείλετο.

37—(ὁ ἅγιος ἐν Παλαιστίνῃ). Διὰ ταῦτα ἐκπλεῖ καὶ ὁ μαθητὴς παρὰ πόδας πρὸς Παλαιστίνην ἐξιστορήσων τοὺς τῶν ἱερῶν θεῖους τόπους καὶ οἵπερ ἀπαγόμενος ὁ Σωτὴρ ἴσα καὶ καταδίκην Ποντίῳ παρειστήκει Πιλάτῳ καὶ οὗ τῷ σταυρῷ περιεπάρη τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τὰ σωτήρια πάθη ὑπέστη καὶ ἄλλ' ὅσα ὁ τῆς οἰκονομίας εἰσφέρει λόγος. Πρὸς τούτοις καὶ τὴν πανέρην Ἰορδάνου, ἐν ᾗ προκαθήμενοι ἄνδρες ἐρημικοὶ μεγάλοις καὶ γενναίοις διεκαρτέρουν τοὺς ἀγῶνας, οἷς καὶ κατὰ σχολὴν συγγενόμενος, κατὰ περ αἰσθησὶς καὶ αἰσθητόν, ἀλλήλοις ἀντιδιδόασιν καὶ ἀλλήλων ἀντιλαμβάνονται, οὕτω καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ προσθεὶς ἀντελάμβανε τὰ παρ' ἐκείνων καὶ ὡς ἐν βραχεῖ, ὧ. ἂν εἴποι τις, ἴσα καὶ ὠκυπτέρῳ τοῖν ποδοῖν τε καὶ τῇ σπονδῇ χρησάμενος καὶ πάντα τοὺς ἀνὰ τὴν ἐρημον ἐκείνην καὶ τὰς δυσχωρίας ἐπεκδορῶν καὶ μὴδὲν τῶν καλῶν ἐάσας ἀπολιπεῖν ἀνερεύνητον, ὅσα τε βίβλοι καὶ ἱστορίαι γέγραπται καὶ οἷσπερ οἱ τῶν γῆνιων καταφρονούντες ἄνθρωποι χαιροῦνται, κορυφίσας ἑαυτὸν ὁλοῖς περὶ τοῦ, ἀπαίρει λατρεῖσιν Θεῷ καὶ ὃν ποῦτον ἀποσώσασθαι ἐκ μακροῦ ἔτρεφε τῷ τοῦ Λάτρου ὄρει¹⁾ καὶ οἷς ἐφετῶς εἶπε συνέιναι ἁγίοις ἀνδράσι.

38—(ὁ ἅγιος ἐν Λάτρω). Λάτρος δ' εἰσηλαί μοι δοκῶ ἢ διὰ τὸ τῶν ἀνθρωπικῶν ἀνεπίμεμπτον εἶναι ἢ διὰ τὸ κεκαθαμένῳ λόγῳ καὶ νῷ τῆς ἐκείσε λατρείας ἀναφέρειν Θεῷ τοὺς ἄνδρας. Καὶ πάλιν πρῶταθλοι καὶ πάλιν πρωτάγωνες καὶ ὁ Γενναῖος ἐπὶ μέσον τῶν ἀγώνων. Ἐγὼ δὲ ὡς ἐν τριόδῳ τούτων ἀπειλημένος οὐκ εὐπορόν μοι φαίνεται ὅποι τῷ λόγῳ

1) Τὸ ὄρος Λάτρος παρὰ τὴν Μίλητον κείμενον, ἦτοι μεταξὺ Ἐφέσου καὶ Σμύρνης; Λάτμος ἐκαλεῖτο, τουρκιστὶ δὲ Μπέξ-παρμάκ (=πενταδάκτυλον). Ὡς μοναχικὸν κέντρον φέρεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰκονομαχίας, καθ' ἣν ὁ στρατηγὸς Λαχανοδράκων πολλὰ δεῖνὰ ἐπήνεγκε τοῖς μοναχοῖς. Κατὰ δὲ τὸν ΠΓ'. αἰῶνα ὑπῆρχον ἐπ' αὐτοῦ αἱ κάτωθι 13 Μοναί, αἵτινες ἀπετέλουν Πρωτάτων ἢ ἀρχιμανδριτῶν, 1) ἡ Μονὴ Ἀγραύλων. 2) ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων, τὸ Βάτω. 3) ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων Βαθέος Λιμένος. 4) ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων, τὸ Περιστερίον. 5) ἡ Μονὴ Δυσικοῦ. 6) ἡ Μονὴ τῶν Εἰρηνοῦντων. 7) ἡ Μονὴ Κισσῶν. 8) ἡ Μονὴ Ἱερᾶς. 9) ἡ Μονὴ ἁγίου Ἰωάννου. 10) ἡ Μονὴ Κελλιβάρων. 11) ἡ Μονὴ Μυρσινῶνος. 12) ἡ Μονὴ Φαλακροῦ Βουνοῦ. 13) ἡ Μονὴ τοῦ Στύλου ἢ ὁσίου Παύλου. Ἐκ τοῦ Λάτρου προήρχετο καὶ ὁ ὁσιος Χριστόδουλος (1088) ὁ κτήτωρ τῆς ἐν Πάτμῳ περιφημοῦ Μονῆς (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. Τόμος 18 λέξις Λάτρος). Πρβ. καὶ Μανουήλ Γεδεών Πατρ. Πίνακες σελ. 383.

τρέψομαι καὶ ὧ χρήσομαι. Καὶ οὐκ ἔχω πότερον μετ' εὐφυοῦς ἐπιστήμης ἐλῆσθαι, εἴτε σιωπὴν καίριον, εἴτε λόγον οὐκ εὐγενῆ σὺν οὐκ ἐπιστήμῃ. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρω με συνωθοῦντα εἰς ἀπορίαν ἐλαύνει. Ἀλλὰ θαρρητέον τὴν περὶ τοῦ λέγειν μᾶλλον ἀκαιρίαν Θεῷ ἢ καίριον σιωπῇ.

39—Ἀλλὰ γὰρ ἥκει μοι καὶ αὐθις ὁ μέγας μετὰ λαμπρῶν τῶν σεμνολογημάτων καὶ τῶν τροπαίων τὴν εὐφημίαν σεμνύναι, οὐχ ἡττόνων, ὅτι μὴ καὶ λαμπροτέρων. Εὐκτὸν γὰρ καὶ τὰ τῆδε καλὰ καλῶς ἐξυμνῆσαι καὶ μηδετέρως σκάζοντος τοῦ λόγου, ὥς νοῦ λόγον καὶ νοῦν λόγου λείπεσθαι, ἀλλ' ἰσοπαλεῖ καὶ ἄμφω φανῆναι καλλωπίζοντα τὸν ἐπαινέτην. Ὡς γὰρ τὰ ὄρεα πάρεστι τὰ δένδρα ὄραν, ἀνέμων πολνελίκτοις στροφαῖς καὶ φοραῖς στροβούμενα, μᾶλλον εἰσδυνουσῶν τῶν ριζῶν εἰς βάθος, στερέμνιά εἰσιν, οὕτω καὶ τὸν μέγαν ἐστὶν ὄραν. Ὅσον γὰρ ἦν τῇ πράξει χρώμενος, τοσοῦτον ἐπῆει τῇ ἔξει χρῆσθαι καὶ σὺν μεγάλῃ παρασκευῇ συνακμᾶζειν ταῖς ἀρεταῖς. Ὁ γοῦν φαίνεται τῷ ὀφθαλμῷ κτῆμα διαρκές προσὸν εἰς ὑποδοχὴν φωτός, τοῦτο πάντως ἐστὶ κακὰθαρμέναις ἢ καθαυρομέναις ψυχαῖς, αἷς ὁ ζόφος οὐκ ἐπιπροσθεῖ εἰς ὑποδοχὴν θείου φωτός. Τοῦτο δὲ σχολῇ γ' ἂν ἄλλως γένοιτο εἰπῆ τῇ πράξει, ὅσα γὰρ ἐνὶ ἡν, σχολάζοιτό τις καὶ ταύτῃ τὰ οἰκεία ἀποδοῖναι.

40—Ταῦτα ἴσα καὶ ὁ μέγας παρ' ὅσον τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐξυφαίνων, τὴν πρακτικὴν καὶ ἐπὶ ταύτῃ σεμνυνόμενος οὐχ ἡττον ἢ ὁ τὴν πορφύραν καὶ τὸν βύσσον ἡμφιεσμένος, ἢ τὸσα καὶ τόσα ὑπάρξει τάλαντα χρυσίου. Καὶ πόνοις πόρους προσθεῖ καὶ ἀγῶσιν ἀγῶνας καὶ ἀθλοῖς ἀθλα καὶ σκάμμασι σκάμματα καὶ ἰδρώσιν ἰδρώτα, ὁ τῆς ἀρετῆς οὐκ ἄμισθος ἐργάτης, λείπεται νοεῖν εἰς ὅσον θεωρίας καὶ ἀναβάσεως καὶ νοῦ μέγθος καὶ γνώσεως ἐληλύθει. Ἰσασι γὰρ οἱ τῆς ἐκείνου πείραν λαβόντες θείας γλώττης, ἴσα καὶ σερῇνι, ταῖς ψυχαῖς ἐνσταλαζούσης τὸ ἥδὺ τῷ ρεῖθροφ τοῦ λόγου.

41—Κρείσσων γὰρ ἐδόκει ἢ ἐκείνου γλώττα. Καὶ γοῦν ἐκρίνετο τοῖς καθαρώς ἀντωπεῖν πρὸς τὸν ἡλιακὸν δίσκον δυναμένοις ἢ τὰ νειλῶα τούτου ψίγματα. Ἐνταῦθα βεβήλων οὐδεὶς λόγος. Πάντως οὐδὲν δεῖ κηρὸν τοῖς ὁσὶν ἐπιθέσθαι, πάλαι γάρ εἰσι. Καὶ γοῦν τῇ ἀληθείᾳ στρατηγεῖσθαι τῷ ψεύδει κατάφωροι γίνονται. Ἀλλ' ἐνταῦθα με παρήλασεν ὁ λόγος, ὥσπερ τι ρεῦμα βιάσαν. Ἀλλ' ἐπαναγέσθω καὶ τοὺς ἀνδρας εἰς μέσον ἀγέτω, οὓς πρῶν ὀλίγου ἀπεσιωπήσαμεν τῆς λεωφόρου παρενεχθέντες, ἵνα καὶ μᾶλλον ἐκ τῶν ἐνόντων κοσμήσωμεν τὸν ἀριστέα, παραθέντες ἰδρῶτι καὶ αὐθις ἰδρώτας καὶ πόνοις πόρους καὶ πράξεσι πράξεις.

42—Εἶπεν ἂν ἐκεῖσε ἰδὼν πεφυτευμένους ἀνδρας καὶ ἐρριζωμένους ἐν οἴκῳ Κυρίου καὶ ἐν γῆρᾳ πίοι ἐϋθυνομένους καὶ θεωρίαν καὶ πράξιν πᾶσαν τε καὶ παντοίαν πλουτοῦντας καὶ ἐν πᾶσιν ὑπερλάμποντας, ἴσα καὶ ἡλίῳ. Τούτοις κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις συνὼν καὶ

προσδιαλεγόμενος, τὰ μὲν προστιθείς, τὰ δὲ καὶ προσλαμβάνων, μᾶλλον δὲ τὰ πλείω παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρων καὶ ἀντιδιδούς. Οὐδὲν γὰρ τῶν καλῶν ἔῶν ἔξω πεσεῖν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας, ἀντελαμβάνειν τὸ φιλάδελφον. Οὐδὲν γάρ, ὃ ἐκείνῳ ἐδέδοκτο τοιοῦτον ἦν, ὥς μὴ καὶ πᾶσιν εὐθύ, νόμον εἶναι καὶ λέγεσθαι. Καί γε ἦν τοιοῦτος ὁ πατήρ.

43 — Καὶ μὴν εἰς ἑαυτὸν ἐπιστραφεὶς καὶ τὰς τοῦ νοῦ διεξόδους ἀποφράζας καὶ ἑαυτῷ προσεσχηκῶς ἐν ἀπερικτυπῆτι νοῦ σχολῇ καὶ δι' ἑαυτοῦ εἰς τὰ περὶ Θεὸν ἀναγόμενος, ἐν μετεώρῳ φρονήματι πατήσας καὶ κάτω που θείας τὴν πρώτην καὶ τὴν μετ' αὐτὴν θεωρίαν εἰς τὸ τῶν ὁρεκτῶν ἔσχατον καὶ εἰς ὃ πᾶσα ἔφεςις ἴσταται τὸν νοῦν ἀνεβίβασε. Διὰ ταῦτα καὶ μυστηρίων ἀποκρύφων καὶ ἀπορρήτων ἀξιοῦται. Οὕτως ἐκείνος διὰ πάντων οὐκ ἀφῆκεν ἑτέρῳ συμπεσεῖν τὰ πρωτεία. Ὡς περὶ γὰρ τις ἄκρας μουσικῆς ἔμπειρος μεθαρμόζων τὰς χορδὰς καὶ τὰ κρούματα ἐναλλάττων ὁποτέρως καὶ βούλοιο, ὥς ὁ Μαρσύας ἐπ' Ἀλεξάνδρῳ μεθίστησι τὰς γνώμας καὶ ἥτιους φαίνονται τοῖς κρούμασι, ταῦτ' ἂν ἴδοις συνορῶν καὶ ἐν τῷ παρόντι. Οὕτως ἐκείνος πάντας ἐν πᾶσιν ὑπερβαλὼν, τοὺς πρακτικούς τῇ πράξει, τοὺς θεωρητικούς τῇ θεωρίᾳ, τοὺς γνωστικούς τῇ γνώσει, ὀλίγους εἶασεν ἐγγὺς ἔλθειν αὐτοῦ. Οὕτως ἐκείνῳ πάντες ἐν πᾶσιν, ὥς περὶ ἐκ συμφώνου, τῶν πρωτείων ἀποχωρήσαν. Αὐτὰ γὰρ πρὸς ἑαυτὸν τοῦ ποιοῦν παρατιθέμενα καὶ ἀντεστέλλόμενα ἰσοπαλῇ τὴν νίκην φέροντα φαίνονται, τὴν δὲ πρὸς ἄλλους ἀντεστέλλειν οὐκ ἀνέχονται. Οὕτως ὁ μέγας τῷ περιόντι τῆς φύσεως πάντων ἐκράτει.

44 — (ὁ ἅγιος ἐν τῷ ὄρει τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου). Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐνταῦθα καλῶς ἔχειν ἐδόκει καὶ ἀποχρόντως καὶ ὅσα γε ἐκείνῳ εἰς δύναμιν ἤκει διηγύσθαι, ἐπὶ νοῦν λαμβάνει, ὥς, ἐπεὶ πολλαὶ μὲν εἰσι διανομαὶ καὶ χαρισμάτων δόσεις τοῦ πνεύματος τοῖς τὴν ἀρετὴν μετιούσι διανεμόμεναι, πολλὰ δὲ οἱ ἐν τῇ ἀντιπόρθμῳ τῆς Βυζαντίδος, λέγω δὴ τὸ λαχὼν τὴν τοῦ μεγάλου Αὐξεντίου ἐπωνυμίαν ὄρος¹⁾, θεοειδεῖς ἄνδρες καὶ τὴν ἀρε-

1) Πέραν τῆς Χαλκηδόνος ἐν τῇ θέσει Σκόπα καὶ ἔναντι τῆς Ὁξείας κεῖται τὸ ὄρος τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου, λαβὼν τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἀσκήσεως τοῦ κατὰ τὸν ε' αἰῶνα ἀκμάσαντος καὶ ἐν τῇ Δ'. Οἴκου. Συνόδῳ, τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνελθούσῃ, κληθέντος μελῳδοῦ, ἁγίου Αὐξεντίου, τοῦ ἐκ Συρίας. Ἐν ἔτει 744 ὁ ἅγιος καὶ ὁμολογητὴς Στέφανος Ἰδρυσεὺς ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου εἰς τιμὴν τῶν ἀρχαγγέλων. Ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος, πάππος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀνήγειρεν αὐτήν, πρότερον ἐρειπωμένην οὖσαν. Πρὸ τοῦ 1280 πάλιν καταιστραφεῖσαν ἀνφοδοκώμενην αὐτήν Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος συντάξας καὶ τὸ τυπικόν τῆς. (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. Τόμος 5'). Ὁ Ἀγάπιος Λάνδος ἀναφέρει ὅτι ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος συνωμίλησεν ἐκεῖ μετὰ τῶν τότε ἐναρέτων καὶ ὀνομαστῶν ἀνδρῶν Ἡλία, Νεῖλου Ἰταλοῦ καὶ Ἀθανασίου Λεπετρινοῦ. (Νέος Παράδεισος).

τὴν ἀνεξωσμένως ἐξυφαίνοντες καὶ ἀφθόνων χαρισμάτων, ὡς εἰκός, ἀπολαύοντες, οὐκ εἰκός γε μὴδ' αὐτὸν τῶν τοιούτων ἀπολειφθῆναι, ὥστε καὶ εἰς ὕψιν καὶ εἰς λόγων ὁμίλιαν ἐλθεῖν.

45—Διὰ ταῦτ' ἀπάρας ἐκεῖθεν καταλαμβάνει τοὺς θείους ἄνδρας, ξενίζεται, φιλοφρονεῖται παρὰ πᾶσι καὶ ἐπὶ πολλαῖς ἡμερῶν περιόδοις συνὸν τούτοις. Καὶ περὶ πάντων κοινολογησάμενος περὶ τε ρητῶν καὶ ἀρρήτων καὶ Θεοῦ ἀποκαλύψεων καὶ μυστηρίων, πολλὰ μὲν προσθεῖς ἐκείνοις καὶ παρ' ἐκείνων αὐτὸς πάλιν αὐτοὺς λαβὼν, οὐχὶ ἴσῃσι τὸ διάπυρον τῆς ἐφέσεως περὶ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πυρὶ πῦρ καὶ ἐφέσει ἐφρῶσιν προστιθέντα, ἔλκουσι τὸν μέγαν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ οἱ τοῦ Γαλήσιου περιφανεῖς ἄνδρες τὴν ἀρετὴν. Ἐπόθει γὰρ καὶ ἀντεποθεῖτο ἐκ πολλοῦ εἰς ὁμίλιαν αὐτῶν ἀφικέσθαι.

46 — (ὁ ἅγιος ἐν Γαλήσιῳ). Γαλήσιον ¹⁾ δὲ εἰρῇσθαι μοι δοκῶ ἢ διὰ τὸ γαλήνης ἀπολαύειν ὅσον γε εἰκός τοῖς ἐκεῖσε καὶ ἔξω πραγμάτων ἐστάναι ἢ διὰ τὸ ὀρμεῖν τὰ ἐκείνων σκάφη ἐν τῇ ἀνοσιγῇ γαλήνῃ, πρὸς ἣν οὐδεὶς ἀπαρχτίας ἀντίπρωρα ἀντιπνεύουσα ἀντιπνέει τὸ σκάφος καὶ κατὰ βουθοῦ πέμψει. Ἀλλὰ γοῦν, εἰ σκοπεῖτε καὶ τὰ ἐνταῦθα τοῦ Πατρὸς, ὃ παρόντες, ὅψεσθε ἀπολειπόμενα οὐδαμῶς τῶν ὅσα εἰς θαύματος καὶ ἐπιδείξεως ἵκει λόγον, οὐδέ τι πρὸς ἄλλοις προσενεῖ ἀντιπνεύουσα. Ὡς γὰρ αἰομεγάλαι τῶν βασιλείων ἀρχαὶ δυναστείαν καὶ πλοῦτον πολὺν περιβεβλημέναι καὶ στρατόπεδα ὑποτεταγμένα καὶ ἔθνη δεδουλωμένα καὶ μυριάδων ὄχλον ὑπόφορον καθιστάμεναι μέγα τι ἐπὶ τοῖς αὐτοῦσι καὶ φρονοῦσιν, οὕτως ἐκεῖνος ἐν τοῖς πνευματικοῖς πλουτίζει, οὐχ' ὁμοίως ἐφρόνει, οὐδ' ἐγγύς, ἀλλὰ πᾶν τὸ νυναντίον τῷ Θεῷ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν κατεγγυησάμενος ἐφρόνει τε καὶ ἔπραττεν. Ὅσον γὰρ ἦν ἀκμάζων ταῖς ἀρεταῖς σὺν μεγάλῃ τῇ προθυμίᾳ τοσοῦτον ἑαυτὸν ταλανίζων πέννητα ἀποκαλῶν ἦν. Καὶ θαῦμα οὐδέν. Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Ἡσαΐας μετὰ τὴν ἐποπτίαν ἐκείνην τὴν θανμαστὴν ἀνοιμώζων, τάλανα ἑαυτὸν ἀπεκάλει καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔλεγε ἔχειν καὶ τᾶλλ' ὅσα τῆς μακαρίας ἐκείνης ὁράσεως ἐναργῇ.

47—Καὶ μὴν δύο ἄκρα καὶ πρῶτα τῶν ἀρετῶν ὁ λόγος πρεσβεύει καὶ ταῦτ' ἀλληλένδετα οἶδε καὶ ἀλληλουχούμενα. Εἴπερ ἐν τῇ ταπεινώσει μεμνησθαι ἡμῶν, φάσκον τὸ θεῖόν ἐστι λόγιον, τὸν Κύριον καὶ ἐν τούτῳ φανοίμεθ' ἂν ἀγαπῶντες αὐτὸν καὶ αὐτοῦ ἀληθῶς ὄντες, ἐν τῷ ἀλλήλοις

1) Τὸ Γαλήσιον ὄρος μετὰ τὸ Ἐφέσου καὶ Κολοφῶνος κείμενον ἔχει ὕψος 2840 ποδῶν, ἡ δὲ κορυφὴ του καλεῖται νῦν Ἀλεβάν. (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. Τόμος Η'). Ἐνταῦθα ἦτο ἡ περιφημὸς Μονὴ τοῦ ἁγίου Λαζάρου τοῦ Γαλήσιώτευ, εἰς ἣν μετέβη καὶ ὁ Ἀθανάσιος. Συνήθως γράφεται Γαλήσιον, ἰσως ἐκ τῆς Γαλήνης ὡς λέγει καὶ ὁ Καλόθετος, σπανίως δὲ Γαλλήσιον κατὰ λάθος.

ἀγαπᾶν καὶ ἐνεργεῖς τὰς αὐτοῦ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς διηνεκῶς ἔχειν θείας ἐντολάς. Τὸ γοῦν ταπεινοῦσθαι καὶ πᾶσιν ἀποτετάχθαι καὶ πᾶσιν ὑπηρετεῖσθαι, σαφές· δεῖγμα γένοιτ' ἂν τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην εὐνοίας, ἧς ἕνεκα καὶ αὐτὸς ὁ ἑμὸς Σωτὴρ φαίνεται τὸ ἡμέτερον ἀμφιασάμενος καὶ τοῖς δούλοις συμπολιτευσάμενος καὶ ἐξυπηρετησάμενος καὶ τοὺς τῶν μαθητῶν λεντίῳ ἐκμάξας πόδας ράστην καὶ ἀπλουστάτην ἐκαινούργησεν ὁδόν, τὴν πρὸς οὐρανὸν ἄγουσαν τοῖς βουλομένοις ταπεινοῦσθαι καὶ τὰ πρωτεῖα αἵρειν.

48—Ὅθεν καὶ οὗτος ὁ μέγας, ὅσον γε ἦν ἀκμάζων καὶ προσβαίνων τῇ τῷ κράτος ἐχούσῃ διαθετικῇ ἔξει τῶν ἀρετῶν, τοσοῦτο οἱ ἐπήγει χρῆσθαι τῷ διακονεῖν καὶ τῷ ἐμῷ Σωτῆρι συνταπεινοῦσθαι. Τὸ γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἐπὶ σχολῆς βιοῦν, μέγα τι εἰς προσθήκην φίλτρον. Διὰ τοῦτο οὐκ ἦν τῷ μεγάλῳ ἐπὶ πλέον καθ' ἑαυτὸν ἡρεμεῖν, μεγάλως τῷ θεῷ πυρὶ ἐξαφθέντος τοῦ φίλτρον τοῖς ὁμοτρόποις καὶ ὁμοδούλοις. Καὶ γοῦν σπλάγχχοις τῆς εὐνοίας ἠττώμενος, φέρων ἑαυτὸν ἀδούλῳ τῇ τοῦ μεγάλου ἐν ἀγίοις Λαζάρου Μονῇ. Ἐπλούτει γὰρ ἔτι αὐτῇ πενητευμένα καὶ κατάκαρπα ἐν τοῖς διεξόδοις τῶν πνευματικῶν ὑδάτων δένδρα τοῦ Πνεύματος. Οὕτως ἐκεῖνος ἦν ἀπεναντίας βαδίζων τῶν τοῦ μεγάλου διακονῆς πεφυσιωμένων, οὐδ' ὥσπερ οἱ χθές καὶ πρότερά ποτε ἐξυπηρετησάμενοι, σήμερον προσδραμεῖν καὶ προσκαθίστασθαι τῶν πολλῶν ἐπικουρῶν τῷ πάθει δεδουλωμένοι, οὐδ' ὥσπερ οἱ τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις ποιεῖν ἐντάξασθαι στρατηγεῖν ἑαυτοὺς χειροτονοῦσι. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

49—Οὕτω δὲ φιλοπονῶν μετῆρει πάντα βαθμὸν διακονίας καὶ οὕτω τοῖς ἀσκητικοῖς ἰδρώσιν ἐνεκαρτέρει καὶ οὕτω τοῖς πᾶσι αἰδέσιμος ἦν καὶ πρὸς μόνην ἀκοήν, μὴ ὅτι γε καὶ φανείς καὶ οὕτω παρὰ πάντων τὸ συγκεχωρηκὸς εἶχεν, ὥστε καὶ παράδειγμα πᾶσι τοῖς ἐκεῖσε καθίστασθαι. Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἀρκέσειεν ἂν πρὸς εὐφημίαν καὶ μόνον τὸ μὴ βαρύνεσθαι τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας καὶ ἀνεκτῶς φέρειν, τὸ δὲ κτὶ ταύτῃ σχεδὸν διαφιλοτιμεῖσθαι τῇ διακονίᾳ πλέον ἢ τῇ σφενδόνῃ Γύγης, ὅτι τοιούτοις ἐνετάγῃ διακονεῖν καὶ προσαλγεῖν εἴτε παρ' ἐκείνοις ἀπαρέσκον ἐκρίθη, πῶς οὐ μεγάλης εὐφημίας ὑπόδεσιν δίδωσιν; Ἄ δὲ νυκτὸς καὶ ἡμέρας φανερώς καὶ ἀφανῶς διετέλει πράττων ὁ ἀληθῶς ἐκ μητρὸς κοιλίας ἡγιασμένος· καὶ πρὸ πλάσεως Θεῷ ἐγνωσμένος, ὥς τις τῶν προφητῶν, τὰ μὲν πολλὰ παρεῖς, φεύγων τὴν ἀμετρίαν, ἐνὸς ἢ δύο ἐπιμνησθεὶς προσφυνᾷ τῷ ἐκείνου βίῳ, ὅσα μὴ πόρρω πάντῃ τῆς ἀληθείας δόξας διαμαρτάνειν, ἐφ' ἑτέρα μεταγάγω τὸν λόγον.

50—Ἡλίου μὲν γὰρ ἀνίσχοντος καὶ τὸ περίγειον περιλάμποντος, ἐξυπηρετεῖν ἦν καὶ ὁ μέγας τὴν αὐτῷ ἀνακειμένην διακονίαν ἐν ὧσι πάντων, τῆς συνάξεως οὐχ ὕστερων, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων ἀπαντῶν. Ἐσπέρας δ' ἐνισταμένης, τοὺς πάντων ὀφθαλμοὺς λανθάνων καὶ τοὺς αὐτῶν χιτωνί-

σκους ἀναιρούμενος καὶ τὸ τῆς ὑπωρείας κάταντες κατιὼν καὶ τῷ παρακειμένῳ ποταμῷ τούτους ἐκπλύνων ἀπεκάθαιρε τοῦ ρύπου καὶ οὕτως αὐτὸς πάλιν αὐτοὺς ἐπωμιζόμενος ἀνήγει τοὺς ἀνάντες τοῖς ἀδελφοῖς συνεκκλησιάζων καὶ συνάδων.

51—Οὕτω μὲν οὖν παρ' ὅλοις ἔτεσι πονῶν καὶ ὑπηρετούμενος τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις ἀνδράσι, τὸ μέγα τοῦ κατὰ Χριστὸν μονήρους βίου σχῆμα ἐπενδύει κατ' μετ' οὐ πολὺ καὶ ἱερατείας ἀξιοῦται ὃ καὶ πρὸ μῆτρας Θεῷ καθιερωμένος καὶ αὐτῷ ἀνακείμενος, εἶτα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἰδύνειν καὶ ἐπιτροπεύειν ἐγχειρίζεται. Οὕτω δὲ γνώμης εἶχε, μὴ τί γε συνθέσθαι καὶ ἡσθῆναι τῷ γεγονότι, ἀλλὰ καὶ προσάχθεσθαι καὶ προσαλγεῖν τῷ πράγματι, ὥστε καὶ τὸν Ἀθῶ δοκεῖν κατὰ κεφαλῆς αἰωρεῖσθαι καὶ ταντάλεια πάσχειν κακὰ. Οὕκουν παραπλησίως ἐκείνῳ δίκας ἐκτιννὺς τοῦ τετολμηκέναι δῆλα θέσθαι βεβήλοις τῷ Θεῷ ἀνέκφορα, ἀλλὰ τὸ προσίστασθαι τὸ προσὸν αὐτῷ τῆς διακονίας μέγεθος μικρόν τι πρὸς τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ ὄντος καλοῦ, ὀλίγου δέον λέγειν καὶ ἀβίωτον ἐτίθει τὸν βίον καὶ τοῦ ζῆν ἐπιθυμεῖν ἀναχωρηκέναι.

52—Οὕτως ἀπεχθῶς εἶχε πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν καὶ τὰ δοκοῦντα τοῦ τῆδε βίου ἐπίφθονα. Οὕτως ἀπεναντίας βασιλεὺς ἦν τοῖς πολλοῖς. Ἄλλοις μὲν γὰρ ἂν τὰς τοιάσδε τιμὰς καὶ ἀπορίας εὐχαιροίτο καὶ παρούσας ἂν ἡδέως ἐδέχεται, ὃ δὲ καὶ παρούσας τοσοῦτον ταύτας ἡσθῆναι ἐδέχεται, ὥστε καὶ προσασχάλλειν καὶ προσαλγεῖν. Ταῦτα ποῦν τὸν ὑπερβολὴν εὐφημίας παρέρχεται καὶ κάτω τίθησι καὶ τοὺς ἐπαινοὺς πάντας ἀναγκάζει ἐκείνῳ πλέκειν, ἐξ ὧν ἕκαστος εὐπορῶν ἡσθῆναι καὶ τῷ λόγῳ συνεπαίρων τῷ μεγαλείῳ τῆς ὑποθέσεως, καὶ εἰ τις τῶν πάντα προχείρων καὶ πάντα ὧν καὶ γενόμενος καὶ τῇ παρδάλει τὴν ποικιλίαν προσεικῶς πειρῶτο συσκιάζειν τὸν λόγον καὶ πρὸς οὕτω φανεράν τὴν ἀλήθειαν ἔχειν αἰρεσθαι καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν καὶ γραμματέων τῶν καὶ τότε καὶ νῦν κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ προσκυνητῶν φρουαττομένων τιθέναι; Οὐ γὰρ μοι δοκεῖ τὸ ἐπαινετὸν ἔχειν, ὅστις οὖν τῶν ἀπάντων ἂν εἴη, οὐδὲν καλῶς ἂν οἶοιτο, οἷς Θεὸς ἔργοις ἄνωθεν τὸ κύρος ἐνεῖμε προσεγκαλεῖν. Ἄλλ' ἐπανακτέον τὸ λόγον, ὅθεν ἀφωρμήθημεν καὶ τῆς προσηκούσης ἁρμονίας ἐκτέον.

53—Παραλαβὼν οὖν ὁ μέγας τὴν Ἐκκλησίαν, ἄθλον ἀρετῆς οὕτως ἦν διευθύνων καὶ διεξάγων καὶ πάντα κατὰ ρυθμὸν τιθεῖς, ὥς μηδέν τι τῶν καιρίων ἔξω πίπτειν τῆς θαυμαστῆς ἐκείνου ἐπιχειρήσεως. Οὕτω γὰρ πρὸς πάντας κοινὸς ἦν ἀλείπτῃς καὶ πρωταγωνιστῆς, ὥς καὶ γνώμονα ἀκριβῆ καθίστασθαι τὸν ἐκείνου βίον τοῖς ζηλοῦν ἐκείνον ἐθέλουσι. Τρισὶ γὰρ γενικωτάταις ἀρεταῖς λέγουσι τοὺς ἱεροὺς Πατέρας διελεῖν τὸν ἑαυτῶν βίον, οἷς καὶ ὁ μέγας ἀμιλλώμενος, ταύταις ἀπασχολεῖτο ἡμέρας ὅλας. Καὶ πρῶτα μὲν τὴν μελέτην ποιεῖσθαι ἐπ' ἔργοις καὶ κρίμασι Θεοῦ,

ἃ καὶ προφαινόμενα τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν, ἱκανωτάτην τὴν εὐφημίαν καινούργει καὶ ὅ,τι μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀνάλυσιν καὶ τὸν μερισμὸν τῶν στοιχείων γενοίμεθ' ἂν καὶ ὅποι τε ἀπαχθείμεν καὶ οὐπερ οἰκήσομεν, εἴτε ζοφώδη καὶ ἀλαμπῇ χώρον, εἴτε φωτὸς ἔμπλεων, ἃ καὶ μόνα κατὰ νοῦν ἐλιττόμενα μικροῦ καὶ τὴν ἄρηκτον σπαράττη καρδίαν καὶ πρὸς οἰμωγὰς ἐκκαλεῖται καὶ πᾶν τὸ φλεγμαῖνον καὶ ἐξοιδαῖνον τοῖς ἀνθρώποις διακενῆς φρύαγμα κατευνάζον ταῦτα περιστέλλει.

54—Εἴτα μετὰ τοῦτο, ὥσπερ ἐκ διαδοχῆς, ἀντισταθεῖσα τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἐπίμονος ἀνάγνωσις, ἅπαν τὸ ἐπιπροσθιὸν νέφος τῇ ψυχῇ ἐξοκίσασα ἀποκαθαίρει ταύτην καὶ πρὸς γαληνίους ὁρμούς παραπέμπει, περὶ τοῖς ἡσυχίας στομώσασα. Εἴθ' ἐξῆς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν ὁ νοῦς καὶ συντόνου προσευχῆς τῆς καλλίστης ἀπασῶν τονωθείς, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπὼν ἄνεισι πρὸς Θεόν, κακεῖ γενόμενος συνδεῖ ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ τὸ φίλτρον περιφανῶς ἐξάπτει, κακεῖθεν κατιῶν ὡς ἀποτροπαίους τὰς πολλῶν ὁμιλίας ἐκφανλίζων παρωθεῖται. Τούτοις περὶ ὅλον τὸν ἑαυτοῦ χρόνον τῆς παροικίας ὁ μέγας, καθ' ὃν ἱερατεύειν ἀποῖται Θεῷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἰθύειν καλῶς ἑαυτὸν ἀπησχόλει. Λέγεται δὲ καὶ τοιαῦτο τοῖς τὰ ἐκείνου εἰδόσιν. Εὐρὼν γὰρ βίβλους, ἃς ἡ Μαγὴ τὴν κατὰ περιφανῶς ἐπλούτει οὕτω μὲν πολλὰς, οὕτω δὲ καλὰς, ὥστε ὅσατα εἴηαιτ' ἂν τις νοῦν ἔχων, εἰμὴ πόρρω ἀλυσιότητος ἦκει, ταύτας καλῶν γενίσασθαι ἢ τὸν τοῦ Κροίσου πλούτον, οὕτω πάσας φιλοπόνησας μετῆλθε καὶ δις καὶ τρις καὶ τὸν ἐγκείμενον ταύταις νοῦν καλλιστάτη ἀνελέσται καὶ κόλποις ἐναπέθετο τῆς ἑαυτοῦ διανοίας, ὥς οὐδεὶς ἄλλος καὶ ἀπὸ αὐτῆς μίαν.

55—Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, γίνεται τι, ὃ καὶ μόνον εἰς θαῦμα τὸν λόγον ἄγει καὶ πρὸς ἀπορίαν ἐλαύνει. Καίπερ δὲ οὕτως ἔχον, οὐδεὶς ἀπιστήσειεν, εἰμὴ τι μικρὰ φρονοίη καὶ ἀναξίας πάντη δόξας περὶ Θεοῦ ὑπέλειπε καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑπερβλήτου δόξης ταπεινῶς ὑπόβιβάζειν οἶεται, κακῶς τε εἰδῶς καὶ κακῶς ἑαυτὸν εἰς κτίσμα ἐντάττων δηλαδὴ πονηρόν. Ἔσχε δὲ ᾧδὶ. Περὶ μέσας νύκτας ἀπὼν ὁ μέγας ἀφνπνίσαι τοὺς νεωκόρους πρὸς τοὺς μεσονυκτίους ὕμνους, πεσὼν ὅλη ψυχῇ προσεκύνει τὴν τοῦ Δεσπότου εἰκόνα, Σταύρωσις δὲ αὕτη γε ἦν, ἐξ ἧς τοῦ τεραστίου Σε Χριστέ, φωνῆς ἐκεῖθεν τῆνικαῦτα ἐξενεχθείσης τοιαῦτά πως λεγούσης ἀκούει. «Ἀθανάσιε, ἐπειδὴ φιλεῖς με, ποιμανεῖς μοι λαὸν περιούσιον». Ταῦτα τίνα οὐκ ἂν ἐκπλήξειε καὶ μόνα λεγόμενα; Ταῦτα ποῖαν ὑπερβολὴν θαύματος οὐκ ἂν παρέλθοι; Καὶ Πέτρος μὲν ἐρωτώμενος εἰ φιλεῖ, ὅπερ οὐκ ἐλάνθανε τὸν ἐρωτῶντα, Θεὸν ὄντα καὶ δημιουργὸν καὶ πάντα εἰδότα, διατείνεται φιλεῖν καὶ οὕτω δέχεται τὴν τῶν λογικῶν ἐπιστασίαν προβάτων. Οὗτος δὲ μηδὲν προερωτηθεὶς, τοιοῦτον ἀκούει, σαφεῖς τὰς ἀποδείξεις πρὸς τοῦ δημιουργοῦ καὶ τὰς ψήφους πάντη κεκυρωμένας κομίζεται ὅτι φιλεῖ. Κάκεῖνος μὲν τρεῖς τὰς πείσεις δεξάμενος ἤδη καὶ πρὸς

λύπην κατέπιπτε τῷ μὴ ἔξαρκεῖν εἰς παράστασιν φίλτρον, τὸ δὲ, ἀλλὰ τρεῖς, οὗτος δὲ δις ταυτησὶ τῆς μακαρίας φωνῆς αὐτήκοος γεγονώς, τῇ θείᾳ ψήφῳ τὸν λαὸν ἐγγειρίζεται. Τοσοῦτο μὲν οὖν ἐπὶ ἡμετέροιο τῷ ἀνδρὶ τὸ περὶ Θεοῦ σέβας, τοσοῦτο δ' αὖ πρὸς Θεοῦ πολλαπλάσια τὰ γέρα καὶ αἱ τιμαὶ τῷ μεγάλῳ ἀντεμετροῦντο. Τοῦτο εἰ μὴ τι ἄλλο ρηθὲν ἐτύγγανεν ἢ πρὸς ὃν ἦν ρηθῆναι τοῖς ἐγκωμίοις ἦρκει καὶ μόνον πρὸς εὐφημίαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰς τοσοῦτον.

56—(ὁ ἅγιος ἐν Ἀθωνι τὸ β'). Ἐξηγνυκὼς δ' ἐνιαυτοὺς ὄλους δέκα πρὸς τοῖς δυοῖ 1) τουτονὶ τὸν διάυλον μετερχόμενος ὠδίνει πάλιν αὐτὸν περὶ τῆς ἡσυχίας ἔρωτα, ἐπεὶ οὐκ ᾔετο ἱκανῶς ἐμφορηθῆναι ὁ τούτου ἀκόρεστος. Διὰ τοῦτο ἀπάρας ἐκεῖθεν ἐκπλεῖ διαπόντια πρὸς τὸν Ἀθω, οὐ καθ' ἑαυτὸν γενόμενος καὶ τὰς ἀσχολίας, ὁπόσαι ἀνθρωπικαί τε αὐτῷ καὶ θείαι, πάντῃ περιελὼν ἐπὶ σχολῆς σταθερᾶς καὶ ἀμεταπτώτου ψυχῆς τε καὶ σώματος ἔβριον καὶ μόνος μόνῳ Θεῷ προσανέχων ἦν, ᾧ συνέζη καὶ συνεφιλοσόφει βίῳ παντὶ καὶ τοὺς ἀσκητικῶν ἰδρωτάς διεκαρτέρει φέρων, παρ' οὗ καὶ τὰς ἀπονεμημένας ἐλπίδας τοῖς δικαίοις ἐκδεχόμενος ἦν, ὧν καὶ τὰς πληροφορίας ἐνταῦθα ἀποχαινόμενος, καὶ εἶπερ τις τῶν ἀπάντων, ἐδέξατο 2).

57—Ἀλλὰ μέχρι μὲν τούτων ἐδιδόκει ἡν οὐ λόγος καὶ κατὰ λείων τῶν κυμάτων ἦν, ὥσπερ εἰς φερόμενος μνηστὴς προσισταμένου. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἔμετε καὶ πάντας ὑμᾶς κατὰ νῆας δακρύων πηγὰς προχεῖν μεμνημένους τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως καὶ οἷα τὰ ἐντεῦθεν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνερρῶν κακά, οἷαι τε ἀπειλαὶ καὶ δειματώσεις κατὰ παντὸς ἔστρα-, τεύοντο καὶ μόνον τοῦ ὁρθοδόξου.

1) Κατὰ τὸν συγγραφέα ὁ Ἀθανάσιος πρὶν ἢ λάβῃ τὸ μέγα σχῆμα τῆς μοναχικῆς πολιτείας καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Λαζάρου εἶχε προχορημαίῃ 37 ἐτη τινὰ εἰς ὑπηρεσίας αὐτῆς (ὄρα Κεφ. 51), μετὰ δὲ ταῦτα διήνυσεν ἕτερα δώδεκα ἔτη. Κατὰ δὲ τὸν Ἀγάπιον Λάνδον (ἐνθ' ἀνωτέρω) ὅκτι 37 ἐτη διήνυσεν καὶ εἰτα καρεῖς μεγαλόσχημος μετωνομάσθη ἀπὸ Ἀκάκιος εἰς Ἀθανάσιον καὶ χειροτονηθεὶς εἰς ἱερεῖα ὑπηρέτησεν ἕτερα δέκα ἔτη ὡς ἱερεὺς καὶ τυπικάρχης, μελετήσας τὰς βίβλους τῆς Μονῆς καὶ ἀκούσας τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου ἐκ τῆς εἰκό- νος, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει (Κεφ. 54, 55).

2) Τὴν δευτέραν ταύτην διαμονὴν τοῦ ὁ Ἀθανάσιος ἐν Ἀθωνι διήνυσεν ἀσκη- τικῶς καὶ κατὰ μόνας πιθανώτατα ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ κεῖται ὁ λεπτοκαρεῶν τῆς Μονῆς Ἰβήρων, ἐν ᾧ σώζεται μέχρι τοῦ νῦν ἡ σπηλαιώδης κατεικία τοῦ Ἁγίου καὶ ναῖσκος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐξυμνεῖται κατὰ τὴν μνήμην του (28 Ὀκτω- βρίου) διὰ λειτουργίας καὶ ἀκολουθίας ἀργίας, γεγραμμένης κατὰ τὸν 12' αἰῶνα.

Αἱ πιέσεις τῶν λατινοφρόνων ἢ ἐνωτικῶν
κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐν ἔτει 1275—1282¹⁾.

58—Τοῦ μὲν οὖν πονηροῦ, τοῦ τὰ μεγάλα διασκευῆς φρουαττομένου καὶ μάχην καθ' ἡμῶν ἄσπονδον ἀραμένου, τοῦ τὴν θάλασσαν καταπιεῖν ἐγκανχωμένου καὶ τὴν οἰκουμένην ὥς νοσσιὰν καταλειμμένην αἵρειν ἀπειλοῦντος καὶ μηδὲν ἄλλο ἔργον ἔχοντος αἰεὶ ἢ καθ' ἡμῶν τεκταίνειν καὶ τὸν ἴδιον ἐξυμνεῖν ἰὸν καὶ τηνικαῦτα ἐνσκήψαντος τῇ τοῦ κρατοῦντος ψυχῇ καὶ τῆς εὐσεβείας ἐπιστῆναι πεποιηκότος, μέγας χειμὼν τὰ Ῥωμαίων καταλαμβάνει. Πρὸς γὰρ τὸ τυραννικώτατον ἀπεῖδεν ὁ βασιλεὺς ἢ μὴν πάντα συνθέσθαι τῷ αὐτοῦ δόγματι. Ὡσπερ χρῶν εἰς πάντα ὑπείκειν αὐτῷ, ὅσα περ καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἡρημένῳ ἂν εἴη, εἰδ' οὖν, τιμωρίας, ἀνάγκη ἐνέχεσθαι τοὺς ἀντιβαίνειν αὐτῷ πειρωμένους. Οὐ γὰρ Θεὸν ἡβουλήθη μμεῖσθαι, οὐ πάντες ἡμεῖς πλάσματα, ὅς αὐτεξουσίους πλάσας ἡμᾶς καὶ τὸ φαῦλον ἀπὸ τοῦ κρείττονος παραδείξας σὺν λαμπρῷ καὶ περιφανεῖ τῷ κηρύγματι, τῷ οἰκείῳ τῆς ψυχῆς δόγματι εἶσε φέρεσθαι. Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ δεσμὰ καὶ ἀρθρομολοὶ καὶ στρεβλώσεις καὶ ἀφειδεῖς τιμωρίαι κατὰ τῶν τὸν ἀληθῆ λόγον ἀρεσθευόντων.

59—Διὰ ταῦτα ποικίλως ἐνέλαττεν αὐτὸν τοὶ μὲν πειθοῖ καὶ θαυμάσιαις χρώμενος ἦν, ποῖ δὲ χρησιμότεραν ἐπαγγελίας, ποῖ δὲ καὶ φόβῳ τῶν δεινῶν ἐκφοβῶν τοὺς ἀγενεστερούς. Διὰ τοῦτο καὶ λεόντειον εἶδος βρυχᾶσθαι ὁπότε τῷ θυμῷ ὑπερέζεε καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐξανίστατο. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ πονηρῷ συνεδέθη καὶ ταῖς ἐκείνου παταῖς ἀφύκτως ἐάλω, ὥς καὶ δοκεῖν αὐτόχρημα τὸν λαλήσαντα εἰς τὸ ὅτις ἀδικίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς. Οὕτω γοῦν ἐκείνῳ φιλιωθείς ὁ κρατὼν καὶ ἐν ἀλλήλοις, ὥς εἰπεῖν, κεῖσθαι καὶ ἄμφω καὶ παρ' ἀλλήλοις, πῶς οὐκ ἔμελλε καὶ καθ' ἡμῶν ἐκστῆναι καὶ ἔργον ἐπὶ μόνον αὐτῷ θεῖναι λαὸν περιούσιον παρασπᾶν ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ τῷ φιλουμένῳ καὶ ἀντιφιλοῦντι κακῶς οἰόμενος φίλιον δῶρον προσάγειν μὴ συνιεῖς τὸ «οὐαὶ οἱ ποδίζοντες ἀνατροπὴν θολερὰν τὸν πλησίον» ;

60—Ἐπὶ δὲ σκηπτῷ δίκην τὰ προστυχόντα πυρπολήσας καὶ θηρὸς ἀγρίου δίκην τὰ παντ' ἐκδηλώσας διαπορθμεύει τὸ δύσφημον καὶ κατὰ τῶν ἐν τῷ Ἀθῶ εὐρισκομένων εὐλαβῶν μοναχῶν, κακείνων κρατῆσειν κακῶς οἰηθεῖς καὶ τὴν θανατηρὰν αὐτοῖς κεράσειν παντὸς δηλητηρίου πικροτέραν τῆς αἰρέσεως πόσιν καὶ ἢ πειθοῖ ἢ βίᾳ τούτους ἐαυτῷ προσά-

1) Αἱ πιέσεις αὗται ὥς γνωστὸν ἔλαβον χώραν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἔτη ἐκ μέρους τοῦ Αυτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου, οἵτινες ἀξιώσει τῶν Παπῶν Γρηγορίου Ι'. καὶ Νικολάου Ι'. ἤθελον νὰ ἐπιβάλωσι τὴν κατὰ τὸ 1274 γενομένην ἐν Λυὼν ἔνωσιν, ἣν ἀπελάκτισεν ὁ λαός· καὶ ὁ ἐξωσθεὶς Πατριάρχης Ἰωσήφ μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν.

ξασθαι καὶ τῇ λατινικῇ προσθήκῃ πείσειν συνθέσθαι. Τῶν δὲ μὴ καταδεξαμένων τὴν τοιαύτην μανίαν καὶ φρενοβλάβειαν ἂν ἐνηχον τοῖς ὡσὶ θέσθαι ἀλλὰ πάντων ἐκείθεν διὰ ταῦτα φυγόντων καὶ ἄλλων ἀλλαχοῦ σκεδασθέντων¹⁾, ἀναχωρεῖ καὶ πάλιν ὁ μέγας πρὸς τὸ Γαλήσιον σκέπτεται μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐναρέτων, ὅπερ ποιητέον, ὀπλίζεται κατὰ τῆς ἀσεβείας, παρατάσσεται, ἐν προβόλου μοίρᾳ τοῖς ἄλλοις αὐτὸς καθίσταται ῥήγνυνσι τὴν φάλαγγα τῶν ἐναντίων ὁμόσε χωρήσας, ἐλευθεροῖ τὸ ὑπήκοον, ἀρπάζει τοῦ κινδύνου, ῥύεται τῆς ἐπιβολῆς, περιγίγνεται τοῦ τυραννοῦντος, κρατεῖ ξίφοις καὶ θυμοῦ τυραννικοῦ.

61—(ἐκ Γαλησίου ὁ ἅγιος εἰς Γάνον). 'Επειδὴ ἦν πάντα σὺν λόγῳ πραττόμενα δούς ἐνταῦθα τόπον τῇ ὁργῇ, τῇ Γραφῇ πειθόμενος, μεταχω-

1) Αἱ ἐν 'Αγίῳ 'Ὁρει πιέσεις ὑπὸ τοῦ λατινόφρονος Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἔλαβον χώραν πάντως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1279—1281. Εἶναι δὲ αὐταὶ ἱστορικὸν γεγονὸς βεβαιούμενον α) ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ Νικομήρου λέγοντος «ὅσα βάσανα καὶ τιμωρίας καὶ ὅσους πονηρίας ὁπλίοντες ἐποίησαν οἱ Λατινόφρονες τοῖς εἰς τὸ "Ἅγιον ὄρος τοῦ" Ἀθῶνος πατρίσιν οὐδαμῶς εἰς ἀντίστασιν διώκτες ταῦτα ἐποίησαν». (Μεγ. 'Ελλ. 'Εγκυκλ. Τόμ. Β' σελ. 347). β) ὑπὸ τοῦ 'Ιωσήφ Καλαθίου διὰ τῆς παρουσίας περιγραφῆς (Κεφ. 60). γ) ὑπὸ τοῦ 'Αγαπίου Λάνδου ἐν βιογραφίᾳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (Νέος Παράλειπος, ὁ ὑπὸ τοῦ Λοσιθέου 'Ιεροσολύμων (περὶ τῶν ἐν 'Ιεροσολύμοις Πατριαρχικῶν τῶν σελ. 852) ε) ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου 'Αγιορείτου (βίος ἁγίου Παύλου Σηροπ. ἐν Νέᾳ 'Εκδόσει καὶ Συναξαριστῇ του). ζ) ὑπὸ διαφόρων συναξαρίων τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς τοῦ ἁγίου 'Ὁρους, ὧν ἐν ἀναφέρει Σωφρόνιος ὁ Καλλιγᾶς ('Αθωνιάς σελ. 106—110. Πρβ. καὶ 'Εγκυκλ. Λεξικ. 'Ελευθερουδάκη ἐν λέξει "Ἀθῶς σελ. 422) ζ) ὑπὸ διηγήσεως, δημοσιευθείσης ἐκ τινος χειρογρ. κώδικος ὑπὸ τοῦ 'Ανδρ. Δημητραπεοπούλου (ἱστορία τοῦ σχίσματος) η) ὑπὸ ἐτέρως διηγήσεως, δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Γιδεῶν ('Αθῶς σελ. 139—146. Πρβ. καὶ Πατρ. Πίνακες σελ. 395) θ) ὑπὸ δύο σωζομένων κενотаφίων, ἐνὸς ἐν τῷ νοφ τοῦ Πρωτάτου καὶ ἑτερον ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ζωγράφου, ἐν οἷς ἀνάπτει καὶ κανδήλα εἰς μνήμην τῶν τότε θανατωθέντων 26 πατέρων τῆς Μονῆς καὶ ὀλιγωτέρων τοῦ Πρωτάτου. (Πρβ. καὶ Κοσμᾶ Βλάχου «'Η χειρόννησος τοῦ ἁγίου "Ὁρους" Ἀθῶ ἐν Βόλῳ 1903 σελ. 54). Οἱ ἀγιορεῖται ἀπέστειλαν καὶ ἐλεγκτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μιχαὴλ, σωζομένην ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς 'Ιερᾶς Κοινότητος ἐν ἀντιγράφῳ (Κώδιξ, μικρὸς Τράγος) καὶ δημοσιευθεῖσαν ἑλληνορρωμαιστὶ ἐν Μόσχῃ τῇ 1894 ὑπὸ τοῦ Καρλόφσκης 'Επισκόπου 'Αρσενίου ἐκ χειρογρ. τοῦ 15' αἰῶνος τῆς ἐν Μόσχῃ Βιβλιοθήκης, εἰτα δὲ ὑπὸ Στυριδωνος Καμπανάου Λαυριώτου («Γρηγ. Παλαμᾶς» 1925 τευχ. 112) ἀναδημοσιευθεῖσαν ὡς ἀνέκδοτον καὶ ἐκ τοῦ κώδ. Μ. 105 τῆς Λαύρας ληφθεῖσαν. Αὕτη ἐπήνεγκε τὴν ῥῆξιν τῆς μετὰ τῶν Ἀγιορειτῶν καὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ὑπαρχούσης φιλίας, περὶ ἧς ποιεῖται λόγος ὁ 'Ιω. Συκοτρῆς («περὶ τὸ σχίσμα τῶν Ἀρσενιατῶν» ἐν Ἀθήναις 1929 σελ. 327 καὶ ἀλλαχοῦ). Δὲν ἔχει ἄρα δίκαιον οὗτος θεωρῶν ὡς μυθοπλασίαν ὅσα ἀναφέρει ἢ περὶ πιέσεων τοῦ Μιχαὴλ εἰς τοὺς ἀγιορεῖτας διήγησις τοῦ Α. Δημητραπεοπούλου, δίδωι τοὺς εἰς φιλοῦς του (ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 327).

ρεῖ πρὸς τὸ Γάνος¹⁾, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μέσον τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων ἐμβαλὼν ἑαυτόν, οἷά τις στρατηγὸς γενναῖος καὶ ἀκαταγώνιστος ἀντιστρατήγει τοῖς πονηροῖς μετὰ Δαυῖδ τοῦ Θεοῦ ψάλλων καὶ αὐτὸς «ἐὰν παρατάξῃται ἐπ' ἐμέ παρεμβολή οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου» (Ψαλμ. 26,5).

Ἐπὶ τίνα δὲ ὑπώρειαν τοῦ ὄρους, οὐκ ἀσύμφωνον οὖσαν τῷ σκοπῷ τοῦ μεγάλου, τὴν πενθικὴν καλύβην πηξάμενος, ἐν ἀπερικτυπῆτι νοῦ σχολῇ Θεῷ ὁλικῶς προσανέχων ἦν καὶ τὸ ψαλμικὸν ἐπικαίρως προσάδων «ἰδοὺ ἐμάκρυνα φρυγαδεύων καὶ ἠὺλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ» διὰ ταῦτα καὶ «προσεδεχόμεν τὸν Θεόν, τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταγίδας» (Ψαλμ. 54, 7, 8) τῆς νῦν ἐπανατεινομένης τῷ λαῷ Κυρίου.

Καὶ οὕτως αἰεὶ ἐκλιπαρῶν οὐκ ἐπαύσατο Θεὸν προσκαλούμενος κατὰ τῆς ἀσεβείας, ὅπως ἄνωθεν εὐμενῶς ἐποπτεύσας στήσῃ τοῦ κλύδωνος τὴν φορὰν καὶ τὰ τῆς καταγίδος εἰς αἰθρίαν μεταποιήσῃ καὶ τὰ τῶν Ἰταλῶν παλινδρομήσαντα κατὰ τῆς σφῶν κεφαλῆς αὐτῶν χωρήσῃ καὶ πάλιν αὐτὸν ἐν πλατείαις μετ' ὑψηλοῦ κηρύγματος τὸ εὐγενὲς τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ Θεῖον παρησιάσασαι, τὸ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἀπαρεγγεῖρητον καὶ ἀπαραποίητον, ὥς ὁ τοῦ Θεοῦ μεταγενέστερος, ὁ κατ' ἡμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἡμέτερον ἀμφιασάμενος ἐκείνός ἐστιν, ὁ κατ' ἀρχῆς τοῖς ἑαυτοῦ μύσταις καὶ ὑποθέταις, αὐτοὶ δὲ τῶν ἐξῆς πιστεύσαντες παρακατέθεντο. Οὕτω μὲν αὐτοὺς διὰ τῆς εὐσεβείας ἀγαπήσας αὐτοὺς τε τοῖς Θεοῖς καὶ λόγοις γενναίους τοὺς ἄλλους ἐπαρόυνε, ὥστε καὶ μάχαιρας στομῶν καὶ τέμνειν παρασκευάζων τὴν τῶν πολεμίων παρατάξιν εἰς χεῖρας ἰοῦσαν ἢ καὶ πόρρωθεν βάλλων καὶ οὐκ ἔων διὰ τῶν ἐπαλλήλων κυμάτων αὐτοὺς ἐπικλυσθῆναι.

62—Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἦν ἐπὶ πολὺ τῷ μοδίῳ τὸν λύχνον κρύπτεσθαι, καὶ ἔργον αὐτὸ τοῦτο μεμελετημένον ἦν τῷ μεγάλῳ παρωθεῖσθαι τὰς τῶν πολλῶν ὁμιλίας, ὥς Θεοῦ διακοπτούσας ὁμιλίαν, συρρέουσι πρὸς αὐτὸν ἀνθρώπων δὴ τινων πλήθῃ συνεχῇ, ὥς ἐν ἔαρος ὥρᾳ σμήνη μελισσῶν, ἀπλοῖκά τε καὶ ἀγροίκως ἐντεθραμμένα, ἐκκαλούμενοι τὴν τοῦ μεγάλου γλῶτταν πρὸς διδασχίν. Ὁ δὲ οὐκ ἀθεοὶ κρίνας τοῦτο εἶναι, τὸ κατὰ Χριστὸν μέγα μυστήριον ἐνθυμηθεῖς, εἰ ἄρα δι' οὐδὲν ἕτερον ταφὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνάστασις εἰμὴ διὰ τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, τηνικαῦτα πεπεδη-

1) Τὸ ὄρος Γάνος καίται παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν τῆς ἐν τῇ Προποντίδι θρησκικῆς παραλίας, ἔχον ὕψος 2975 ποδῶν. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ὑπῆρχον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος Μοναί, συγκροτοῦσαι Πρωτάτον (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. εἰς λέξιν Γάνος, Γανόχωρα).

μένην οὖσαν ἔρωτι ἡσυχίας τὴν πολλῶν βελτίω χρυσοῦ ὑετίζουσιν γλῶτταν ἢ τῶν νειλῶν ρείθρων, ἐπαφίησι τῷ ρεύματι τῆς διδασκαλίας, ἥτις πάντας ἔθελε καὶ ἠώρει τοὺς ἀκούοντας πλέον ἢ τὰ σειρήνων, ὥς ὁ μῦθος τοὺς παραπλέοντας.

63—Καὶ πρῶτα μὲν τὸ κατὰ Χριστὸν ἐκδιδάσκει μυστήριον, τρανωτέρον τε καὶ καθαρώτερον, εἴτα καὶ τὴν τῶν Ἰταλῶν παραιτεῖσθαι παρήγει ξηναυλίαν τε καὶ ἐπιμυξίαν, ὥς Θεοῦ πόρρω βάλλουσιν, μὴ φοβεῖσθε, λέγων, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν καὶ πάντα δὲ καθ' ἑξῆς τὰ σωτήρια παραγγέλματα τούτοις παραιθέμενος, ὅσα τε ἱεραὶ βίβλοι φέρουσι καὶ ὅσα ἐκεῖνος εἶχεν ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, πάσῃ δυνάμει παρήγγελλε παραφυλάττειν. Ἐνθεν τοι καὶ ἀπὸ τοῦδε συχνοὶ προσεδρεύοντες αὐτῷ μαθητιῶντες, πάντα δὲ τᾶλλα, ὥς περιττὰ χαίρειν ἀφέντες, ὑπ' αὐτῷ μόνῃ καθηγημόνι καὶ διδασκάλῳ ζῆν καὶ τῆς ἀρετῆς πρωταλείπτῃ ἠξίουσιν καὶ τῆς ἐκεῖνου θείας γλώττης καὶ διανοίας ἐξέχεσθαι καὶ πάνθ' ὅσα ἂν αὐτοῖς εἴποι ταῦτ' εἶχον εὖ ποιῶντες ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου τιμιον πολύν.

64—Οὕτω μὲν οὖν πολλοὶ πρὸς αὐτὸν διακαρτερήσαντες, ἐλόμενοι τὴν κατὰ Θεὸν στενὴν ὁδὸν καὶ ἀπὸ τῶν ἀσκητικῶν ἐγυμνάζοντο, παρ' αὐτοῦ παιδευόμενοι τὴν τῆς ἀρετῆς ἐντομὴν πλέκιν σειραν¹). Ἐν οὐδενὶ γὰρ ὁ Κύριος παρήγγειλεν ἐκφορεῖσθαι τὰ κατὰ τῆς καρδίας ἢ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ δι' ὧν καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐδίδαξε τὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ πολέμιον καταγωνίζεσθαι. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα τούτοις ὑπετίθετο σοφὰ δῆτα παραγγέλματα, ὅσα τῶν μὲν παρόντων κατολιγωρεῖν πείθει, τῶν δὲ μελλόντων σπουδαίως ἀντιποιεῖσθαι, ὃ πολλοῦ μὲν ἄξια διελθεῖν, ὃ δὲ καιρὸς οὐ χωρεῖ. Διὸ καὶ ταῦτα μὲν παρεῖχτο, ἐφ' ἕτερα δὲ, τούτοις ἀκόλουθα, μεταγὰγον μὲν τὸν λόγον.

Ἡ α'. ἐν Γάνῳ ὁμολογία τοῦ ἁγίου.

65—Ἐπεὶ δὲ ὁ προκεχειρισμένος τοῦ ὄρους Γάνους παρὰ τοῦ Βέγκου ἐκεῖνου ἀρχιερέως τῆς ἐκεῖνου καὶ τῶν Ἰταλῶν συναυλίας ἐτύγγανεν ὦν²), παράδοξα ἀναμαθῶν, ὥς τινὲς εἰσιν ἐν τοῖς αὐτοῦ τόποις μὴ τοῖς

1) Ὁ Ἀγάπιος Λάνδος (ἐνθ' ἀνωτέρω) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Θεοφάνη τῆς καὶ τὸν κλεινὸν Θεοδώρητον (;), ἀλλὰ καὶ γυναῖκες πολλὰ ἦσαν θαυμασταὶ τοῦ ἁγίου, δι' ἃς καὶ Μονὴν ἱδρύσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος κυβερνῶν αὐτήν.

2) Τὸ ὅτι ὁ Πατριάρχης Βέγκος λατινοφρόνως ἐνεργῶν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ἀντικατέστησε δι' ὁμοφρόνων του πολλοὺς τῶν ἐπισκόπων, τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, καθ' ὃ ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἐπανελθὼν εἰς τὸν θρόνον (1283) ἀπέδωκε τὰς Μητροπόλεις, Ἐπισκοπὰς καὶ Ἐκκλησίας εἰς τοὺς

αὐτοῦ συμφωνοῦντες λόγοις, τὸν μέγαν καὶ τοὺς μαθητὰς εἶναι οἰηθεῖς, καὶ γὰρ ἦν οὕτως ἀληθῶς τὸ πρᾶγμα ἔχον, τοῦτον μετακαλεῖται καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Καὶ πρῶτον μὲν πειθοῖ καὶ θωπείαις πειρᾶται πείθειν καὶ παρασπᾶν τοὺς τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ὁρθοῦ τῶν χριστιανῶν δόγματος. Ὡς δὲ στερροτέροις καὶ γενναίοις προβόλοις προσβαλὼν ἀπεκρούσθη καὶ τῶν ἐλπίδων παντελῶς ἀπεσφάλῃ, ἀπογυμνοῖ τηνικαῦτα τὸ δρᾶμα καὶ πείραν ἐνῆγεν ἀπειλῆς, δεδιττόμενος τὸν λέοντα μορμολυκείων ψόφους ἐπισείων αὐτῷ. Εἶτα καὶ ἀξιῶν ἅν τῶν ἐπιτραπεζίων συμμεθέξειν αὐτοῖς εὐχῶν καὶ κοινῶν ἁλῶν μετασχεῖν. Ὡς δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀνένδοτον εὐρίσκων ἦν αὐτὸν καὶ τὸν ἀποστολικὸν εἰς μέσον προτείνοντα κανόνα «εἴ τις ἀκοινωνήτῃ, λέγοντα, ἅν ἐν οἴκῳ συνεύξεται ἀκοινώνητος ἔσται»¹⁾ οὐκ ἐπὶ πλεόν ἀντέχει δυνάμενος ὁ παραπλήξ ἐκείνος ἀρχιερεὺς τῇ τοῦ μεγάλου ἀκαταπλήκτου παρρησίᾳ, ὅλος τοῦ θυμοῦ γεγωνὸς τῆς καθέδρας ἐξανίσταται καὶ τὸν μέγαν τῆς σεβασμίας ὑπῆνης λαβόμενος εἰς γῆν καταβάλοι ὅλαις χερσίν, ὅλη δυνάμει παῖων καὶ ἐπ' ἐδάφους ἔλκων καὶ διαπράσσων καὶ κατὰ κόρης πατάσων ἐφορᾷ καὶ λᾶξ ἐναλλόμενος κατὰ τῶν σπλάγχνων καὶ ἐπὶ νώτῳ λαίαν. Οὐκ ἔδεδίει δὲ μήπως σκηπτὸς ἄνωθεν κατενεχθεῖς καταπορήσῃ τὸν ἀλάστορα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΗΣ ΒΥΣΣΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ β' ὁμολογία τοῦ ἁγίου ἐν Κωνσταντοπόλει.
66—Ταῦτα πρὸς τοῦ μισθοῦ καὶ τοῦ οὐ ποιμένος ὁ καὶ πρὸ ποιμαντικῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ προβάτων ποιμὴν γνωρίζομενος ἐπεπόνθει, ἃ καὶ τῷ βασιλεῖ γνωρίζεται κατὰ τὸν ἅγιον, παρόμοια ποιῶν καὶ λέγων τοῖς κατὰ Χριστοῦ φρουαριζομένοις Ἰουδαίοις, οἱ διαβολαῖς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐκέχρητο Ποντίῳ παριστάμενοι Πιλάτῳ «οὗτος ἐστι, λέγων, ὁ ἀναστατῶν τὸν δῆμον, βασιλεῦ, καὶ τοῦ Σοῦ Κράτους κατεξανιστάμενος». Ὁ δὲ κρατῶν περὶ ἄλλα τηνικαῦτα προσασχολούμενος κελεύει τὸν ἅγιον εἰρκτῇ παραπεμφθῆναι ἀσφαλεστάτῃ. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ βήματος προτεθέντος ἐξάγεται τῆς εἰρκτῆς καὶ τῷ βασιλικῷ παραστάς βήματι ἀνακρίνεται. Εἶτα λέγει καὶ ἀντακούει ὁ βασιλεὺς, ἃ τὸν μὲν, αἰσχύνην ὀφλισκάνειν ἐποίει εἰς τὴν ὁρθόδοξον ἐξαμνύμενον πίστιν καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο βιαζόμενον, τῷ δὲ μεγάλῳ οἴαν τιμὴν καὶ δόξαν παρά τε Θεοῦ λέγοντος «τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω» καὶ ἀνθρώπων ἐπεικῶν καὶ τῷ Θεῷ προσεχόντων περιεποίει.

67—Ὡς δ' ἡττημένος ὤφθη τοῖς τοῦ σοφοῦ ὁ κρατῶν ἀκαταπλή-

ἀρχιερεῖς καὶ κληρικούς, ἀφ' ὧν ὁ Βέκκος καὶ ὁ Μιχαὴλ εἶχον ἀφαιρέσῃ αὐτάς. (Πατρ. Πίν. Μανουήλ Γεδεών σελ. 398). Ὁ Ἀγάπιος Λάνδος μεταξὺ ἄλλων ἀποσιωπᾷ καὶ τὰ ἐν κεφ. 65—78 τοῦ Καλοθέτου.

1) Καν. Ἀποστολ. 10ος.

κτοῖς λόγοις καὶ στερρότερον βροντῆς προβάλλουσι τῇ τούτου ἀκοῇ καὶ παρὰ ταῦτα οὐχ οἷος τε ὢν φέρειν τὸ τῆς καρδίας φλεγμαῖνον καὶ διοιδαῖνον, ἐντεῦθεν ρῆξις ἱματίων ἄσπεμος, τοῦ βασιλέως κελεύσαντος καὶ μέλη ράβδοις ξαινόμενα καὶ ὑπηρεταὶ θυμῷ τυράννου ὑπηρετούμενοι καὶ πληγαὶ καὶ μάστιγες βαρεῖται. Ὡς δ' ἀπειρήκεσαν αἱ τῶν δημίων χεῖρες, ἀφιάσι τὸν ἅγιον, παραγγείλαντες μηκέτι, ὡς τὸ πρότερον, λαλεῖν καὶ διδάσκειν, ἀλλ' ἐφύκεσαν ξυρεῖν τὸν λέοντα. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐπ' ἄλλοις σχολάσαντος, ὁ μέγας πρὸς ὥραν τοῦ βήματος καὶ τῶν μαστίγων ἀπαλάττεται.

68—Αὐτῷ δέ, ὥσπερ εἰς ἑαυτὸν ἐπανελθὼν ὁ κρατῶν καὶ τοῦ ἁγίου ἐπιμνησθεὶς ἀναζητεῖ τούτον στεφάνων καὶ τιμῶν ἀξιώσεων οὐχ ἡττόνων, ὅτι μὴ καὶ πλειόνων τῶν πρόσθεν, ὅσῳ καὶ πλείω τὰ ἀλγεινὰ αὐτῷ προσετέθη καὶ πρὸς ταῦτα ἄνσεις μᾶλλον ἐκεῖνα ἐδόκει τούτοις παρατιθέμενα. Σὺν σπουδῇ μὲν οὖν ὅτι πλείστη τὸ ὑπήκοον πᾶν πρὸς ἔρευναν καθειστήκει τὸν ἅγιον ἐκζητοῦντες. Ὡς δ' ἐγώ, τινος ἤκουσα τῶν τότε παρόντων καὶ συναθλούντων τῷ ἁγίῳ καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ θαύματος ἀνυμνοῦντος, ὅτι ἐν ὀφθαλμοῖς παρῶν ὁ ζητούμενος καὶ χερσὶν ἐφορώμενος καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐσαπτόμενος καὶ τὰς πεύσεις ἀνθυποφύρων οὐχ ἐγινώσκειτο. Μόνοις δὲ γνωσσομένοις καὶ ὁρώμενος καθίστατο τοῖς τότε παροῦσι πιστοῖς καὶ συναθλοῖς. Διὰ καὶ προθυμότερον πρὸς τὴν ἀθλήσιν σφᾶς αὐτοὺς ἐξεδίδουσαν.

69.—Ὁ δὲ μέγας, ὡς νικητῆς τῆς βασιλίδος ὑπέξεισι, τῆς πρὸς τὸ ὄρος Γάνος ἐχόμενος καὶ μέντοι καὶ καταλαβὼν, τῶν προτέρων ἦν πάλιν ἐχόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ πλειόνων, ὅσῳ καὶ πλείω ἐπέτρεπεν ὁ καιρὸς τῷ θαρρεῖν τὸ δέος ἀποβαλόντι ἐκ τῆς πρώην παρησίας καὶ τῆς τῶν ἀλγεινῶν ἰδέας καὶ πείρας. Διὰ τοῦτο τοὺς ἀδελφοὺς ἐνοθέτει, παρήνει, συμβούλευε, παρεκάλει βίῳ ἀντέχεσθαι καθαροῦ καὶ τῶν ὁρθῶν δογμάτων καὶ τὴν τῶν Ἰταλῶν ὅλη ψυχῇ διωθεῖσθαι συναυλίαν, κἄν εἴ τι δέον παθεῖν ὑπὲρ τῆς εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα τιμῆς καὶ δόξης. Καὶ ὁ μὲν Πατὴρ τούτους, ἦν.

70—(Θάνατος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου). Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀγείρας στρατιὰν ὅτι πλείστην τε καὶ μεγάλην καὶ κατὰ τῶν ἐσπερίων ἐξορμήσας, τηνικαῦτα στασιασάντων καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν σκήπτρων ἑαυτοὺς ἀπορρηξάντων, ἐξαποστείλας καὶ ἄπαξ καὶ δις στρατὸν καὶ νῶτα τοῖς ἐχθροῖς δόντα, τὴν τοιαύτην οὐχ οἷός τε φέρειν ἤτταν ἐν τῇ ὁδῷ καταλύει τὸν βίον, προσκαίρου ζωῆς ὁ δέλαιος αἰώνιον σκότος ἀνταλλαξάμενος, πονηρὸν κτίσμα περὶ τὸν κτίσαντα καὶ σώσαντα ἐν ὑστέροις γενόμενος¹⁾.

1) Ἐκ τῆς Ἱστορίας μανθάνομεν, ὅτι ὁ Δεσπότης Νέων Πατρῶν (νῦν Ὑπάτη) Ἰωάννης καταδικάσας διὰ συνόδου τὸν Μιχαὴλ διὰ τὴν λατινοφροσύνην του ἐπα-

71—(Βασιλεία Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου (1282—1328). Ὁ δὲ τούτου παῖς τὸ βασιλείον Κράτος ἀναδησάμενος ἐπάνεισιν εὐθαρσῆς, λαμπρῶς τὴν Τριάδα καὶ ὁρθοδόξως ἀνακηρύττων καὶ τὸ ὁρθὸν κρατύνων, ὅσῳ καὶ ἀναγορεύεται ὑπ' αὐτῆς καὶ κρατύνεται καὶ στεφάνῳ τῆς εὐσεβείας τὴν κεφαλὴν ταινιώσας ἢ τῷ βασιλικῷ στέμματι. Διόπερ, ὥς γέ μοι δοκῶ, καὶ χρονιώτερον αὐτῷ τὸ Κράτος καθειστήκει καὶ ἀμοιβή τις, ὥς ἂν τις εἴποι, ἐκ Θεοῦ δι' εὐσεβείαν ὀφειλομένη.

72—(Πατριαρχία τοῦ Ἰωσήφ τὸ β'). Ἐντεῦθεν ἀνίενται τῶν δεσμῶν οἱ τῆς Τριάδος προσκυνηταὶ καὶ τοῦ τῆς εὐσεβείας πρόμαχοι ζήλου καὶ ἀνταγωνισταὶ ἀπερίτρεπτοι καὶ πάλιν αὖ ἐν πλατείαις τριόδων ὑπὸ τῶν αὐτῆς τροφίμων ἢ Τριάς πεπαρηρσιασμέναις γλώτταις κηρύττεται. Καὶ διαδέχεται τὴν προτέραν κατήφειαν, ὥσπερ μετὰ χειμῶνα ἔαρ καὶ μετὰ νόσον ὑγεία, παιδρότης καὶ ἁγιασμός ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, εἴπερ καὶ τὸ μεμνησθαι ὁρθοδόξως Θεοῦ, ἁγιασμός μάλα τοι λαμπρός. Καὶ ἀποτίθεται ἡ Ἐκκλησία τὴν δυσείμονα τῶν Ἰουδαίων ἀμφίαισιν καὶ ἀπολαμβάνει τὸν ἑαυτῆς κόσμον νυμφικῶς στολισθεὶς, μάλλον δὲ καὶ ἀνδρικῶς περὶ-ζωσθεῖσα τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τέμνει τὴν πολεμίαν τῶν ἐχθρῶν φάλαγγα, καὶ ὃν πρόνυ ἐνέφατον ἀντικράει ἐξωσθέντα, μὴ συμφορήσαντα τῷ βασιλεῖ συμμετασχεῖν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κοινωνίᾳ καὶ κατὰ Θεοῦ, ὥς ἐκεῖνος, νεοτεύσασθαι ἐπαίνοισι. Ὁ δὲ συναγεῖτα ἑαυτοῦ τέκνα ὥς ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς, καλῶν καὶ ἐμῶν ταῦτα ἀπὸ τε νομῶν ἀνθρώπων ἀπιστίας καὶ πρὸς ἐνύδρους νόμους εἰσαγών τῆς ὁρθοδόξου πίστεως καὶ εἰς τόπον γλότης ταῦτα ἐπαγαγεῖν. Ὀλίγον δὲ ἐπιβίους χρόνον ὁ τῆς ἀληθείας οὗτος γενναῖος ἀγωνιστὴς καὶ προστάτης Ἰωσήφ ἐκεῖνος, ὁ μέγας ἀληθῶς ὁμολογητής, ὅσον ἐπιβιώνει μικρὸν τῇ νίκῃ καὶ μὴ συναπελθεῖν τοῖς ἄθλοις, προσαρμόσαι δὲ καὶ τὰ διεσπασμένα συναγαγεῖν τέκνα καὶ τῷ Χριστῷ προσαγαγεῖν, μεταλλάττει τὸν βίον εἰς χειρὰς Θεοῦ τὸ πνεῦμα παραθεῖς ¹⁾).

νεοτάτησε καὶ ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ τῷ 1282 μὲ στρατὸν ἀξιόμαχον καὶ εἰς Θράκην ἐλθὼν ἠπείλει τὴν πρωτεύουσάν. Ὁ Μιχαήλ, λόγῳ τῆς ἀκαταστασίας, εἰς ἣν εἶχε φέρῃ τὸ Κράτος ἢ λατινοφροσύνη του, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν, φθίνοντος τοῦ 1282, τὸν μισθοφορικὸν στρατὸν τῶν Τοχάρων. Μεταβάς δὲ εἰς Ραιδεστὸν ἵνα αἰφνιδιαστικῶς ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ἰωαννου, ἡσθένησεν ἐκεῖ ἀπροόπτως καὶ ἀπέθανε τῇ 11 Δεβρίου 1282 καταλιπὼν τὸν θρόνον τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀνδρονίκῳ.

1) Ὁ Ἰωσήφ ἐκ τοῦ Γαλησίου ὄρους προερχόμενος διεδέχθη τῷ 1267 εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Γερμανόν. Ἀρνηθεὶς δὲ τῷ 1275 νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Λυῶν (Λούγδουνα τότε) συνόδου, ἐξωθεῖται τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου, ὅστις ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν παλίμβουλον Ἰωάννην Βέκκον, πρὶν μὲν ἀνθενωτικόν, νῦν δὲ ὁμόφρονά

73 - (Πατριαρχεία Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου 1283—89). Μετὰ τοῦτον δ' ἀνίσταται ἕτερος καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας οἰάκων ἐπιλαμβάνεται, βίῳ καθαρῷ καὶ λόγῳ σοφίας εἰς ἄκρον ἑλλητικῶς καὶ τῶν δευτερείων τῆς τοῦ προτέρου ἀρετῆς οὐδ' ὅπως οὐν ἀπολειπόμενος. Πολλὰ γὰρ καὶ οὗτος καὶ ἀγῶνας πολλοὺς ὑπὲρ ὁμονοίας καὶ εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας ὥφθη καταβαλλόμενος ὅπως τὰ διεστώτα εἰς ἓν συνάψῃ καὶ προσδήσῃ Χριστῷ. Ἦν γὰρ τότε ὁρᾶν καὶ ἀκούειν ἄλλων ἄλλα λεγόντων. Τὸν μὲν Κηφᾶ, τὸν δὲ Ἀπολλῶ, τὸν δὲ Παύλου¹⁾ εἶναι καὶ τὸν Χριστὸν κατὰ μέλη καὶ μέρη διεσπασμένον. Διὰ τοῦτο καὶ πολυανθρωποτάτην σύνοδον ἀρχιερέων καὶ μοναζόντων καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος ὁ βασιλεὺς συγκροτεῖ, ὃ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ συζήσας καὶ ταύτην κρατύνας καὶ αὐξήσας ὅσον τῷ ἐπ' αὐτῷ, δι' ἧς συνόδου οὐκ ὀλίγον τοῦ νοσοῦντος ἰάσατο. Ποιμαίνοντα μὲν τοι καὶ τοῦτον τὸν τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτὸν ἀρχιερέα τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν σπουδαίως τε καὶ θερμῶς, ὃ φθόνος οὐκ ἀφῆκεν εὐδρομεῖν, ἀλλὰ πνευμᾷ ποθεν ἐπελθὼν ἐναντίον καὶ τὸν καλὸν συνταράξαν κυβερνήτην παρέσυρεν, ὥστε καὶ τὸ πηδάλιον τῶν οἰκείων ἀποκρούσασθαι χειρῶν καὶ μὴν καὶ ἀποκρούσατο καὶ τὸν θρόνον παρήτησατο²⁾. Ὁ δὲ λόγος ἐπανίτω πάλιν ὅθεν ἐξέβη.

74. — Παρὴν μὲν δὴ τῇ συνόδῳ καὶ ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας πρόβλος καὶ σύνδεσμος ἱερατικῆς, ἡ τῶν ὀρθῶν εὐδοκίης δογματικῆς, ὁ τῆς Ἀθανασίως ἐπωνυμίας, ὁ καρπὸς ἀθανάτου τοῦ νοσηματι Χριστοῦ προϊσχόμενος, τῇνικαῦτα τῇ λαμπρῇ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ αὐτῷ μὲν τοῖς ἐπισκόποις συναριθμούμενος τὰ πρῶτα δ' ὅμως παρὰ τὴν αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῖς λογάσι φέρων, τοῖς περὶ τὸν βασιλεῖα. Οὐχ ἥτις γὰρ ἡ ἀρετῆς ἢ βαθμῶν ἢ προτίμησις, καὶ τῆς Τριάδος ὑπερμαχῶν καὶ τὸ ὀρθὸν κρατύνων, εἴπερ τις τῶν πάν-

του. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Μιχαήλ, ὁ Ἀνδρόνικος ἐπανάγαγε τὸν Ἰωσήφ τὸ β', ὅστις ἐπὶ τριμήνον διατελέσας, ἐπισυνήγαγε τὰ ἑαυτοῦ τέκνα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ περιουσίας, ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου (Περβ. καὶ Μανουήλ Γεδεὼν Πατρ. Πίνακες καὶ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.). Φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐγνώρισε μικρὸς ὢν τὸν ἐξωσθέντα Πατριάρχην.

1) 1 Κορ. 1,22. 2) Ὁ παραιτηθεὶς οὗτος διάδοχος τοῦ Ἰωσήφ ἦτο Γρηγόριος ὁ Κύπριος. Οὗτος γεννηθεὶς ἐν Κύπρῳ ἐν ἔτει 1241 ἐσπούδασεν ἐν Νικαίᾳ μὲν τὴν γραμματικὴν καὶ ρητορικὴν, ἐδιδάχθη δὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου ἐν Κωνσταντινίᾳ. Ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωσήφ εἰσέχθη εἰς τὸν κλῆρον τοῦ Παλατίου μετὰ τὸ ὁφικίον τοῦ Πρωτοαποστολαρίου, τιμώμενος δὲ παρὰ πάντων καὶ τοῦ αὐτοκρ. Ἀνδρονίκου διεδέχθη τὸν Ἰωσήφ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον (1283—1289). Ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ ἐκθειάζεται διὰ τὴν σοφίαν του. Ἠγωνίσθη πολὺ κατὰ τοῦ Ἰωάννου Βέκκου, οἱ ἐχθροὶ του ὁμῶς ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀποσυρθῇ τοῦ θρόνου. (Μ. Γεδεὼν Πατρ. Πίνακες καὶ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. κλπ.). Ὁ Ἰωσήφ Καλόθετος ἐνταῦθα ἐκτὸς τοῦ διότι λέγει μετ' ἐπαίνων

των καὶ τοὺς ἄλλους ἀναπεύθων τῇ τοῦ Χριστοῦ συμφρονεῖν. Ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ πάντων θαυμαζόμενος καὶ πείραν διδοὺς ἱκανωτάτην, ὡς μόνος ἂν εἴη ἀξιόχρεως ἡγεμὼν καὶ προστάτης τῆς Ἐκκλησίας¹⁾.

75 — Ἐπεὶ δ' ὁ καιρὸς ἐκάλει καὶ τὸν ταύτης προστησόμενον, πάντων πρὸς τὸν μέγαν βλεψάντων, ὥσπερ ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει καὶ ὅσοι τῶν τῆς βουλῆς, ὅσοι τε τῶν τοῦ κλήρου καὶ ὅσοι τοῦ δήμου, τοῦ μοναδικοῦ τάγματος καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἀλλὰ δὴ καὶ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πάντων χεῖλος ἐν καὶ ὥσπερ ψυχὴ μία γενομένων, τὸ μέγα τοῦτο σκάφος ἐνεχειρίζετο καὶ μόνος τούτου ἐκαλεῖτο καὶ κυβερνήτης καὶ σωτὴρ καὶ ἱερά φασιν ἄγκυρα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Τί οὐ ποιοῦντες ἢ τί μὴ λέγοντες; Ἰκέτευον, ἐλιτάνευον, προσέπιπτον τῷ ἁγίῳ οὐκ ἐνέλιπον οὐδὲν παρακλήσεως εἶδος προσάγοντες πρὸς τὸ ἐκκαλέσασθαι τὴν φιλόανθρωπον ἐκείνην καὶ συμπαθεῖ ψυχὴν καὶ σχεδὸν αὐτόχρομα φιλανθρωπίαν.

76 — Ὁ δέ, τέως μὲν τούτοις ἀποκρούεται, ταῦτ' εἰπὼν ὡς «ἐμοὶ μὲν » ἀρκεῖ τὰ κατ' ἐμαυτὸν σκοπεῖν ὅπως ἐν ἡμῇ καὶ ὡς ἐμοὶ κατὰ θυμὸν » διὰ τέλους. Ἀρκεῖ μοι τὸ κατ' ἐμαυτὸν εἶναι καὶ ἢ ἐκ νέου σύντροφος » ἐρημία καὶ μετ' ὀλίγον χρονία συνδιαίτησις. Ἀλλὰ δὲ ὃν ἂν διδῶ εὐ- » ξαμένους τὸ πνεῦμα ἢ ὅς ἂν τὰ κατὰ θυμὸν καὶ τὰ ἀρεστὰ ὑμῖν » ποιεῖν ἐλοιτο προχειρίσασθε. Ἰλαεῖς γὰρ πρὸς τὴν ἀήθειαν ποιεῖν καὶ » ἀπειροὶ τῶν ἀνθρώπων ἐσμέν γνωμῶν τε καὶ κολακείας τῆς » πρὸς αὐτούς». Ταῦτα καὶ τούτων πλείω εἰπὼν, οὐ μόνον οὐκ ἔπειθεν ἔτι μᾶλλον περιφανῶς τὸ φίλτρον τὸ εἰς αὐτὸν ἐξῆπτεν, ὥσπερ τινὰς ὕλης φλόξ λαβομένη.

77—Πάντων οὖν νύκτωρ, ὡς εἰπεῖν, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐγκειμένων νεύσει καὶ τοῦ θεοῦ βασιλέως προτροπῇ καὶ οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο

αὐτὸν οἱ ἦτο «βίῳ καθαρῷ καὶ λόγῳ σοφίας εἰς ἄκρον ἐληλακὼς καὶ τῶν δευτερείων τῆς τοῦ προτέρου ἀρετῆς οὐδ' ὁπωσοῦν ἀπολειπόμενος» καὶ «ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς» καὶ «καλὸς κυβερνήτης», ἀλλὰ παρέχει ἡμῖν καὶ τὰς πληροφορίας α) οἱ ἡγωνίσθη νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ συνάψῃ τὰ διεστώτα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐταράσσετο εἰσέτι ἐκ τῶν δύο μερίδων τῶν Ἀρσενιατῶν καὶ Ἰωσηφιδῶν, ὡς καὶ τῶν λατινοφρόνων καὶ τῶν ὀρθοδόξων καὶ β) οἱ ἐπ' αὐτοῦ συνεκροτήθη σύνοδος πολυανθρωποτάτη, ἥτις «οὐκ ὀλίγον τοῦ νοσοῦντος ἰάσατο». Ρητῶς δὲ ὁ Καλόθετος ἀποφαίνεται οἱ «ὁ φθόνος οὐκ ἀφῆκεν εὐδρομεῖν» τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὠθήθη εἰς παραίτησιν πάντως ὑπὸ τῶν φθονούντων αὐτόν. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν, ὡς ἄλλοθεν πληροφοροῦμεθα, ὁ Ἐφέσου Ἰωάννης Χειλᾶς, ὁ Κυζίκου Δανιὴλ, κυρίως δὲ ὁ Φιλαδελφίας Θεόληπτος. (Πρβλ. καὶ Γεδεὼν ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 400).

1) Ἀξιόλογος ἀληθῶς ἡ εἰρηνικὴ καὶ εὐεργετικὴ τοῦ Ἀθανασίου ἐν τῇ Συνόδῳ ὅστις ἀπλοῦς μοναχὸς καὶ περσώτερος ὢν εἶχε τοιοῦτο κῆρος παρὰ τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς λογάσι, ὅπερ ἀσφαλῶς ὀφείλετο εἰς τὸ εὐθὺ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὸν διάτακρον ὑπερ τῆς ὀρθοδοξίας ζῆλον, δι' ὃν καὶ ὁμολογητὴς ἐγένετο.

λεγόντων ἀνήσειν μέχρις ἂν ἡ πειθοὶ ἢ βίᾳ τοῖς αὐτῶν πειθήνιος γένηται λόγοις, εἰδ' οὖν, προστιθέντων καὶ τοῦτο, δίκας ὑπέξειν αὐτὸν παρὰ τῷ ἄνω Κριτῇ τῆς τε ἀπειθείας καὶ τῆς τοῦ λαοῦ παντὸς ἀπωλείας, παρ' ἐκείνῳ καὶ μόνῳ σχεδὸν τὰς τῆς σωτηρίας εἶχον ἐλπίδας. Πρὸς ταῦτα δυσχεραίνει μὲν ὁ μέγας ὅσον οὐδ' εἰπεῖν δυνατόν, τὴν φίλην αὐτῷ ἐρημίαν ἐπὶ νοῦν ἐλίσσων καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων ἀνεπίμικτον καὶ τὰ μετ' αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ συρφετώδῃ τε καὶ πολυέλικτα πάθη καὶ ὅπως δυσμεταχειριστόν τι πράγμα ἢ φύσις ἢ ἀνθρωπίνη πολλὰς τὰς στροφὰς καὶ παλιρροίας ἔχουσα, ἄλλοτε ἄλλως ἐξαλλαττομένη ἴσα καὶ πεττοῖς καὶ οἶον τὸν προστησόμενον εἶναι χρήτοσού του λαοῦ. Ἀλλ' ἔδει νικῆσαι τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ ἀνθρωπείας γνώμης ὑπερσχεῖν. Καὶ μὲν τοι καὶ νικᾷ. Πῶς γὰρ ἂν Θεὸς ἀνθρώπου διεννηνοχῶς φαίνοιτο, εἰ μὴ πολλῶ τῷ περιόντι, Θεὸς εἴη μὲν ὁ κρατῶν, ἀνθρωπος δ' ὁ ἡττώμενος; Καὶ διὰ τοῦτο βουλὴν Θεοῦ διαδράναι δύναντ' ἂν οὐδεῖς.

Α'. Πατριαρχεῖα τοῦ Ἁγίου.

78—Ὁμοῦ τοίνυν καὶ αἱρετὰς ἀπομαρτύνοντες, ὑπὸ Θεῷ συναγείροντι συνάμα καὶ τῷ εὐσεβεῖ καὶ θεῷ βασιλεῖ. ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, βίᾳ μᾶλλον σχεδὸν ἢ πειθοῖ τῷ μεγάλῳ τοῦ Πατριαρχεῖος θρόνῳ ἐνθρονίζουσι τὸν μέγαν. Ἀλλ' ἵστας γοῦν καὶ τὰ ἐγκαυτὰ τοῦ Πατρὸς ἀγωνισμάτων καὶ οἷα οὐκ ἀπεικότως ἂν τις νοῦν ἔχων εὐλατῇ αὐτῷ συνενεχθῇ, εἴποτε καιρὸς παράσχοι ἐφ' ὁμοίοις τοῖς πράγμασιν. Οὐ γὰρ ἤσχυνε τὰς ἀπάντων ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ πλείω τῶν ἐλπίσθέντων ἔδωκε πᾶσι Ρωμαίοις ἐγκαλωπίζεσθαι. Τοιοῦτον γὰρ φέρων ἑαυτὸν παρέστησε τοῖς πᾶσιν, ὅποιον προλαβὼν Παῦλος ὁ μέγας ἱστορεῖ τὸν ἀληθῆ ἀρχιερέα, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν Σωτῆρα καὶ Δεσπότην καὶ ποιητὴν τοῦ Παντός. (ἐν ἔβρ. ἐπιστ.).

79—Παραλαβὼν τοίνυν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν τεταραγμένην καὶ οὐχ ὅσον εἰπεῖν κεχερσωμένην καὶ ζιζανίοις κατεσπαρμένην καὶ δλομανοῦσαν τί ποιεῖ; Οὐκ ἐπινυστάζει,¹⁾ οὐ καταρραθυμεῖ, ὅπερ οἱ τοῦ Ἰσραὴλ ποιμένες ἐποιοῦν, τὸ γάλα κατεσθίοντες καὶ τὸ παχὺ καὶ ποῖον σφάζοντες καὶ ἀπεμπολοῦντες καὶ τὰ ἔρια περιβαλλόμενοι²⁾, ἀλλ' ἄνω τοὺς τῆς ψυχῆς ἄρας ὀφθαλμούς, ὅθεν ἤδει τὴν βοήθειαν αὐτῷ ἤξειν καὶ πᾶν ἐκεῖθεν δώ-

1) Ἡ Α' Πατριαρχεῖα του διήρκεσεν ἀπὸ 14 Ὀκτωβρίου 1289—16 Ὀκτωβρίου 1293 (Μ. Γεδεών ἐνθ' ἀνωτέρω. Πρβ. καὶ Ἑγκυκλ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη). Ὁ Ἀγάπιος Λάνδος λέγει ὅτι καθαιρεθέντος τοῦ Ἰω. Βέκκου ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀθανάσιος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἰω. Καντακουζηνοῦ (!!!), ἐνφ' τὸν Βέκκον διεδέχθη ὁ Ἰωσήφ καὶ τοῦτον ὁ Γρηγόριος, αὐτοκράτωρ δ' ἦτο Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ πρεσβύτερος (1282—1328) καὶ οὐχὶ ὁ Καντακουζηνός (1347—55).

2) Λεξ. 34, 2, 3.

ρημα ἀποστελλόμενον, θείαν ἐπικουρίαν ἐξαιτεῖται καταπεμφθήσεσθαι τούτῳ, ἥ καὶ θαυσιλῶς καταπεμφθείσης, οὐδαμῶς ἡρεμεί, ἀλλὰ τοὺς τῶν ἱατρῶν ἀρίστους εὐθὺς μιμεῖται, οἱ τὰς νόσους πρῶτον καλῶς διασκευάμενοι, οὕτω τὰ φάρμακα προσηκόντως προσάγουσι. Καὶ ὁ μέγας οὖν παντοῖος ἦν. Οὐ μόνον ἱατρὸς καὶ τῶν ψυχῶν ἄριστος οἰκονόμος, ὥς οὐκ οἶδ' εἴ τις τῶν πάντων, ἀλλὰ καὶ κυβερνήτης ἐμπειρότατος ἀνεδείχθη, τὴν ναῦν τὴν πνευματικὴν οἰακίζων καὶ πρὸς τὰς ἀντιπνοίας τῶν ἐναντίων στερεῶς ἀπομαχόμενος, τῶν ναυτῶν καθευδόντων νηνεμίας ὥσπερ ὑπαρχούσης. Εἰ δέ ποτε καὶ ἐπαγρυπνήσαι τούτοις δεήσειε μικρόν, ὕβρεσι καὶ ὀνειδέσι βάλλειν τὸν κυβερνήτην, ὥσπερ οὐκ ἀνεχόμενοι, ὅτι μὴ τὸ σκάφος ἐξ κατὰ βυθοῦ καταδύναι.

80—Ἦν οὖν πολυειδὴς τὸν λόγον καὶ τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἱατρείαν καὶ παρῶν καὶ ἀπὼν τῷ τοῦ Χριστοῦ θεῷ συστήματι, ὅλαις ἡμέραις νοθετῶν, παραινῶν, συμβουλευῶν, παρακαλῶν, ἐπιτιμῶν παιδεύων καὶ ὅσα τῆς βελτίστης ἱατρείας, οὐκ ἀφῆκεν ἐκ τοῦ τοῦ Θεοῦ μεταχειρίσεως, ἀμύνων ἀδικομένων ρυόμενος πτωχοὺς ἐκ χειρὸς πτωχευτέρων, προστατεύων πενήτων, ἐπαρκῶν χήραις καὶ ὀρφανοῖς ἐπιβόησι τοῖς ἀλογίστως προσπταίοισι παντὶ βίῳ καὶ ἡλικίᾳ, μονάζοντι καὶ κοινικοῦσαις, τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενόμενος, εἰσηγούμενος τὰ πρᾶκτα νομοθετῶν γάμων καὶ ὁμιλιῶν, πάντας προτρέπων πρὸς αἵρεσιν καὶ ἐργασίαν τῶν βελτιῶν πρὸς ἰσότητα τοῦ δικαίου καὶ ὅπως τὰ κατ' αὐτοὺς προχωρήσῃ πρὸς τὸ βέλτιον, εἰ βούλονται, παρύγγεα τὰ κατ' αὐτοὺς εὐνομεῖν. Λειποψυχοῦσι καὶ ὀδυνωμένοις μέγα παραμύθιον ἦν, βακτηρία γήρας, παιδαγωγία νεότητος, αἰχμαλώτων ρύστης.

Ἐπεὶ δὲ ἀνεφύησαν αὐτῷ καὶ τινες γλῶσσαι ἀνασσευομένης, μὴ ἀποκνήσασθαι κατὰ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρχιερέως ἑαυτὰς ἀκονίσαι ἀναγκαῖον ὅσα ἐμὲ εἰδέναι ἐκ προχείρου διελέσθαι εἰς ὅσα καὶ οἷα ὁ διδακτικὸς λόγος διαίρεσιν ἐπιδέχεται, εἰ καὶ μικρὸν τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας ὑμᾶς παρελκύσομεν.

81—Τριῶν εἰδῶν ὄντων τοῦ διδακτικοῦ λόγου, ὡς οἱ σοφοὶ φασί, Τὸ μὲν αὐτῶν παραινετικὸν καὶ συμβουλευτικόν, ἡ τὸν προτρεπτικὸν καὶ παρακλητικόν, περὶ τὴν τῶν καθηκόντων καὶ σπουδαίων αἵρεσιν τε καὶ πράξιν. Τὸ δὲ ἐπιτιμητικὸν τῷ ἐκκελυμένῳ καὶ κεχηνωμένῳ, περὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰσηγήσιν καὶ σπουδὴν οὐ φροντίζοντι, λόγοις στύφουσι καὶ δάκρυσιν ὑπαλεῖψαι καὶ στομῶσαι πρὸς ἀνδρείαν. Τὸ δ' αὖ τρίτον παιδευτικόν, τὸ κατὰ τοῦ μὴ ἐνενδότου καὶ ἐπιπειθοῦς ὄντος, λόγῳ παρακλητικῷ καὶ στύφαντι, ὡς βακτηρία χρήσασθαι τὸν ἐφεστάναι λαχόντα καὶ πρὸς ρώμην ἐκκαλέσασθαι, τὸν Σωτῆρα καὶ τούτῳ μιμούμενον, ὃς τοὺς ἐν ἱερῷ πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας καὶ κοινὸν ἡγουμένους καὶ βατὸν τοῖς πᾶσι, φραγγέλιῳ τούτους βάλλον ἐξώθει τοῦ ἱεροῦ.

82—(Τὰ τρία εἶδη τῆς θεραπευτικῆς). Οἶδα δὲ καὶ τὴν Ἱπποκράτους ἐπιστήμην ἐν τρισὶ τὸ κράτος τῆς θεραπείας ἔχουσιν, ἐν τε φαρμάκοις καὶ καυτήρσι καὶ ἀνατομαῖς καὶ διαιρέσεσι. Ταῦτα δὲ πάντα, προσούσας μὲν ἀποσκευάζει τὰς νόσους, ἀπούσας δέ, τὴν ὑγίαν φυλάττει τοῖς σώμασι. Εἰ γοῦν ἐν τι τῶν τριῶν ἐξέλαι τις, οὐχὶ καὶ σὺν ἅμα αὐτῷ τὴν ἐκ τούτου προσγινομένην θεραπείαν ἐν τοῖς ἀνθρώποις; Ἀλλ' ὁ λόγος καθ' εἰρμόν ἴτω τῆς ὑποθέσεως.

Ἔστι μὲν ἐπὶ τῷ νοσοῦντι σώματι ποικίλως καὶ πικρηλλαγμένως κερᾶσαι τὰ φάρμακα καὶ τὴν νόσον μεταχειρίσασθαι εἰς ὅσα καὶ οἷα ὑπαγορεύει ἡ νόσος καὶ ἡ ἀσφαλὴς ἐπιστήμη. Καὶ γὰρ ἔστι μὲν, οὗ τῇ τομῇ χρηστέον, οὗ δὲ τῷ καυτήρι, ἄλλοτε δὲ φαρμάκον πόσει. Καὶ γὰρ διαφοροῖς οὖσι τοῖς σώμασι καὶ τοῖς νοσήμασι, διάφοροι καὶ αἱ κράσεις πεφυκάσι. Διὰ ταῦτα καὶ αἱ θεραπείαι διάφοροι.

83—Εἰ γοῦν τὴν διαιρετικὴν, ὅτι ἀποτόμως χρῆται τοῖς σώμασιν, ἐξελεῖν δεῖ τῆς τέχνης, οὗ κατατιμήσειε τίς εἰπεῖν καὶ τὴν καυστικὴν, οὐχ ἥττον ἀλγεῖν παρασκευάζουσιν, ὅτι μὴ καὶ πλέον, ὅσῳ μᾶλλον ἐκφυρωθεῖη τὸ σιδήριον καὶ μὴ τὴν ἡμετέραν καυτήρην ἐλεύσεται τις, οὐ μετ' οὐ πολὺ, διαβάλλων καὶ τὰ φάρμακα, τὸ ἀντιβίον καὶ τὴν ἀλόην, τὴν πικροῖαν πύτων προδοικνύς; Εἰ γοῦν ταῦτ' οὕτως ἔξει, ἐκ τούτων τὴν ἀποτομικὴν κακίστων ποτὶς ἄρ' εἴη; Ἐκ γὰρ τῆς προτάσεως δῆλον σοι τὸ συμπεέρασμα γίνεται. Οἰχίησεται τὰ πάντα τῶν καὶ περιτραπήσεται καὶ ἀκοσμία καθέξει καὶ κακῶς τὸ πᾶν διαθήσεται. λυθείσης τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς συνδετικῆς ἐνώσεως καὶ τὰ γε τῶν σωματικῶν νενοσηκότα οὐ ποτ' ἂν πρὸς ὑγίαν ἐπανέλθῃ, οὐκ ὄντων φαρμάκων, οὐ καυτήρων, οὐκ ὄντος τοῦ διαιρετικοῦ ὄργανου τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

84—Ὡς γὰρ ἀδύνατον ἡλίου ὑπὲρ γῆν ὄντος ἐν τῷδε τῷ ἡμισφαίριῳ μὴ καὶ ὑπὸ γῆν καταδῦναι, οὕτως αὖ τῶν ἀδυνάτων ἂν εἴη καλῶς ἔχοντα τὰ σώματα μὴ καὶ εἰς τοῦναντίον αὐτὰ παραχωρήσαι, περιτραπέισης τῆς πρὶν ὑγειοῦς ἔξεως. Καὶ περιτραπέντα τίσι διορθωτέον, εἰπέ μοι, τῆς ἐπιστήμης ἐκ μέσου γεγεννημένης ὅτι δάκνει καὶ στύφει; Ἀλλ' ὅρα σοι τὸ τοῦ λόγου συμπέρασμα ὅταν τὴν ἀτοπίαν συνάγῃ καὶ εἰς οἶον σε τέλος φέρον· ἐμβάλλει. Ἀλλὰ γὰρ μικρόν τι ἀνασχόμενος φέρων μετάθες τὴν διαίρεσιν ἐπὶ τὸν διαιρετικὸν τῆς διδασκαλίας λόγον καὶ ὄψει τοῦτ' οὐδὲν ἐκείνου ἀποδέοντα, εἰ μὴ καὶ πολὺ τὸ περιὸν ἐν τούτοις, εἴ τις ὀρθῶς ἐθελήσειε κρίνειν. Ὅσον γὰρ τὸ παραλλάττον ψυχῆς τε καὶ σώματος, τοσοῦτον ἄρα δεήσει πλείονων ἰατρειῶν ἐνταῦθα καὶ τοῦ κατ' ἐπιστήμην ἀρίστου διδασκάλου.

85—Τίς οὖν οὐκ οἶδεν ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας ἡγμένους ὅσον τὸ ὑπερφέρον ψυχῆς πρὸς σῶμα; Καὶ ὅσον ἀνήκει περὶ ταύτης ποιεῖσθαι λόγον, τὸν λαχόντα τῶν πολλῶν φροντίζειν καὶ προκαθέζεσθαι; Εἰ γοῦν τις ἐν τι

τῶν μορίων τοῦ διδακτικοῦ λόγου, τριῶν ὄντων, ἀφέλοιτο, οὐχὶ καὶ τὴν ἐπὶ τούτου προσγενομένην μετάθεσιν τῇ ψυχῇ ἐκ τῶν χειρόνων πρὸς τὰ κρείττω ἀφείλετο; οὐδὲ γὰρ πίντων πανταχοῦ τὸ παραινετικόν, ὥσπερ οὐδ' ἐν πᾶσι τὰ φάρμακα. Οὐδὲ πάντων τὸ ἐπιτιμητικὸν ἀξιόχρεων πρὸς ἀνάρρωσιν ἡθῶν βελτιόνων, ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ πάντων ἔξεστι καὶ κατὰ πάσης νόσου τῇ διαιρετικῇ χρῆσθαι. Διὰ τοι τοῦτο, οὐδὲ κατὰ παντὸς μὲν ἂν εἴη τῷ παιδευτικῷ χρῆσθαι, πιθηνίου ὄντος τῷ παραινετικῷ λόγῳ, κατὰ δὲ τοῦ μὴ τοιούτου, χρηστέον. Αἱ γὰρ τῆς ψυχῆς διαφοροὶ πρὸς τὰ φαῦλα, εἴτε διαθέσεις, εἴ τουν ἔξεις, ποιοῦσι τὴν ποικιλίαν κατὰ τὰ φάρμακα, ὥστε ἔοικας, ὁ ταῦτα λέγων, καὶ φαρμάκοις τοῖς ἁλλεπαλλήλοις καὶ πυκνοῖς δυσχεραίνειν. Οὐκ ἐπ' αὐτῆς ἀληθείας τουτοιῖσι δυσχεραίνειν, ἀλλὰ τῇ τῶν ψυχῶν ἰατρείᾳ καὶ θεραπείᾳ φθονεῖν καὶ οἷς ὁ βίος μεθαρμοσθεὶς πρὸς τὸ σεμνότερον ἐπέδωκε τῇ τοῦ λόγου δυνάμει, ἀπὸ τοῦ τριακοστοῦ πρὸς τὸ ἑξηκοστὸν καὶ ἑκατοστόν.

86—Σὺ δ' ὦ κακῶν εὐρημάτων διδάσκατε καὶ καταγγελεῦ, πολλῶν καὶ πολυειδῶν μορίων τοῦ διδακτικοῦ λόγου ὄντων, τίνι ἢ ποίῳ τρόπῳ λαβὼν ἔχεις τὴν θεραπείαν; Οὐδὲν γὰρ τούτων ἔχεις. Οὐδὲ γὰρ, οὐδ' ἔλαβες. Ὅρᾳς ὅπως ἡ τοῦ ἐνὸς μορίου ἀθετησις καὶ ἄλλα περιφρονηθῆναι πεποίηκεν; Ὅρᾳς ὅπως ἀνίατα νοσῶν εἰσάγεις τὸ ἀθεράπευτον τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν; Εἰ μὲν οὖν καλὸν τὸ δικαίον ἐκ παντός καὶ ἡ σεμνότης τοῦ βίου καὶ τὸ σωφρονεῖν ὥσπερ τιμᾶται παρὰ παντὸς νοῦν ἔχοντος καὶ στέργεται, ὥσπερ αὐτὰντα οὐκ ἐκτὸς λόγου παρὰ τῶν συνεστώτων τὸ φρόνημα κακίζεται καὶ ὡς ἀποτρόπαια ἀγεται, τί βλασφημῶν διακένους ρήμασι βάλλεις τὸν ταῦτα ἀπελάσαντα τὰς ἀσέμνους ἐκ ποδῶν καὶ θεομισεῖς τοῦ βίου κακίας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης πηξάμενον ὄρους;

87—Ἐγὼ μὲν οὖν πάντα γε εἰς ἑμαυτὸν ἀναλεγόμενος οὐκ ἔχω πως ἄλλως ἢν ἡ γενέσθαι τὴν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἰατρείαν λογίσασθαι ἢ κατὰ ταῦτά γε, ἅπερ ἀπέφηνα. Εἰδ' οὖν, παρὼν αὐτὸς σύ, νουθέτησον καὶ δεῖξον σαυτὸν καινῶν εὐρημάτων ἐργαστήριον καὶ φάνηθι νέος καινοτόμος. Τὰ γὰρ νεαρὰ καὶ χαριέστερα πω. Εἰ δ' οὐκ ἔχεις λέγειν, ὥσπερ οὖν οὐδ' ἔξεις, κἄν πάντα ἄνω καὶ κάτω περιάγῃς καὶ περιστρέψῃς, αἰδέσθητι τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ λόγου ἐναιθρόπῃσιν καὶ τὰ πάθη, ἅπερ εἰ δουλικῷ τῷ σχήματι διὰ σέ καὶ τὴν σὴν χρόνιον ἐν Ἄδου κίθαιρξιν καὶ ταλαιπωρίαν ὑπέστη. Σύναψον σεαυτὸν τῷ ἀτμήτῳ καὶ μὴ διεργωγῷ χιτῶνι Χριστοῦ. Οὐ μὴ γὰρ διαρρήξῃς, κἄν μετὰ Ἰουδαίων, κἄν μετὰ Ἑλλήνων, κἄν μετ' ἄλλων τινῶν τῶν τῆς βασιλείας ἐκπεπωκότων σαυτὸν ἐντάξῃς, τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, τὴν μίαν πίστιν τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα Ἅγιον, ἣν σφραγισάμενος τῷ οἰκείῳ αἵματι, Πέτρος καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις ἐξῆς ἐνεχείρησεν. Εἰ μὲν εὐπεί-

θῆς γένοιο πατρικοῖς παραγγέλμασι, ὑπερορίους ποιήσας τὰς πολυπλόκους ἄρκυς, αἷς τῆς εὐθείας ἐξώκειλας καὶ τοὺς ἀφελεστέρους ἐπ' ὀλίσθῳ σουτοῦ εἰς πέταυρον ἀπωλείας καθέλκεις, καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας σταίῃς, εὖ οἶδ', ὅτι καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ περιαστράψαι σε τὸ μέγα τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ φῶς καὶ ἀρρήτων ἄρρητα διδάξεις κατα Παῦλον. Εἰ δ' οὐ πεισθῇς, ἀλλὰ κατὰ σουτοῦ εὐπροσώπους ἀπολογίας συμπλάττων διατελέσεις, τότε πεισθῇς, ὅτε οὐδὲν ὄφελός σοι τὸ πείθεσθαι παρέξει, ἀλλὰ τὴν ἀγανάκτησιν ἐνδικον ἐπάξει, τὴν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀπόχρη ταῦτα ¹⁾).

88—Ἐγὼ δὲ τοῦ μεγάλου, εἰ μὲν μὴ τοὺς κατ' ἀρετὴν ἐκ νέου ἰδρωτάς θανμάζειν εἶχον, ἐθαύμασα ἂν τοῦ μὴ λαβεῖν πρόσωπον ἐν κρίσει δυνάστου τε καὶ πένητος καὶ τὸ ἀρριπῶς ἔχειν πρὸς τὰς ἐκατέρων ἀνισότηας καὶ ἀμετρίας μεγιστάνων καὶ ἀφανῶν καὶ τὸ στάθμην εἶναι καὶ ὁρᾶσθαι πρὸς τε τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις καὶ πᾶσιν, οἷς μετεῖη τοῦ δικαίου τούτοις, αὐτὸ δίδοναι ἀκραιότητα, κἂν βασιλεὺς ὢν τυγχάνη ὁ τῆς ἀδίκου μοίρας. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἦρχε τὴν πολλῶν βέλτιον χρυσοῦ ὑετίζουσιν γλῶτταν, τὴν τῆς μετανοίας ὁσιότητα καὶ τὴν ἀφθονον καὶ ἐπαρκῆ χεῖρα τοῖς ἐνδεέσιν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο μικρόν, ἀλλὰ τὴν τῶν ψυχῶν ἰατρείαν καὶ σοφὴν θεραπείαν ἐθαύμασα ἂν ὅπως διὰ τῶν ἐναντίων δραστηκωτέραν φημι καὶ μαλακτικωτέραν εἰς μίαν ὑγίαν τοὺς νοσούντας ἐπηπόρευθαι.

89—Οὕτως ἡ μεγάλη τῆς Ἐκκλησίας σάβιζ καὶ τὰ οὐράνια φθεγγομένη γλῶττα, πάντας ἦν προτρέπουσα καὶ ἐπαλείφουσα πρὸς σεμνότητα βίου καὶ πείθουσα μὴ τὴν πλεονεξίαν, ἀλλὰ τὴν ἰσότητα τοῦ δικαίου αἰρεῖσθαι οἷς προκύψας Θεὸς ἐμφανίζεται καὶ μὴ ἀσελεγεῖς, ἀλλὰ τοὺς ὁσφὺν περιεζωσμένους εἶναι καὶ μὴ ἀρπάζειν, ἀλλὰ πᾶσι σπλάγγνα οἰκτιρμῶν ὑπανοίγειν ²⁾), αὐτὸς πρῶτος ἴλεω Θεοῦ τυχόντας, ὃς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον

1) Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ 86α Κεφ. νομίζομεν ὅτι ὑπαινίσσεται τὸν βλάσφημον Ἀκίνδυνον ἢ καὶ αὐτὸν τὸν προστάτην του Πατριάρχην Ἰωάννην Καλέκαν (1334—1347), ὅστις εἶχε παραλύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ταχθεὶς μετὰ τὰς δύο τοπικὰς ἐν Κων)πόλει τοῦ 1341 κατὰ Βαβλαὰμ καὶ τῶν ὁπαδῶν του συνόδους μετὰ τὴν μερίδα τὴν ἀντίθετον τῷ Παλαμῇ Γρηγορίῳ καὶ καθαιρεθεὶς ἐν ἔτει 1347.

2) Ἐπανορθωτικὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν ἔργον ἐνὸς Ἐπισκόπου καὶ ποιμένος εἶναι ἡ διὰ τῆς ἁρμονίας τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παραδείγματός του ἠθικὴ διάπλασις τοῦ ποιμνίου του. Διὸ καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἐδίδασκε τὴν εὐσέβειαν, τὴν εἰρήνην, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀμερόληπτον δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐποιαν, αὐτὸς πρῶτος δίδων τὸ καλὸν παράδειγμα, μὴ ἐξαίρων τὸν αὐστηρὸν καὶ εὐγενῆ του ἔλεγχον, μήτε πρὸς τοὺς εὐγενεῖς καὶ μεγιστάνας καὶ τοὺς συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, μήτε πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τοὺς μοναχοὺς, εἰς οὓς συνίστα τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν τὴν ἀκτημοσύνην, τὴν νηστείαν, τὴν ἐγκράτειαν τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀδιάλειπτον προσευχήν.

ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Καὶ μὴν καὶ τοὺς τὸν μοναδικὸν καὶ ἄζυγα βίον καὶ καθηγιασμένον ἐλομένους καὶ πενία καὶ ἀκτημοσύνη βίῳ παντὶ ἡρημένους συζῆν καὶ κακουχεῖσθαι καὶ τὴν σάρκα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις προσδαπανᾶν καὶ ἐκτῆκεν καὶ Θεῷ προσανέχειν ἡμέρας ὅλας καὶ νύκτας παρῆνει τὰς πρὸς αὐτὸν ἀσφαλεστάτας ἐγγύας ἀκαπηλεύτους συντηρεῖν, εἴπερ οὐκ ἔξω τοῦ μακαρίζεσθαι πίπτειν ἐθέλομεν καὶ Θεὸν ζημιωθῆναι, τὸ μέγα ὄντως καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Τοῖς δ' ἐν τέλει καὶ εὐγενέσι καὶ καθ' αἷμα προσήκουσι βασιλεῖ ὑποδεικνὺς ὅσον τι φέρειν τὸν ὄλεθρον, τὸ κατακονδυλίζειν καὶ ὑφαρπάζειν ὀρφανῶν καὶ χηρῶν καὶ πενήτων περιουσίας εἴσω τούτους ἐνέβαλε τῆς μεγάλης καὶ ἀληθινῆς σαγῆνης τῶν ἀλλείων.

90—Ἄλλ' οὕτω πάντα καθ' εἰρμὸν καὶ ρυθμὸν βαίνοντα θεῖον καὶ προχωροῦντα καὶ συναρπάζοντα καὶ συνεπιδιδόντα, ἐξαίφνης πρὸς μὲν κρουσάμενα εἰς τοῦναντίον ἐχώρησαν. Καὶ γὰρ τὸ δαιμόνιον φύλον ἀπαξ κατὰ Θεοῦ τραχηλιάσαν καὶ τῶν οὐρανίων καταγεγνῆν ἀψίδων καὶ μάχην ἄσπονδον καθ' ἡμῶν ἀράμενον, ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἐκεῖνος ἐκπέπτωκεν, ἡμᾶς ἐώρα ἀνερχομένους, πῶς οἶόν τ' ἦν ἀκεκτῶς φέρειν καὶ ἅπαντας, οὓς πρῶην συλλαβὼν εἶχεν, ἐκ βεβλημένων ὁδῶν τῆς αὐτοῦ πολυπλόκου σαγῆνης καὶ τῆς θείας ἐντὸς γενομένης.

91—Ἄλλα γὰρ ὁρᾶτε καὶ τὸ κακοῦργημα τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς οἷα τῶν μηχανημάτων ἐξαπορῶν μεταπίπτει ὁ πάντοτε. Συλλαβὼν μετ' αὐτοῦ, οὓς ὁρμὴ πρὸς τὰ φαῦλα πέφυκεν ἀνεγείρειν καὶ πολλοὺς τῶν ἀκεραιότητι καὶ ἀφελείᾳ συζώντων καὶ ὁσους ἄλλους ἤδει ἀπερρωγότας τοῦ ἀτμήτου καὶ ἀρρήκτου χιτῶνος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὅτε οὐκ ἔδει, καὶ τάξας κατὰ συστήματα καὶ φατρίας τούτους, κωμφοεῖν ἀφήκε καὶ ὑβρίζειν τὸν δίκαιον. Καὶ δὴ περιῖασι πανταχοῦ τὸν δῆμον ἀνασοβοῦντες, πολλὰ τῷ μεγάλῳ ἀναίδην προστριβόμενοι ἄτοπα καὶ συσκευάζοντες, ἃ δῆτα καὶ τῷ ἐκ νέου ἐντεθραμμένῳ τῇ φαυλότητι μοῖρα καὶ συνεξητασμένῳ τοῖς εἰς ἔσχατον πονηρίας ἀφιγμένοις καὶ ἀσύγγνωστα βίῳ παντὶ ἐνεῖληθέντι τοῖς πονηροῖς, ἀπώκνησαν. Ἐκεῖνοι δὲ λέγοντες ἦσαν, ἐξ ὧν ἀντὶ τοῦ πιστεῦσθαι καὶ δόξαν ἀληθείας ἐνέγκασθαι, τοῦναντίον ψευδεῖς καὶ πονηροὶ καὶ μισόκαλοι ἔδοξαν, οἷς ὁ βίος ἀληθείᾳ προσῆκεν ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὸν βίον τοῦ μεγάλου κρίνουσι.

92—Μὴ γὰρ ἔχοντες ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν βίου τι κατ' αὐτοῦ σκαιωρεῖν, τολμηρᾷ γλώττῃ εἰς τὸ σέβας, ᾧ δίκτη Θεοῦ, τὰς διαβολὰς ράπτοντες περιῖστασαν. Καὶ ὅσα ἐκεῖνος ποιῶν τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος τοὺς ἐχομένους πρὶν ἐξέλοιτο, ταῦτ' εἰς πάντα τὰναντία μετασκευάζοντες εἰς πάντας ἐφήμιζον καὶ λόγους φαύλους καὶ πολὺ τὸ κακοῦργον ἔχοντες εἰς ἀναπεπταμένας ἀκοὰς εἰσέχεον, μή τις ἀποφράττοντος μηδ' ἀναστομοῦντος τὰ τῆς κακίας ρεύματα. Ὅθεν καὶ τὸ δοκεῖν ἀναπείθουσι παρέχεσθαι

δόξαν τοῦ ἀληθεύειν. Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν ἢ γνώσις, ἀλλὰ τῶν ὀλίγων. Τοῖς δὲ πολλοῖς οὐ ράδιον τὸ δέον συνιδεῖν. Ὁ δὲ μὴ συνιδὼν τὸ δέον, ὡς χορή, πῶς τὰς ψήφους ἀπαρалоγίστους ποιήσαιτ' ἂν;

93—Διὰ ταῦτα, ὡς γέ μοι δοκεῖ, συμβαίνει τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα φύρδην καὶ ἀνωμάλως φέρεσθαι. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις τῷ δύνασθαι πολλὰ λέγειν καὶ ἑαυτοὺς διεκδικεῖν, ὅσους ἐντὸς συλλαβοῦσα ἡ σωτηρία σαγήνη, τῷ βασιλεῖ κατὰ συστήματα προσιόντες κατεβόων τοῦ ἁγίου. Τοῦ βασιλέως σαφῶς τὸν μέγαν εἰδότος, μηδαμῶς αὐτοῖς τὰς ἀκοὰς ὑποσχόντος, κακοὶ κακῶς ἀνεχώρουν. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἡρεμεῖν τὴν πονηρίαν, οὐκουν οὐδὲ ἡρέμει μέχρως ἂν τὰ βεβουλευμένα εἰς ἔργον περάνη. Ἐπεὶ δὲ καθ' ἑκάστην προσετίθεντο τῇ φαύλῃ καὶ ἕτεροι μοῖρα καὶ αἰεὶ προστιθέμενοι καὶ τὸ ρῆγμα μέγα ἦν περὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ ἐκ προσθέσεως εἰς μεῖζον τὸ κακὸν προεχώρει, ὥστε καὶ τῶν ἀρχιερέων πολλοὺς καὶ τῶν ἀρετῇ συζώντων μοναχῶν συναπαχθῆναι τῷ κακουργήματι, οἳ οὐκ ἐνέλιπον λαλοῦντες ἄδικα κατὰ τοῦ ἀληθοῦς ποιμένος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐπὶ τε τοῦ κρατοῦντος, ἐπὶ τε πάντος τοῦ ὁμοφύλου.

94—Ἀπορῶν γοῦν ὁ βασιλεὺς καὶ οὐκ ἔχων, ὅπερ ἂν καὶ δράσειε, καίτοι τᾶλλα εὐμήχανος ὢν δεδουμένος τῇ ἐμύμῃ καὶ αὐτὸς γένηται εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, δηλοῖ τῷ Πατριάρχῃ τὰ κατ' αὐτόν. Τῷ δὲ μεῖζον ἐκέλευε τῆς τῶν νοσούντων θεραπείας ἡ φροντίς. Ὁ δὲ οὐκ ἦσαν ἰατροὶ. Καὶ διὰ τοῦτο πάντα ποιῶν οὐ κατέπεσεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπελθόντες ἐπέθεντο τῷ βασιλεῖ καὶ φανερώς ἐστασίαζον καὶ τὸ πᾶν συγγεῖν ἐπεχειροῦν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς μεθέλκειν. Αἰσας οὖν ὁ βασιλεὺς μὴ τι καὶ νεώτερον ἐπεξεργασθεῖν καὶ εἰς ἐμφύλιον μάχην χωρήσειε τὰ τῆς στάσεως, μηνύει καὶ αὐτὸς τὰ τοῦ δράματος τῷ Πατριάρχῃ. Ὁ δὲ εὐκαίρως ἐπιμνησθεὶς τοῦ πρώτου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, παραγγέλλοντος «ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον μὴ ἀναγκαστῶς»¹⁾ καὶ νόμου Ἐκκλησίας «ἐκόντων ἀρχεῖν τῶν ὑπὸ χεῖρα» παραχωρεῖ τοῖς στασιασταῖς τοῦ θρόνου.

95—Αὐτὸς δὲ τοῖς αὐτοῦ φροντιστηρίοις ἐνησυχάζει, ἅπερ ἐκ βάθρων χερσὶν ἰδίαις ἀγλαῖς καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἀνήγειρε μαθηταῖς καὶ ναοῦς, τὸν μὲν τῇ θείᾳ καὶ ζωαρχικῇ Τριάδι, τὸν δὲ τῷ ἐμῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ἕτερον δὲ τῇ Θεομήτορι καὶ Πανάγνῳ Παρθένῳ καὶ ἄλλον τῷ Ταξιάρχῃ τῶν ἁνω δυνάμεων καὶ ἕτερον αὐτὸς τῇ Θεοτόκῳ, ὃ δὴ φροντιστήριόν ἐστιν εἰς καταγωγὴν καὶ ἄσκησιν μοναζουσῶν γυναικῶν²⁾. Ἐπεὶ δὲ καὶ

1) 1 Πέτρου 5, 2.

2) Τὸ τῆς ἡσυχίας τοῦ Ἀθανασίου Μοναστήριον φαίνεται ὅτι ἐν Ξερολόφῳ τῆς Κων/πόλεως. Κ ἰ ὁ μὲν Γ. Φραντζῆς (χρονικὸν βιβλ. Α'. Κεφ. β') λέγει ἀπλῶς

Ἡ Β'. παραίτησις τοῦ Ἀθανασίου.

112—«Τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οἷς αὐτὸς οἶδε κρίμασι καὶ δευτερό-
 » πρῶτα τὴν φροντίδα διαδεξάμενοι, (τοῖς εἰς τοῦτο προτρεψαμένοις ὑμῖν,
 » ὑμεῖς γὰρ ἐκεῖνοι, ὡς καὶ περὶ ἡμῶν προνοησαμένοις τὰ κρεῖττω ὁ τῆς
 » Ἐκκλησίας Θεὸς ἀνταμείψαιτο καὶ μάλιστα τῷ θεοστεφεῖ βασιλεῖ καὶ
 » ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, ἀρχῇθεν περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐνδειξαμένῳ τὸν
 » κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλον καὶ σπουδὴν καὶ ἀναδοχὴν καθ' ἐκάστην ἐνδει-
 » κνυμένῳ ἀρίστῳ φρενί. Δι' ἣν καὶ ἡμῶν οὐ διέλιπε κήδεσθαι, ἐπαίνοισι
 » καὶ εὐφημίαις καταγεραίρων καὶ στολαῖς ἱεραρχικαῖς καὶ ἱεραῖς εἰκόσι
 » ταῖς μετὰ κόσμου καὶ εὐεργεσίαις ἀσυγκρίτως τὴν Ἐκκλησίαν κατα-
 » πλουτῶν, ὡς οὐ ποτε τῶν Πατριαρχούντων τινος τοιούτων ἐπαπολαῦσαι
 » πρὸς τῶν ἀνέκαθεν εὐσεβῶν καὶ ὁρθοδόξων αὐτοκρατόρων, εἰ μὴ πον
 » καὶ τὴν παρίσωσιν πρὸς τὸν τούτου πατέρα κατὰ πνεῦμα, τὸν μέγαν
 » φημί καὶ ἱσαπόστολον εἰκάσειεν ἂν τις ἐν ταῖς κατὰ τὸν ἐν ἀγίοις ἐκεί-
 » νον τιμαῖς ἱερώτατον Σίλβεστρον, εἰ καὶ ἐν τῷ μέσον πρὸς τὰ ἡμέτε-
 » ρα, ὅσον ἀκτίνας ἡλιακῆς τοὺς πρὸς αὐτὴν ἀπενέχοντας. Δι' αὐτὴν καὶ πλου-
 » σιοπαρόχως ἀνταμειφθεῖν πρὸς τοῦ Πατριάρχου, καθὰ τῷ μεγάλῳ
 » ἐκείνῳ ἐν βασιλεῦσι τὰ γέρα καὶ πρῶτον ἐν ὁρθόδοξοις, ὑποστρωγνύντος
 » καὶ τοῦτο Θεοῦ ὑπὸ τοῦ πόδας αὐτοῦ τῶν ἐκδοῦντος ἴσα καὶ λεανθέντι
 » πληρῶ πλατειῶν, ἐν δὲ γὰρ τῇ βασιλείᾳ Χριστοῦ ἐκείνῳ συνευχεῖσθαι καὶ
 » ἐν αὐτῷ γάννυσθαι. Ἀλλ' ὅπερ καὶ λέγειν ἐξεδράμηται¹⁾).

» Πρὸς τὸ τῆς ἱεραρχίας ἀνατεθέντες ἡμεῖς ὑψηλόν, οὔτε διηγωνί-
 » σμεθα πρεπόντως, οὔτε ἐδόξαμεν τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ δύσχηστοι
 » πλέον, παρ' ὅσον καὶ εὐρισκόμεθα καὶ διὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἷς προσω-
 » νειδίκασι τὸ ἐν ὑποκρίσει βιοῦντας ἡμᾶς, οὐδὲ κατὰ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν
 » πίστεως συκοφαντῆσαι ἐφείσαντο, οἷς Θεὸς τοῦ παντός, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ
 » ἐκ πλάνης καὶ ἀσεβείας βροτοὺς ἐκλυτρώσασθαι, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου
 » ἀντιμέτρησον! Καὶ ἡ ρομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν,
 » εἰ ἐγὼ ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἀπὸ γαστροῦ καὶ μᾶλλον τοῖς περὶ τὸν Ἰάκω-
 » βον, τοῖς ἐπαράτοις καὶ πάντῃ θεοστυγέσιν, οἱ καὶ καθάπερ ἀπεχθάνο-
 » μενοι τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, δικαιοῦσαντι καὶ ἡμᾶς καλεῖσθαι ἀπὸ Χρι-
 » στοῦ καὶ μὴ ἔχοντες ὅπως ἐκεῖνον ἀμύνονται, κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνου

Ἀθηνῶν ἀρχιεπίσκοπος λέγει ὅτι κατὰ τὸ 1308 εἶχεν ἀναχωρήσῃ ἐκ Κων)πόλεως ἐπιστρέφων εἰς Αἴγυπτον, ἀρα δὲν ἦτο παρὼν κατὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀθα-
 νασίου τῷ 1310. Ὡσαύτως ἀσυμβίβαστος φαίνεται καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Μ.
 Γεδεῶν (Πατρ. Πίν. σελ. 405), καθ' ἣν δὲ ἦν ἐπαύθη τοῦ θρόνου ὡς σιμωνιακός.

1) Ἡ παρὲνθεσις τυγχάνει μεταγενεστέρα πολλὴ τῆς κατὰ τὸ 1347 ἀντιγραφῆς
 τοῦ κώδικος.

» καὶ θειανδρικῆς καὶ προσκυνητῆς εἰκόνης, τῆς ἐρημώσεως τὰ βδελύγμα-
 » τα. Ὡς τῶν ἑμῶν κακῶν, λυτῆσαι οὐκ ἔφριξαν. Πρὸς δὲ καὶ τῆς Πανα-
 » γράτου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ τοῦ τύπου τοῦ θείου καὶ ζωη-
 » φόρου Σταυροῦ, δι' οὗ καὶ ἀνάθεμα πᾶσιν αἱρετικοῖς ἐκβοῶ ἀπὸ Θεοῦ
 » Παντοκράτορος καὶ χριστιανοκατηγόρου παντί, τῷ μὴ ἀξιοχρέως μετα-
 » νοήσαντι ¹⁾).

«Διὰ ταῦτα καὶ τὸ ἐπιτεθὲν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα παραιτοῦμαι
 » καὶ τῆς ὑμῶν Ἱερότητας δέομαι μὴ πρὸς ἐμποδισμὸν ἐνστυγεῖν τινα δι'
 » αὐτὸν τὸν Χριστόν. Ὅτι μὴδὲ δυνατόν ἄλλο τι φρονησαι ἡμᾶς ἀπ' ἄρτι
 » καὶ εἴ τι γένοιτο. Ὅτι καὶ γήρᾳ ἀσθενεῖα ιαλαπωροῦντες, οὐδὲ αὐτὸ τὸ
 » ὄρᾳν ἔχομεν. Ἀλλὰ προσέτι ἀξίῳ τῷ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι ἐκδυσωπῆ-
 »σαι κἀκείνον ὑπὲρ ἑμοῦ πλέον ἀπάντων τῆς Ἐκκλησίας τὴν μέριμναν
 » τρέφοντι συγκρατεῖν ἐξαιτοῦντες καὶ συντρέχειν ὑμῖν ἐν παντί καὶ μάλ-
 » λον εἰς ἐρεῦνης πνευματικῆς ἀναζήτησιν, ὥς ἂν τὸν ἀρμόδιον ταῖς ἡμε-
 » τέραις εὐχαῖς καταπέμψῃ τῇ ποιμνίᾳ Χριστοῦ, εἰς ἐπίσκεψιν ἱερέων καὶ
 » μοναζόντων καὶ λαοῦ χριστιανικοῦ τοῦ σὺν παντός ²⁾).

«Πρὸς δὲ τούτοις, ἐπεὶ τὸν ἐν μέσῳ εἰκὸς εὐρισκόμενον καὶ λυπεῖν
 » καὶ λυπεῖσθαι παρὰ τινων, τοὺς λυπήσαντας ὁλωσθήποτε καὶ τοὺς ὑφ'
 » ἡμῶν λυπηθέντας, συγχωρήσεως ἀξίως ἀμεροτέρους, ὁ ἐπὶ τῷ σφραγίσ-
 » τῳ πλάσμα φιλανθρώπως παραγγέλλομεν, καὶ χαίρειν τα τῶν ὁρθοδό-
 » ξων καὶ σκευωρίας περιφυλάξαι πάντας καὶ ποιμένας καὶ ποιμνία ἕως
 » τὴν γῆν ἥλιος ἐφορᾷ, πρεσβείαις ἀληθεύουσιν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύ-
 » νης σωματωσάσης Θεοτόκου. Τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι Θεοῦ καὶ τοῖς
 » ἐνδοξοτάτοις τοῖς τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τοῖς ἐντιμοτάτοις τοῦ κλή-
 » ρου ἱερεῦσι καὶ μονάζουσι, τοῖς τε στρατευομένοις καὶ τοῖς τῆς πολιτείας
 » πλουσίοις τε καὶ πενόμενοις καὶ ἀνδράσι καὶ γυναῖξι καὶ πᾶσι χριστια-
 » νοῖς ὁρδοξότοις διηνεκῶς χορηγεῖσθαι τὸ τοῦ Θεοῦ ἐπεύχομαι ἔλεος».

113—Ταῦτα εἰπὼν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς μέγας ἀρχιερεὺς καὶ γενναῖος
 τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆς καὶ δράσας ἀναχωρεῖ εὐθὺς καὶ τοῖς αὐτοῦ

1) Ἴδου λοιπόν, ὅτι ἀρχηγὸς τῆς σκευωρίας τῶν ἐπαράτων ἐκείνων ἀνθρώ-
 πων ἦτο Ἰάκωβός τις, ὅστις μετὰ τῶν ἄλλων ἔθεντο τὰ ὁμοιώματα. Τούτους πάν-
 τας ἀναθεματίζει.

2) Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο γενηρᾶν καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι εἶχε χάσιν καὶ
 τὴν ὁρασίν του παρητήθη καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος. Ἡ δὲ ἀξίωσίς του, ἣν
 ἀπευθύνει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα δεικνύει, ὅτι οὐδόλως εἶχε δυσαρεστηθῇ ὁ τελευ-
 ταῖος πρὸς τὸν πρῶτον. Ἐπὶ πλέον δὲ φαίνεται ὅτι ἡ παραιτήσις ἀπευθύνεται
 πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἐν τέλει εἰς ἅπαν τὸ ποιμνιον πάσης τάξεως ἀπευθύνει πα-
 τρικὴν εὐχὴν, ὥς ἀρμόζει παντὶ ποιμένι.

φροντιστηρίους ἐφησυχάζει¹⁾), ὅψε και μόλις διαδράς τὸ κατὰ τὸν πλοῦν μέγα κλυδώνιον καὶ τὰ ὑφορμούντα πειρατικά πλοῖα²⁾), ἐν οἷς σχολάζων καὶ αὐτῷ καὶ Θεῷ, ὅλη ψυχῇ καὶ διανοίᾳ καὶ ἰσχύι καὶ καρδίᾳ προσεσχῆ- κώς, τῶν ἐξ ἑθους αὐτὸν πάλιν ἀσκητικῶν ἰδρώτων τε καὶ πόνων γενναίως δ' γεννάδας περιείχετο, δι' ἃ καὶ πρὸς Θεοῦ μεγάλων θεωριῶν καὶ ἀποκαλύ- ψεων ἤξιούτο. Καὶ δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, οὐχ' ἥττον δέ, ἐξ ὧν κατὰ μέρος προδιεσάφησεν ἐν ἀπορρήτοις, ὅσα μετὰ ταῦτα συνέβη μετ' ἁλλήλων τοῖν δυοῖν βισιλείῳν, τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ ἀσκητῇ καὶ φιλοσόφῳ Ἰωσήφ τῷ πάντῳ φημι, τῷ θείῳ καὶ εὐθέῳ ἀνδρί, ὃ πολὺς μὲν ὁ λόγος καὶ ἡ κατὰ φιλοσοφίαν ἀσκήσις καὶ ἡ φήμη, ὅση περὶ τε πράξιν καὶ θεωρίαν καὶ λογικαῖς δμιλίαις καὶ ἀντιθέσεσιν ἡσχολημένη, πλείω δὲ ἡ σύνεσις καὶ τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης ὕψος, ἢ τε ἀκτμημοσύνη ἢ πλουτοπάροχος καὶ ἡ τῶν ἀρετῶν βασιλικωτάτη ἀγάπη, ἢ μὴ ἔωσα τὸν ταύτης ἐραστὴν καταπεσεῖν ἀλλ' ἀεὶ τοῦτον ἀνάγουσα μέχρις ἂν φθάσῃ τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, οὐ γενομένη, πάσης γίνεται θεωρίας ἀνάπαυσις κατὰ τοὺς θεολόγους καὶ σο- φροὺς ἡμῶν διδασκάλους³⁾).

114.—Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἔτι λέγειν εἴχομεν, ἃ ἐκείνου ἐκ παρέρχου- ὄντα εἰργασμένα καὶ πᾶσι δῆλὰ καθέστησαν, ἃ καὶ τοῖς παροῦσι τῶν λόγῳ καὶ χρόνῳ συνεσομένοις, μεγάλων ἐπεχομένην τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν παρά- κλησιν, ἀλλὰ διὰ καὶ τὴν ὀφείλειαν, εἰ μὴ πάντως ὁ λόγος ἔξω τοῦ μέτρου

1) Καὶ ὁ Ἀγάπιος Λάνδος ἀναφέρει ὅτι ἀπεσύρθη εἰς τὸ Μοναστήριόν του φθάσας διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς προσευχῆς εἰς θεωρίας ὑψηλὰς καὶ ἀποκαλύψεις. Ἐπί- σης ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν (Ἐκκλ. Ἰστ. σελ. 155) λέγει ὅτι ἀπελθὼν ἡσύχασεν εἰς τὰ περὶ τὸν Ξηρόλοφον «Κελλεῖα αὐτοῦ». 2) Φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀθανάσιος προὔτιμη- σε τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ὡς ὑπεργήρωσ, ἵνα μεταβῇ εἰς τὰ παραλιακά μέρη τῶν Ὑψωμαθείων Κων)πόλεως, ὅπου ἦτο ὁ Ξηρόλοφος. Κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ τὴν τρικυμίαν, καὶ τοὺς πειρατάς, οἵτινες τότε κατέκλυσαν τὰς ἑλλ. θαλάσσας καὶ ἐδή- ουν τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας ἐκ πάσης ἐθνικότητος ὄντες, μὴδ' αὐτῶν τῶν Τούρκων τῆς Χέρσου ἐξαιρουμένων, οἱ ὅποιοι ἐξοπλίσαντες πλοιάρια ἐπέδραμον τὰς παραλίας τῆς τε Μακεδονίας καὶ Θράκης συχνάκις. Συνέβαινον δὲ ταῦτα διότι ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε καταστρέψῃ ὡς ἄχρηστον τὸν ἐξ 100 πλοίων στόλον τοῦ πατρὸς του. (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τόμ. ΙΒ' σελ. 420).

3) Τὰ προδιασφαθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου συμβάντα, ἅτινα μετὰ ταῦτα συνέβησαν, δηλ. μετὰ θάνατον τοῦ Ἀθανασίου, εἶναι ἡ γιλονικεῖα τοῦ Ἀνδρονί- κου Β', μετὰ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Ἀνδρονίκου Γ'. (1328—1341) υἱοῦ τοῦ Μιχαὴλ Θ' ἡττις διήρκασεν ἐπτά ἔτη (1321—1328) δι' ἐμφυλίων πολέμων, ὧν τὸ τέλος ἦτο ἡ ἐπικράτης καὶ κατάληψις τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ'. Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου. Περὶ δὲ τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ καὶ φιλοσόφου Ἰωσήφ, περὶ οὗ τοσαῦτα ἐγκώμια καὶ εὐφημίας ἀναφέρει ὁ Συγγραφεὺς οὐδὲν γινώσκωμεν, μήτε τίς δηλ. ἦτο οὗτος, μήτε πόθεν κατήγετο. Ὁ Καλόθετος παρουσιάζει αὐτὸν ὡς πασίγνωστον καὶ περίφημον τῆς ἐποχῆς του.

φερόμενος ἦν. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἑμαυτὸν ἤδη κατάκοπον ὄρων γεγονότα καὶ πρὸς τὴν ἐξῆς εὐφημίαν, πολλαχόθεν συρρέουσιν, ἀποκινῶντά με, ὥς ὑπὲρ τὴν ἐμὴν οὐσαν δύναμιν, ταύτης τε καὶ τὰ τοῦτου μεγάλα καὶ λαμπρὰ κατορθώματα καὶ θαύματα ὅσα ζῶν διετέλει θαυματουργεῖν καὶ ὅσα μετὰ τέλος μέγιστά τε καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα, ἀνάγκη συστῆλαι τὸν λόγον. Ἐπειδὴ πρὸ ἡμῶν μικρά τινα τῶν τοῦ μεγάλου θαυμάτων ἀλλιστα διεξιργάσθημεν ἱερῶ τι καὶ σοφῶ ἀνδρὶ καὶ ὥς οὐκ αὐτὸς διέθηκα, δεῖν ἔκριναι σιωπῇ ταῦτα παρελθεῖν καὶ πρὸς τὸ τοῦ λόγου βλέψαι πέρας.

115—Ὁ μὲν οὖν οὕτω βιώσας καὶ οὕτω πολιτευσάμενος καὶ εἰς μακρὸν γῆρας τοῦ τῆς ζωῆς ὅρου φημι παρεκταθέντος, πρὸς ὃν ἐπόθησε καὶ ᾧ συνέζει, μεθ' οὗ καὶ συναναστρέφη, ἐπειδὴ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάλυσιν ἐπόθει, εἰς τὰς αὐτοῦ χεῖρας τὴν μακαρίαν αὐτοῦ παρατίθησι καὶ καθαρωτάτην ψυχὴν νόσφ κατακλιθεὶς ἐπὶ σκίμποδος καὶ τοῖς φοιτηταῖς αὐτοῦ, πολλοῖς τε οὖσι καὶ σχεδὸν ὑπὲρ ἀριθμὸν, τὰ τελευταῖα παραινέσας καὶ τύπον δοὺς λόγοις τε καὶ ἔργοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐγγράφως τὰ τῆς ἀκριβοῦς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἀσκήσεως παραδούς¹⁾. Καὶ νῦν σύνεστι καὶ συμβασιλεύει Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν, αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἱκετεύμενος, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ Παντοκράτῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ἡσυχαστῇ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

1) Οὕτω ὁ θάνατος τοῦ ἀγίου συνέβη εἰς τι μοναστήριόν του, κείμενον ἐν Ξηρολόφῳ τῇ 28ῃ ὁκτωβρίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν γερσαίνει τὴν μνήμην αὐτοῦ. Ἀφῆκε δὲ ἀποθνήσκων καὶ «τύπον... ἐγγράφως», ἥτοι τυπικὸν τῆς μοναδικῆς πολιτείας πρὸς τοὺς μαθητάς του, ἄγνωστον ἡμῖν μέχρι τοῦδε. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἀγάπιον Λάνδον καὶ τὸν ὑπ' ἀριθ. 369 χειρόγραφον κώδικα (τοῦ ΙΓ' αἰῶνος) τῆς Μονῆς Ἰβήρων ἀπέθανεν ἑκατοντούτης. Κατὰ δὲ τὸν συγγραφέα τῆς παρούσης βιογραφίας ἐφθάσεν εἰς μακρὸν γῆρας, ὑπερβάς τὸν ὅρον τῆς ζωῆς κατὰ πολὺ. Ὁ τῆς ζωῆς δὲ ὅρος ἐστὶ κατὰ τὸν Δαβὶδ τὸ 80ὸν ἔτος (Ψαλμ. 89, 10, 11. «αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐβδομήκοντα ἔτη. Ἐάν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος»). Ὁ ἴδιος δὲ ἐν τῇ παραίτησίᾳ του ὁμολογεῖ ὅτι εὗρίσκετο ἐν ἀσθενείᾳ γήρατος καὶ ἀπωλείᾳ τοῦ φωτός του. Κατὰ ταῦτα εἶχε φθάσῃ τὸ 100 ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐάν δὲ εἰκάσῃ τις, ὅτι ὁ θάνατός του ἐπισυνέβη περὶ τὸ 1315, ἔξ δηλ. ἔτη πρὸ τῆς κατὰ τὸ 1321 ἀρξαμένης φιλονικίας τῶν δύο Βιαισιλέων, περὶ ἧς εἶχε προφητεύσει, τότε ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει γέννησις αὐτοῦ συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος 1215, καὶ εἰς ἡλικίαν ἴσως 18 ἐτῶν μετέβη παρὰ τῷ Θεῷ του, ἐν τινι Μονῇ τῆς Θεσσαλονίκης ἐφησυχάζοντι, δηλ. περὶ τὸ 1233.